

Hintalovon

Gyermekjogi Alapítvány

GYERMEKJOGI JELENTÉS

2023

Tartalom

Előszó	4
Módszertan	6
Adatnyilvánosság és a közérdekű adatokhoz való hozzáférés	7
A. Általános végrehajtási intézkedések	9
Jogalkotás és intézkedések	11
Forráselosztás	16
Független ellenőrzés	18
Az Egyezmény terjesztése	22
Civil együttműködés	23
B. A gyermek fogalma	24
C. Átfogó alapelvek	24
A diszkrimináció tilalma	24
A gyermek legjobb érdeke	26
A gyermek véleményének tiszteletben tartása	29
D. Polgári jogok és szabadságjogok	31
Állampolgárság	31
Az egyesülés és békés gyülekezés szabadsága	32
A magánélet védelme	34
A megfelelő információkhoz való hozzáférés	36
E. Gyermek elleni erőszak	39
Bántalmazás, elhanyagolás	39
Testi fenyegetés	45
F. Családi környezet és alternatív gondoskodás	46
Családi környezet	46
Családjukon kívül élő gyerekek	48

G. Fogytékossággal élő gyerekek	52
H. Alapvető egészség és jólét	56
Egészség és egészségügyi ellátás	56
A fiatalokorúak egészsége	59
Életszínvonal	62
I. Oktatás, szabadidő, kultúra	64
Pihenés, szabadidő, rekreációs, kulturális és művészeti tevékenységek	73
J. Különleges védelmi intézkedések	75
Menedékkérő, menekült és migráns gyerekek	75
Gyerekekre vonatkozó igazságszolgáltatás	80
Bűncselekmények gyermekáldozatai és -szemtanúi	82
K. A Bizottság korábbi záró észrevételeinek nyomon követése	85
Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek elleni szexuális visszaélésről	85
Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek védelméről fegyveres konfliktusokban	86
L. A kommunikációs eljárásról szóló Fakultatív Jegyzőkönyv ratifikációja	89
Fakultatív Jegyzőkönyv a kommunikációs eljárásról	89
Regionális szervezetekkel együttműködés	90
M. Fenntarthatóság	90

Előszó

„Minden gyerek egy partitúrával születik. Annak, hogy a kottából muzsika legyen számos feltétele van. Mai tudásunk mellett a partitúrát nem is ismerjük. Csak a feltételeken tudunk változtatni, ha azt szeretnénk, hogy a gyerekek zenéje szebben szóljon. Ezzel a metaforával világítja meg Albert Jaquard, korunk egyik legnagyobb genetikus a környezeti feltételek és a genetika, az öröklött gének kölcsönhatását. Minél egyenlőtlenebb egy társadalom, annál nagyobbak a gyerek fejlődésére, „megszólaló zenéjére” ható környezeti különbségek. Hogy milyen gyerekkor és felnőttkor vár egy megszülető csecsemőre, azt nagymértékben meghatározza, hogy hova születik. Milyen körülmények között, mennyi örömmel vagy szorongással várták a születését, módja volt-e az anyának terhessége idején arra, hogy jól táplálkozzon, szorongások nélkül, nyugodtan és egészségesen éljen? Milyen a család, amelyben a gyerek nevelkedik, milyen a település, ahol az otthona van? Megkap-e mindent - szeretetet, biztonságot, ételt, meleget, játékot, védőoltást, betegség esetén gyógyítást - a csecsemő, majd a kisgyerek? Mennyire figyel rá az óvodai-iskolai pedagógus, mennyire segít abban, hogy képességei és tehetségei felszínre kerüljenek, szabadon fejlődjenek? Milyen élményeket, tapasztalatokat szerez, milyen kötődései alakulnak ki a barátok között, a különböző kortárs közösségekben? A gyerek jólléte ilyen és hasonló feltételek együttesétől függ. S mindezekben a körülményekben az egyes családok között is, nagy társadalmi csoportok között is óriásiak a partitúra hangzását befolyásoló különbségek.”¹

Ferge Zsuzsa (1931-2024)²

¹ Darvas Ágnes – Ferge Zsuzsa (2011): Gyerekek szegénysége. In: Takács István – Csillag Ferenc – Trencsényi László (szerk.): Hogyan szeressük a gyereket? Korczak és magyar gondolkodók írásai. UNICEF Magyar Bizottság – Eötvös Kiadó, Budapest, 349-350. o.

² Ferge Zsuzsa szociológus, professor emerita halálhíre a kézirat lezárása előtt érkezett. A fenti idézettel rá, és gyermekjogokkal kapcsolatos munkájára, gondolataira emlékezünk.

Milyen volt gyerekeknek lenni 2023-ban? Milyen kottából játszották a gyerekek zenéjét? Elképesztően fontos kérdések, amelyek megválaszolásához – abban bízunk – ez a Gyermekjogi jelentés jó támpontot ad. Összegyűjtöttünk minden elérhető adatot, információot, kutatást és publikációt, amelyekből kirajzolódnak a nagy folyamatok és a kisebb, gyerekek egy-egy csoportját jellemző helyzetek is.

Írunk az oktatási rendszert, a gyermekvédelmet és a gyermekegészségügyet érintő kihívásokról, elemezzük a gyerekek jóllétével kapcsolatos adatokat (a fizikai és lelki

egészségtől kezdve a bántalmazásokig és más veszélyeztető magatartásokig). Feldolgozzuk a legfontosabb változásokat a jogszabályok és az intézményi működések területeiről. Ismertetjük a trendeket és a kihívásokat a családjukon kívül nevelkedő gyerekek elhelyezésével, a róluk való felelős gondoskodással kapcsolatban.

Aki arra számít, hogy a következő 90 oldal vidám olvasmány lesz, csalódni fog. Aki viszont azért kezd neki az anyagnak, hogy pontosabb képet kapjon a gyerekeket körülvevő valóságról, fontos és elgondolkodtató adatokat és trendeket ismerhet meg.

Módszertan

A 2023-as év gyermekjogi szempontból legfontosabb történéseit összegző jelentés az előző évekhez hasonló módszertannal készült. Az előkészítés során elsősorban három területről gyűjtünk adatot és információt:

- **2023-ban elfogadott, illetve hatályba lépett jogszabályok, módosítások;**
- **2023-ban publikált szakmai anyagok, statisztikai és információs források;**
- **2023-ban megjelent tudósítások, hírek, médiamegjelenések.**

A jelentés összeállítása előtt minden évben komoly kutatómunka zajlik – valójában az aktuális év során folyamatosan gyűjtjük az információkat, adatokat, kutatások eredményeit, és arra alapozzuk a jelentést, illetve a döntéseket, hogy az egyes gyermekjogi területeken mit látunk, mi volt a legfontosabb történet, változás, kihívás.

Nyolcadik éve készül Gyermekjogi jelentés, így folyamatosan figyelemmel tudjuk követni a gyermekvédelmi statisztikai adatgyűjtést nemcsak tartalmi, de működési oldalról is. Többek között azt a tényt is, hogy április-májusban, amikor a kéziratot zárjuk, sokszor csak az egy évvel korábbi adatok elérhetőek. Az adatkérés körüli nehézségeknek, az egyes információkhoz való hozzáférés problémáinak a 2023-as jelentésben külön fejezetet szenteltünk.³

A 2023. évi Gyermekjogi jelentést a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány szakmai csapata

állította össze, de az egyes részek megírásához más szervezeteknél dolgozó szakembereket közvetlenül is bevontunk.⁴ A jelentés első változatát az egyes cikkekhez kapcsolódóan kiterjedt szakmai tapasztalattal és tudással rendelkező lektorok nézték át.

A jelentés elkészítésébe 2024-ben is bekapcsolódtak a Hintalovon Alapítvány Kiskorú Kollégái. Nyolc, 14-17 év közötti gyerekekkel két találkozó alkalmával beszélgettünk a korábbi évről. Megnéztük a korábbi jelentést, amelyben már közvetlenül szerepeltek a gondolataik, majd átbeszéltük a szerepüket és bevonásuk célját. A gyerekek közös, játékos beszélgetések során határozták meg azokat a témákat és eseményeket, amelyeket a korosztályukra tekintve jelentősnek ítélték 2023-ból. **A gyerekek véleménye a gyermekjogi jelentés fontos része.**⁵

A korábbi évekhez hasonlóan a jelentés az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága felé való jelentéstétel, és a gyermekjogi klaszterek felépítését követi, idén azonban (az Európai Klíma Egyezményre figyelemmel) egy új témát, a **fenntarthatóság** kérdését is beemeltük.

A 2016 óta évente megjelentetett jelentések elérhetők a www.hintalovon.hu oldalon.

A 2023. évi anyaggal kapcsolatos észrevételeket az alábbi e-mail-címre várjuk: info@hintalovon.hu. Köszönjük!

³ Lásd Adatnyilvánosság és a közérdekű adatokhoz való hozzáférés c. fejezet.

⁴ A kézirat lezárásának időpontja: 2024. április 18.

⁵ Gondolataik idézetként, „Kiskorú Kolléga meglátása” megjelöléssel találhatóak az anyagban.

Adatnyilvánosság és a közérdekű adatokhoz való hozzáférés

Az adatok összegyűjtése minden évben jelentős feladat, hiszen a gyerekekre vonatkozó adatok nem egy helyen vannak, hanem több intézménynél, ún. adatgazdánál állnak rendelkezésre (pl. minisztériumok, hatóságok, hivatalok). **Az adatgazdák rendszere sokszor átláthatatlan.** Az elmúlt években többször előfordult, hogy az előző évben adatot kiadó szervezet a következő évben arra hivatkozott, hogy már nem ő a felelős az adatgyűjtésért.

Bár a hivatalos statisztikáról szóló törvény⁶ által szabályozott Országos Statisztikai Adatfelvételi Program (OSAP) segíti a tájékozódást, de több olyan fontos nyilvántartás is létezik, ami ettől független – nem része az OSAP-nak.

A 2023-as jelentés elkészítéséhez **minden eddiginél több (harminc) megkeresést küldtünk** állami, egyházi és civil szervezeteknek. Az adatkérések legtöbb esetben statisztikai adatokra vonatkoznak, emellett több esetben előfordult, hogy más jellegű (pl. intézményi gyakorlatra vonatkozó) tájékoztatást kértünk.

A legtöbb adatot a Központi Statisztikai Hivataltól (KSH) kapjuk, ahol a gyermekvédelem témakörében széles körű adatgyűjtés zajlik. Ugyanakkor a KSH-ból érkező adatok nagy részére igaz, hogy **a jelentés tárgyévére vonatkozó (jelen esetben 2023-as) adatok csak a kézirat lezárása után hónapokkal válnak elérhetővé**, ezért rendre az egy évvel korábbi adatokról tudunk csak beszámolni, például az egészségügyre vagy a gyermekszegénységre vonatkozóan.

A különböző minisztériumok és hivatalok nyilvántartásaiból kikért adatok, bár a vonatkozó tárgyévre rendelkezésre állnak, azokkal kapcsolatban több minőségbeli probléma is felmerül. Sok esetben előfordul, hogy **az igényelt adatok nem a kért formában és/vagy bontásban állnak rendelkezésre**, ezért az adatgazdák az adatszolgáltatást az Info törvény⁷ 30. §-ra hivatkozva **megtagadják**. Az adatszolgáltatók **egyedi viszonyulásán** (úgy is fogalmazhatnánk, hogy a vezető vagy az ügyintéző egyéni döntésén) múlik, hogy a közérdekű adatkérelemmel kikért adat kapcsán elküldik-e azt, ami rendelkezésükre áll. Van arra is példa, hogy olyan adatot kapunk, ami más, mint

⁶ 2016. évi CLV. törvény a hivatalos statisztikáról.

⁷ 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról.

amit kértünk, de tartalmában ahhoz közel áll. Ez a gyakorlat segíti a szakmai munkát, lehetőséget ad értékelő elemzésre, és transzparensbé teszi adott szervezet működését.⁸

Sok esetben előfordul az is, hogy a különböző szervezetek **nem rendelkeznek a kért információkkal**, pl. a gyerekek véleményének a meghallgatásáról nem áll rendelkezésre információ sem a hatóságok (pl. gyámhatóság), sem a bíróságok esetében, de nincs elérhető információ a szakellátásban élő gyerekek, őket érintő kérdésekbe történő bevonásának szintjéről és mértékéről sem. Álláspontunk szerint – összhangban az ENSZ Gyermekjogi Bizottság 16. számú átfogó kommentárjának (2003) 53. bekezdésével – ezeket **az adatgyűjtési hiányokat pótolni kellene**, mert ezek nélkül az intézmények gyermekközpontú működésének értékelése nem lehet teljesen megalapozott (és a fejlesztésre vonatkozó igény is nehezebben születik meg).

Végezetül vannak olyan esetek is, amikor **az adatkérésünk teljesen megválaszolatlanul marad**.⁹ Évek óta nem kapunk választ a Gyermekjogi Egyezményt kiegészítő Kommunikációs eljárásról szóló Fakultatív Jegyzőkönyv¹⁰ magyarországi ratifikációjáról, amivel kapcsolatban 2019-ben, a Gyermekjogi Bizottság előtti meghallgatás során az hangzott el, hogy „elfogadása folyamatban van”, és a Bizottság is **felhívta** Magyaror-

szág figyelmét arra, hogy ratifikáljuk. Az évek során ez a kérdés különböző minisztériumokhoz tartozott. Idén a Belügyminisztériumtól kértünk tájékoztatást, ahonnan kérésünket egy 2024. február 2-án kelt levéllel áthelyezték a Kulturális és Innovációs Minisztériumba – hivatkozással arra, hogy a Gyermekjogi Egyezményrel kapcsolatos feladatok a Minisztériumhoz kerültek. Levelünkre a későbbi érdeklődés hatására sem érkezett válasz, csakúgy mint az elmúlt években.

Rendszeres és szakmailag megfelelő adatgyűjtésre van szükség a Gyermekjogi Egyezmény minden vonatkozásában, annak érdekében is, hogy a kiszolgáltatott és sérülékeny helyzetben lévő gyerekek beazonosíthatóak, és a megfelelő segítő, támogató programok megfelelően végrehajthatóak legyenek. Mindez a gyermekvédelmi **statisztikai adatok körének bővítését** és egy **gyermekközpontú szemléletet** feltételez. Gondoskodni kell továbbá arról is, hogy az adatokat és a statisztikai mutatókat az érintett ágazatok, területek megosszák egymással, és felhasználják az Egyezmény végrehajtására irányuló politikák, programok és projektek kidolgozása, nyomon követése és értékelése során. Ez különösen fontos feladat Magyarországon, ahol – miként azt a 2022. évre vonatkozó **gyermekjogi jelentésben** is bemutattuk ábrákkal, táblázatokkal – az ágazati irányítás rendszere különösen tagolt.

⁸ Példákat azért nem hozunk ezekre az intézményi gyakorlatokra, mert általános jelenségekre szeretnénk felhívni a figyelmet.

⁹ Ebben az évben 3 állami szervezetnek küldött adatkérésünk maradt megválaszolatlanul.

¹⁰ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a Communications Procedure.

A. Általános végrehajtási intézkedések

A Kormány az európai gyermekgarancia létrehozásáról szóló, 2021. június 14-i (EU) 2021/1004 tanácsi ajánlás célkitűzéseinek megvalósítása érdekében 2023-ban elfogadta¹¹ „**A gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030**” elnevezésű **dokumentumot**. Az anyag tartalmában és stílusában elsősorban beszámolóknak **tekinthető**. A szövegben a múltbeli eredmények bemutatása kapott nagyobb hangsúlyt a jövőbeni célok, a hozzájuk szükséges eszközök és lépések stratégiai jellegű bemutatásával szemben. A nemzeti cselekvési tervben rögzítettek alapján **elegendő az eddigi programok folytatása**: „...kormányzati törekvések eredményeként a tanácsi ajánlásban foglaltaknak Magyarország már zömmel megfelel; az alábbiakban azok a Kormány által már korábban el-

fogadott programok, intézkedések kerülnek részletesen bemutatásra, amelyek végrehajtása egyben a gyerekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv végrehajtását is szolgálják.”¹² Szakmai vélemények¹³ – és jelen Gyermekjogi jelentésben bemutatott jelenségek – alapján azonban úgy tűnik, hogy több területen is szükségesek lennének a gyermekgarancia programhoz kapcsolódó fejlesztések.

2023-ról is elmondható, hogy a gyerekek érdekei és a gyermekvédelem átpolitizálása, politikai eszközként való használata tovább folytatódott. Erre az egyik példa a kormány kezdeményezésére indított, 2023. novemberében zajlott a **Szuverenitásunk védelméről** elnevezésű **nemzeti konzultáció**, amelynek 10. kérdése érintette a gyermekvédelem témáját.

¹¹ 1202/2023.(V.22.) Korm. határozat a gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030 elfogadásáról.

¹² A gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030, 50. oldal.

¹³ Gábos-Tomka: Rászoruló gyermekek hozzáférése az európai gyermekgarancia által lefedett szolgáltatásokhoz Magyarországon, **elhangzott** a Legyen jobb a gyermekeknek! Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottság ülésén, 2023.11.15.

10. Brüsszel el akarja törölni a gyermekvédelmi törvényt.

Brüsszelből folyamatosan támadják a magyar gyermekvédelmi törvényt. Az Európai Bizottság bíróságon is megtámadta a jogszabályt. Eközben egyre több hír lát napvilágot a gyermekeket célzó agresszív LMBTQ-propagandáról.

► Tovább kell szigorítani a gyermekvédelmi szabályozást.

1 507 809 | 98,64%

► Brüsszel javaslata alapján enyhíteni kell a gyermekvédelmi törvényt.

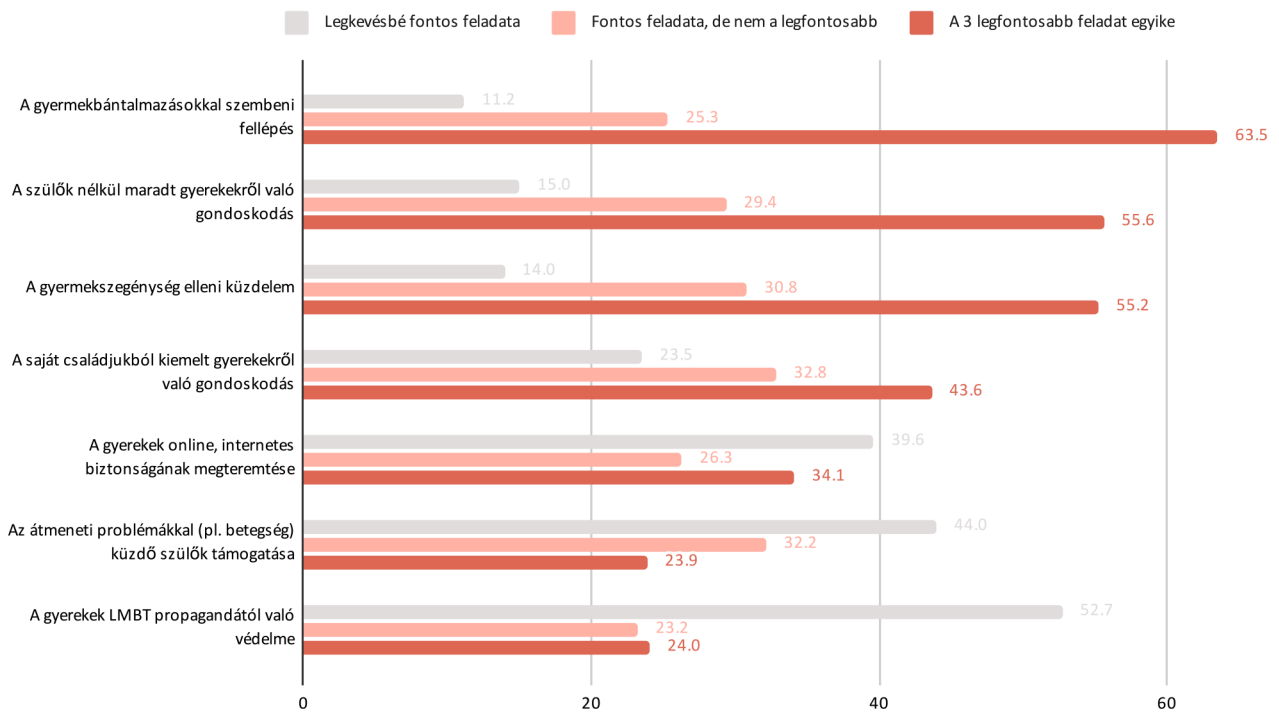
20 793 | 1,36%

A feltett kérdés kapcsán több **médium** és **szervezet** kritikát fogalmazott meg. A ZRI Závecz Research Piac- és Társadalomkutató Intézet közvélemény-kutatást¹⁴ végzett arról, hogy a magyar állampolgárok mit tartanak a gyermekvédelem legfontosabb feladatainak. **A válaszadók a 3 legfontosabbnak a gyermekbántalmazással szembeni fellépést, a szülők nélkül maradt gyerekekről való gondoskodást és a gyermekszegénység elleni küzdelmet tartották.** A válaszadók 43,6%-a a legfontosabb feladatok között említette a saját családjából

kiemelt gyerekekről való gondoskodást is. A gyerekek online, internetes biztonságának megteremtése megosztotta a válaszadókat: míg kb. egyharmaduk (34,1%) megemlítette a gyermekvédelem legfontosabb feladatai között, addig kicsit több mint egyharmaduk (39,6) a legkevésbé fontos feladatok közé sorolta. **A válaszadók a gyermekvédelem legkevésbé fontos feladatai közé az átmeneti problémákkal küzdő szülők támogatását és a gyerekek LMBT propagandával szembeni védelmét sorolták** (lásd 1. sz. ábra).¹⁵

¹⁴ A kérdés a ZRI 2023. április 28–május 5. között zajló omnibusz lekérdezésében kapott helyet. Az adatfelvétel személyes lekérdezéssel készült 1000 fős mintán, amely a 18 éves és idősebb, állandó magyarországi lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárok teljes népességére nemi hovatartozás, életkor, iskolázottság és településtípus szerint reprezentatív. A minta kiválasztása kétlépcsős rétegzett véletlen mintavétellel történt.

¹⁵ A pontos kérdés így hangzott: “A gyermekvédelemnek több feladata is lehet. A következőkben hét ilyen feladatot olvashat. Kérem rakja sorrendbe ezeket, tehát első helyre azt tegye, amiről azt gondolja, hogy a gyermekvédelem legfontosabb feladata ma Magyarországon? Folytassa a második legfontosabbal és így tovább.”

1. sz. ábra. A gyermekvédelem legfontosabb feladatai a válaszadók szerint¹⁵

Adatok forrása: ZRI

Jogalkotás és intézkedések

2023-ban **43 gyermekjogi szempontból releváns jogszabály** született – ha a 2024. évi költségvetés elfogadását is beleszámoljuk –, **amelyből nyolc törvényi szintű norma**, a többi alacsonyabb, kormányrendeleti szintű jogalkotás volt.¹⁶ 2023-ban sem változott a korábbi évek gyakorlata és a gyerekekkel, gyereket nevelő családok jogaival, jogosultságaival kapcsolatos kérdéseket rendszeresen **különböző tárgyú módosításokat**

egyidejűleg tartalmazó törvényekben (ún. salátatörvény) fogadja el a Parlament. Ez a jogalkotási gyakorlat komoly aggályokat vet fel a normaszövegek minősége, a joganyag egységessége és struktúrája kapcsán, valamint megfigyelhető az a gyakorlat is, hogy a salátatörvényekben elfogadott módosításoknál mind a megfelelő előkészítés (vita), mind a végrehajtáshoz szükséges támogatás hiányos.

¹⁶ Az Alaptörvény 2022-es módosítása alapján a Kormány veszélyhelyzetet hirdethet a szomszédos országban fennálló fegyveres konfliktus, háborús helyzet vagy humanitárius katasztrófa esetén is, ezt a veszélyhelyzetet a 2023-as év folyamán kétszer is meghosszabbította, így számos fontos kérdés parlamenti megtárgyalása továbbra is társadalmi egyeztetés nélkül, ill. rendeleti jogalkotás útján készült el.

2023-ban az oktatási rendszerrel kapcsolatos társadalmi viták meghatározóak voltak, így jogalkotás kapcsán kiemelt figyelem övezte azt az év elején hatályba lépett **Kormányrendeletet**,¹⁷ amely megváltoztatta a **köznevelési intézményben foglalkoztatott közalkalmazottak és munkavállalók esetében a rendkívüli felmentésre és az azonnali hatályú felmondásra vonatkozó szabályokat**. A pedagógusok a megkezdődött tanévben, szeptember 15-ig kapták kézhez a jogviszonyuk átalakulásáról szóló tájékoztatót, ezt követően pedig két hétük volt arról nyilatkozni, hogy elfogadják-e a jogviszonyváltozást, a 2024-től érvényes bérekről pedig csak decemberben **jelent meg** a kormányrendelet.¹⁸ Az intézkedést komoly **kritika** érte többek között azért, mert korlátozza a pedagógusok sztrájkhoz való jogát.¹⁹

A tiltakozások ellenére az Országgyűlés 2023. július 4-én **elfogadta** a pedagógusok új életpályájáról szóló ún. **státusztörvényt**. Már a törvénytervezet ellen is több pedagógus szervezet, civil szervezet, valamint diák **tiltakozott**. A Tanítanék Mozgalom, a Pedagógusok Szakszervezete, a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete és a noÁr Mozgalom közösen indítottak petíciót a státusztörvény bevezetése ellen, amelyet több, mint **80 000 ember** írt alá. A pedagógusoknak szeptember végéig kellett dönteniük arról, hogy elfogadják-e az új törvény szerinti jogállásukat. **Közérdekű adatigénylés** adatai alapján több, mint 4000 pedagógus döntött úgy, hogy nem folytatja az új törvény rendelkezései szerint a munkáját.

„2023-ban, meg még előtte is azt éreztem, nem tudom, hogy most melyik tanárom fogja bejelenteni random, hogy ő már nem tanít, és egyszerűen nem láttam előre, hogy a kormány milyen döntéseket fog hozni, amelyek nagyon is érintenek engem. Most gondolok itt a státusztörvényre, vagy, hogy az érettségit teljesen megváltoztatták. Annyira zavar, mert nekem pedig főleg az kellene, hogy tudjam, pontosan mi fog történni velem, és pont ezt nem láttam, vagy látom mind a mai napig, és hogy ez mennyire gáz, és mennyire stresszel engem. Azért, mert nem tudom, hogy konkrétan holnap lehet, hogy bejelentenek valamit. Egyszerűen nem tudom, hogy mi fog történni velem és körülöttem.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

¹⁷ 4/2023.(I.12.) Korm. rendelet a köznevelési intézmények működését érintő egyes veszélyhelyzeti szabályokról.

¹⁸ A rendelet indokolása alapján “a módosítás az eddiginél több időt és mérlegelési lehetőséget ad a munkáltató számára a rendkívüli felmondásra, illetve arra, hogy annak gyakorlásától eltekintsen. Ez azt jelenti, hogy a munkáltató dönthet úgy is, hogy az oktatás zavartalansága érdekében nem azonnal él a rendkívüli felmondással, vagy akár nem is él vele”.

¹⁹ A státusztörvény következményeivel kapcsolatban lásd még az Oktatás, szabadidő kultúra c. fejezetet.

A státusztörvényként is hivatkozott törvény felhatalmazza a köznevelésért felelős belügyminisztert, hogy a pedagógus munkavégzése színvonalára, nyújtott munkateljesítményére vonatkozó, kompetencia és **teljesítményalapú értékelési rendszer** részletes szabályait rendeletben határozza meg. Szintén az oktatási rendszerhez és a pedagógusokhoz kapcsolódó jogalkotási esemény volt 2023-ban, hogy a **pedagógusok új életpályájáról** szóló törvény²⁰ új szinteken határozta meg a garantált illetmény és az ágazati szakmai pótlék együttes összegét.²¹ A státusztörvény számos ponton módosította a nemzeti köznevelésről szóló törvényt²² is, amely a gyerekek jogait is érintette.²³

Egy 2023. januárjában hatályba lépett törvény²⁴ módosította, hogy **milyen követelményeknek kell megfelelnie annak, aki**

nevelőszülővé akar válni. A szabályozás értelmében a nevelőszülővé váláshoz jelenleg elegendő a hatvan órás nevelőszülői tanfolyam elvégzése, a további, gyerek elhelyezését követő két éven belüli 240 órás KOP képzés pedig ismét további két évvel lett elhalasztva.²⁵ Ez a technika (különböző törvényekbe foglalt kétévenkénti határidő-módosítás) azt jelenti, hogy **2016 óta függőben van, hogy a korábban meghatározott nevelőszülői képesítési feltételek megszerzése²⁶ tényleg kötelezővé váljon.**

2023 tavaszán két módszertani útmutatót is közreadott az ágazatirányító minisztérium, amelyek alkalmazása kötelező. A **gyermekvédelmi gyámi feladatellátáshoz** egységes szakmai szabályozóként áll rendelkezésre a „Gyermekvédelmi gyámság. Módszertani útmutató” című **dokumentum.**²⁷

Az otthont nyújtó ellátásokra vonatkozó

²⁰ 2023. évi LII. **törvény.**

²¹ Ennek megfelelően a garantált illetmény és az ágazati pótlék együttes összege nem lehet kevesebb gyakornok esetén 400 000 forintnál; b) pedagógus I. esetén 410 000 forintnál; pedagógus II. esetén 430 000 forintnál; mesterpedagógus esetén 520 000 forintnál; Kutatótanár esetén 640 000 forintnál.

²² 2011. évi CXC. törvény.

²³ A jogszabálmódosításáról, valamint a büntetések diákokat érintő aspektusairól az „Oktatás, szabadidő, kultúra”, valamint „A gyermek véleményének tiszteletben tartása” részben lehet bővebben olvasni.

²⁴ A Magyarország biztonságát szolgáló egyes törvények módosításáról szóló 2022. évi L. törvény 64.§ 33., amely alapján „A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 165. § (1) bekezdésében a „2022.” szövegrészek helyébe a „2024.” szöveg lép”.

²⁵ A vonatkozó **törvényben** és Kormányrendeletben hivatkozott követelményeken túl.

²⁶ Ez egyrészt magában foglalja a nevelőszülői tanfolyamon való részvételt, majd az első gyerek vagy fiatal felnőtt elhelyezésétől számított két éven belül egy központi oktatási program elvégzésének kötelezettségét.

²⁷ Gyvt. 85/A. § előírja, hogy „a gyermekvédelmi gyám a gyermek érdekének érvényesítése és gyámi feladatai ellátása érdekében a miniszter által jóváhagyott, a minisztérium honlapján közzétett egységes elvek és módszertan alkalmazásával jár el.”

szabályozásban jelent meg 2023. január 1-i hatállyal, hogy „az ellátást nyújtó gondoskodik arról, hogy a gondozott gyerek hozzájusson a korának és képességeinek megfelelő **oktatáshoz**, szakképzéshez, továbbá a tanulmányi lemaradásai megszüntetéséhez szükséges segítséghez, illetve azokhoz a feltételekhez, amelyek biztosítják tehetsége, képességei megfelelő kibontakoztatását”. Ennek érdekében alkalmazni kötelező a „Képesség- és tehetséggondozás a gyermekvédelmi szakellátásban” című **módszer-tant**.²⁸ 2023-ban **módszertani útmutató** készült, amelynek célja, hogy támogatást nyújtson a gyermekvédelmi szakemberek számára **a gyerekek képességeinek és tehetségeinek kibontakoztatásában**.

A módszertani, szakmai útmutatók körében érdemes még kiemelni a speciális nevelési igényű gyerekekkel dolgozók munkáját segítő, 2023-ban megjelent **kiegészítő útmutatót** a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő munkakörben foglalkoztatottak számára (Pedagogus II). Az útmutató témája

a gyerekek/ fiatalok egészségi állapotának figyelemmel kísérése, valamint a hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű vagy beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyerek, többi gyerekkel, tanulóval együtt történő sikeres neveléséhez, oktatásához szükséges megfelelő módszertan el-sajátítása.

Egy 2023. július 1-jén hatályba lépett **törvénymódosítás**²⁹ alapján **a sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyerek bölcsődei ellátása történhet a többi gyerekkel közös bölcsődei csoportban vagy speciális bölcsődei csoportban**. A jogszabálmódosítással³⁰ és annak pontosításának szükségességével az alapvető jogok biztosa is foglalkozott egyik **jelentésében**.³¹ Ugyanezen törvény³² a családok támogatásáról szóló törvényt³³ akként módosította, hogy **a gyereket váltott gondoskodásban nevelő szülők családi pótlék 50-50%-os igénybevételét egyszerűsítette**. Szintén ez a módosító törvény írta elő a bűncselekmények áldozatainak segítéséről

²⁸ 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet „A gondozás, nevelés” címszó alatt 84. § (4) a) pont ad alpontja és (5) bekezdése szerint.

²⁹ 2023. évi XXVIII. törvény a családok ügyintézésének egyszerűsítésével összefüggő egyes törvények módosításáról.

³⁰ 2023. évi XXVIII. törvény a családok ügyintézésének egyszerűsítésével összefüggő egyes törvények módosításáról 2.§ (1) bek., amely alapján a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 42. §-a (3a) bekezdéssel egészül ki: „(3a) A sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermek bölcsődei ellátása történhet a többi gyermekkel közös bölcsődei csoportban vagy speciális bölcsődei csoportban.”

³¹ AJB-51/2023. számú jelentés.

³² 2023. évi XXVIII. törvény a családok ügyintézésének egyszerűsítésével összefüggő egyes törvények módosításáról 5.§ (1) bek., amely alapján a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény 9. § (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: „(4) Ha a gyermeket a - közös szülői felügyeletet gyakorló - külön élő szülők felváltva, azonos időtartamban nevelik és gondozzák, a családi pótlékra 50-50%-os arányban mindkét szülő jogosult.”

³³ 1998. évi LXXXIV. **törvény**.

és az állami kárenyhítésről szóló törvény³⁴ kiegészítését is, miszerint **gyerekkorúnak kell tekinteni az áldozatot, ha az életkora nem állapítható meg és okkal feltételezhető, hogy a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.**³⁵

2023-ban a Kormány **határozatban**³⁶ olyan jogszabály kidolgozására hívta fel a kultúráért és innovációért felelős minisztert – együttműködve más miniszterekkel –, amely az **anonim szülés lehetőségét** teremti meg. A jogi rendezés igényét az a (szakmai szervezetek által erősen **kritizált**) jelenség váltotta ki, hogy körülbelül **50-100 csecsemő “várakozik”** kórházi körülmények között az elhelyezésre.³⁷ A kormányhatározat alapján az anya kérhetné a kórház szülészeti osztályán, hogy adatait titkosan kezeljék, így a gyermek ismeretlen szülőktől származónak minősülne. Ha a gyermek hat hetes életkorának betöltéséig az anya nem vonja vissza a kérelmét, illetve az apa sem jelentkezik, akkor a gyermek örökbe fogadhatóvá válna. A kormányhatározat szerinti feladatokba,

a részletszabályok kidolgozásába számos szakterület (gyermekvédelem, egészségügy, gyámhatóság, anyakönyvi hivatal) bevonása indokolt és kulcsfontosságú kidolgozni az anonim szülést választó anya támogatására vonatkozó szakmai szabályokat (azonosítani krízishelyzetét, számára krízistanácsadást biztosítani, informált döntéshez segíteni őt), csakúgy, mint a gyermek származás megismeréséhez fűződő jogának garanciáit. A kormányhatározat kiemeli, hogy **a gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő joga csak a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan korlátozható.**

³⁴ 2005. évi CXXXV. **törvény.**

³⁵ Ez a módosítás a Magyarországon 2011 óta hatályos – gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló, 2011. december 13-i 2011/93/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 18. cikk (3) bekezdésének való megfelelést szolgálja.

³⁶ 1570/2023. (XII. 18.) Korm. határozat a kórházban hagyott újszülött gyermekek helyzete rendezésének irányairól.

³⁷ Gyorsjelentés a 3 éven aluli gyermekek beáramlásáról a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe. OGYSZ. 2022.

Forráselosztás

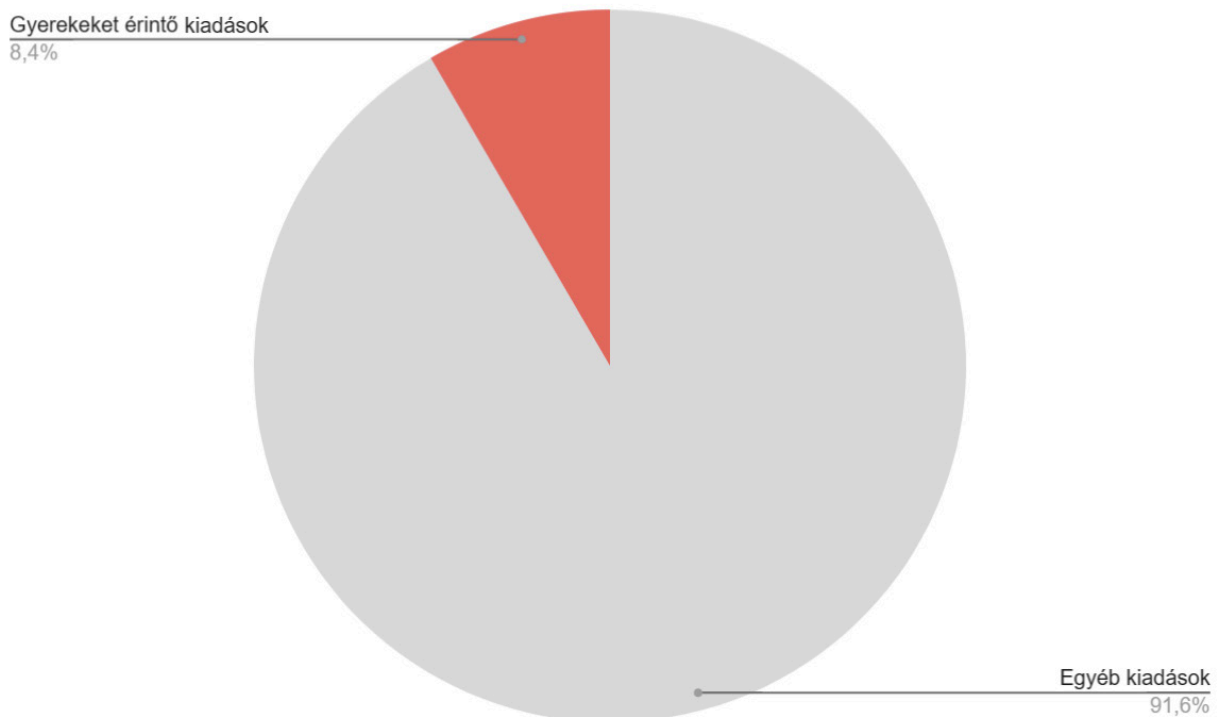
Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága legutóbbi, 2020-as Magyarországról szóló hatodik időszakos jelentésére vonatkozó Záró **Észrevételeiben**³⁸ az alábbi javaslatot tette: Magyarország „különítsen el a közigazgatás minden szintjén megfelelő emberi, szakmai és pénzügyi erőforrásokat a gyerekekre vonatkozó politikák, tervek, programok és jogalkotási intézkedések végrehajtása érdekében, különös tekintettel az oktatásra és az egészségügyre, és alakítson ki egy olyan rendszert, amely nyomon követi és biztosítja az erőforrások hatékony felhasználását”. Ezzel szemben Magyarországon központi-

lag elkészített, a gyerekekkel kapcsolatos kiadásokat részletező beszámoló 2023-ban sem készült. Ezért a jelentést készítő szakemberek minden évben megkísérlik egy úgynevezett “gyerekköltségvetés” (child budgeting) elkészítését, amely minden olyan tételt összegez, ami a gyermekneveléssel, a gyermekjogok érvényesítésével, végrehajtásával kapcsolatos. **A költségvetési törvényből**³⁹ kiinduló számításaink alapján, **Magyarország 2023-ra előirányzott kiadásainak 8,4 százaléka, összesen 3335,95 milliárd forint érinti a gyerekeket** (lásd 2. ábra).

³⁸ Magyarország hatodik időszakos jelentésére vonatkozó záró észrevételek, 2020. 10. a) pont. További vonatkozó javaslatok: (b) Rendszeresen értékelje a kormányzati beruházások elosztási hatását a gyermekek jogainak megvalósítását támogató területeken annak érdekében, hogy felszámolják a gyermekek jogaihoz kapcsolódó mutatók közötti különbségeket; (c) Hozzon létre megfelelő mechanizmusokat és bevonó folyamatokat, amelyek révén a civil társadalom, a szélesebb nyilvánosság és különösen a gyerekek is részt tudnak venni a költségvetési folyamat minden szakaszában, ideértve a kidolgozást, a végrehajtást és az értékelést is.

³⁹ A költségvetési törvény bizonyos gyerekeket is érintő tételeket nem bont alkategóriákra (ilyen például a háziorvosi ellátás), így nem megoldható, hogy kizárólag a gyerekekkel kapcsolatos kiadásokról pontos választ kapjunk. Fontos hangsúlyozni, hogy a kellő transzparencia hiányában becsült adatokkal dolgozunk, és más összegeket eredményező számítási módok is elképzelhetők.

2. sz. ábra. A 2022-es költségvetés alapján a gyerekeket érintő kiadások aránya a teljes költségvetéshez viszonyítva

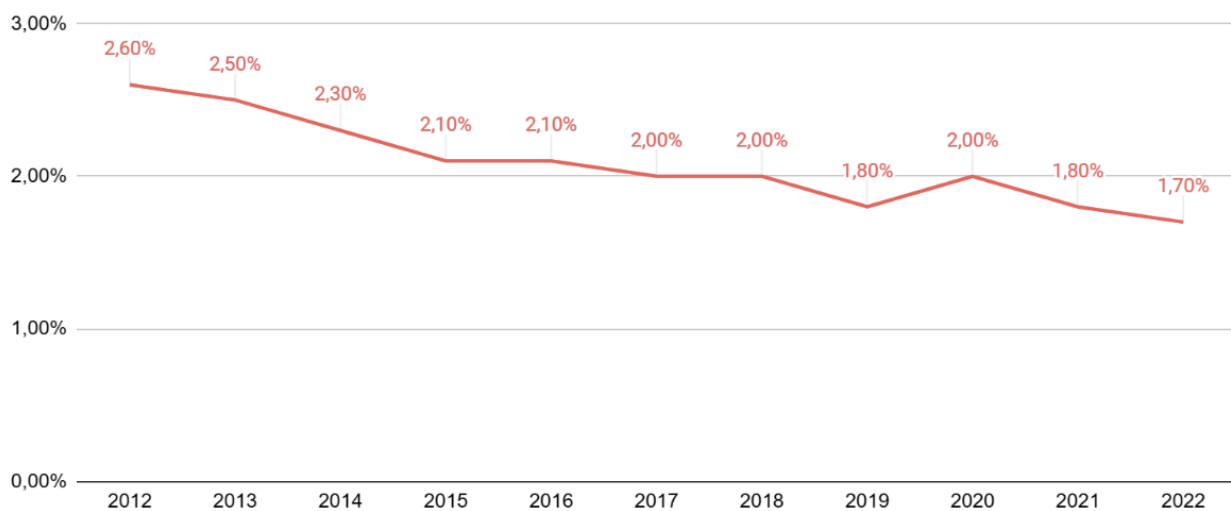

Adatok forrása: Költségvetési törvény

A **KSH legfrissebb**, 2022-ig vizsgált, GDP százalékban közölt adatai alapján **mérsékelt csökkenés figyelhető meg a családokra és gyerekekre szánt juttatások mértékében** (lásd 3. ábra). Az Európai Unió tagállamainak ezen kiadásait összehasonlító elemzés

máig legfrissebb adatai a **tavalyi jelentésben** már szerepeltek, de becslések alapján az előző éveket lekövetve a 2022-es magyarországi kiadások is az EU-s átlag alatt maradtak.

3. sz. ábra. Gyerekekre és családokra szánt kiadások a KSH adatai szerint (GDP %-ban)

Adatok forrása: KSH STADAT

A 3335,95 milliárd forintnyi kiadásról összességében elmondható, hogy a tankerületi központok és köznevelési intézmények fenntartásáért, ezek módszertani és költségvetési irányításáért felelős **Klebelsberg Központ (KLIK) teszi ki a legnagyobb részét (692 milliárd forint)**, melyet a **lakás- és babaváró támogatások** követnek (665 milliárd forint). A KLIK-ken túl, a Belügyminisztérium további, körülbelül 400 milliárd forintos költségvetéssel rendelkezett 2023-ban a köznevelési feladatok támogatására, melyet többek között a köznevelési célú humánszolgáltatás és működési költségek, az ingyenes tankönyvellátás, valamint a hit és erkölcsoktatás tett ki. A nyilvánosság számára megismerhető adatok alapján nehezen lekövethető, de a gondoskodás-

politikáért felelős államtitkár nyilatkozata szerint 2023-ban a kormány **1140 milliárd forintot szánt a szociális és gyermekvédelmi intézményrendszerre**, ebből a bentlakásos szociális intézmények és gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézmények irányítási és ellátási költsége megközelítőleg 151 millió forint volt.

A korábban már említett 2023. novemberi, "Szuverenitásunk védelméről" elnevezésű nemzeti konzultációra, aminek 10. kérdése a gyermekvédelmet is érintette, a Közbiztosítási Hatóság **2023. IV. negyedéves tájékoztatójában** található szerződések szerint a Miniszterelnöki Kabinetiroda körülbelül 11 milliárd forintot költött.

Független ellenőrzés

Az **Alapvető Jogok Biztosának Hivatala** 2023-ban is több gyermekek jogait érintő ügyben járt el hivatalból vagy egyéni panaszok alapján. Az ombudsman 2023-ban többek között vizsgálatot folytatott **tanköteles tanulóknak az iskolából való kizárás fegyelmi büntetés kiszabásával, és a fenntartóhoz benyújtott szülői kérelem elbírálásával kapcsolatban,**⁴⁰

sajátos nevelési igényű tanulók iskolába szállításával és szakértői bizottsági véleményével összefüggő⁴¹ ügyben, továbbá **sajátos nevelési igényű, a fogyatékkal élő gyerekek elkülönített csoportokban történő bölcsődei nevelése-gondozása**⁴² kapcsán, de az **óvodai diétás közétkeztetés biztosításával összefüggésben**⁴³ is folytatott vizsgálatot.

⁴⁰ AJB-587/2023. számú jelentés.

⁴¹ AJB-3741/2023. számú jelentés.

⁴² AJB-51/2023. számú jelentés.

⁴³ AJB-456/2023. számú jelentés.

⁴⁴ AJB-276/2023. számú jelentés.

A biztos átfogó **jelentést**⁴⁴ készített a nevelőszülői rendszer működése, a nevelőszülői hivatás ellátása, a nevelt gyerekek jogainak érvényesülése tárgyában.⁴⁵ A jelentés alapján az ombudsman komplex ajánlás csomagot készített. Az alapjogi biztos **vizsgálta** továbbá több gyermekvédelmi intézmény működését⁴⁶ is. A biztos a gyerekek jogainak világnapja alkalmából kiadott **közleményében** foglaltak szerint „minden olyan kezdeményezés és javaslat üdvözlendő és támogatandó, amely a gyerekeket – életkoruknak megfelelően – **be kívánja vonni közös ügyeinket és a jövőnket érintő értelmes párbeszédbe**”.⁴⁷

2023-ban az AJBH-ba korábban beolvadt **Egyenlő Bánásmódot Felelős Főigazgatósága** az intézményi átalakulás előtti évekhez képest sokkal kevesebb, mindössz-

sze harminc ügyben **járt el**, amiből kettő érintett gyermekjogokkal összefüggő témát (mindkettő terhesség miatti jogellenes munkaviszony megszüntetéshez kapcsolódott).

A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (továbbiakban: NAIH) éves beszámolójában foglaltak szerint néhány gyermekjogot érintő ügyben is eljárta a biztos.⁴⁸ Ezek közül kiemelendő a NAIH **kórházak babamentő inkubátoraiban elhelyezett, ismeretlen szülőktől származó gyerekek nyilvánosságra hozott neveinek** megváltoztatásával kapcsolatos **közleménye**.⁴⁹ A vizsgálatra azért került sor, mert a sajtóban rendszeresen megjelenik az inkubátorban talált gyerekek neve és az őket megtalálók által nekik adott név is, sőt a gyerekek súlya és előfordul, hogy a testhossza is.⁵⁰

⁴⁵ Erről bővebben lásd A gyermek legjobb érdeke c. fejezetet.

⁴⁶ AJB-219/2023., AJB-374/2023., AJB-569/2023., AJB-367/2023. és AJB-3101/2023. számú jelentések.

⁴⁷ Az alapjogi biztost kinevezése óta komoly kritikák érik szakmai és civil szervezeti **oldalról** azzal kapcsolatban, hogy egyes témákkal, és ügyekkel nem foglalkozik – ezek között vannak gyermekjogi szempontból releváns kérdések is.

⁴⁸ A NAIH, a Gyermekjogi Civil Koalíció beadványára 2023 decemberében jogellenessé nyilvánította a Belügyminisztériumnak azt a korábbi adatgyűjtését, amit gyermekvédelmi szakellátásban élő gyerekek és fiatal felnőttek pályaeérdeklődése kapcsán végeztek.

⁴⁹ NAIH-3885/2023.

⁵⁰ Az ügyben a NAIH megkereste a kórházak szerint illetékes jegyzőket, és kérte a gyámhatósági névmegállapítás során keletkezett iratok megküldését. Ezek alapján megállapította, hogy a vizsgált városok kórházainál lévő babamentő inkubátorokban elhelyezett, ismeretlen szülőktől származó gyerekek esetében valóban megváltoztatásra kerültek a gyerekek korábban nyilvánosságra hozott nevei, így jogsérelem egyik esetben sem következett be. [NAIH-3885/2023] A közlemény arra nem tér ki, hogy a gyámhatóság a teljes nevet, vagy csak a vezetéknevet változtatta-e meg.

A gyermekjogok védelmét a családjukon kívül, állami gondoskodásban élő gyerekek esetén az Integrált Jogvédelmi Szolgálat (IJSZ) keretében működő **gyermekjogi képviselők** látják el. Közérdekű adatkérésünkre a Belügyminisztérium azt válaszolta, hogy a 2020-2023-as időszakban valamennyi gyermekjogi képviselői álláshely betöltött volt. Az IJSZ 2023. évi **beszámolója** alapján **júliusban a korábbi, országos lefedettségben dolgozó huszonhárom gyermekjogi képviselői pozíció tizenhatra csökkent.** Ez a szakembergárda (tehát 2023 júliusig 23, majd ezt követően 16 fő) 2023-ban 3434 intézménylátogatást és fogadóórát tartott, 1200 gyerekelhelyezés felülvizsgálaton és 392 esetmegbeszélésen vett részt. A 2023. évi beszámoló alapján 5675 esetben nyújtottak tájékoztatást, és 2974 egyéni jogsérelem esetén jártak el.

A **Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH)**⁵¹ látja el Magyarországon a hírközlés szabályozási és felügyeleti, illetve a médiafelügyeleti feladatait. A Gyermekjogi egyezmény szempontjából fontos megemlíteni az NMHH által végzett **kutatásokat**, valamint kampányaikat, így különösen a februári Safer Internet Day 2023-as **téma-**

ját, amelyben az online játékok kapcsán is a szülő és a gyerek közötti párbeszédre hívták fel a figyelmet. A **Médiatanács** 2023-ban több határozatában is a gyerekek érdekeire hivatkozással szabott ki **bírságot**. Ezek közül az **eljárások** közül a legnagyobb médiavisszhangot az RTL Klub „Celeb vagyok, ments ki innen!” c. műsora váltotta ki, amiben egy kolumbiai kisgyereket hoztak sértő, megalázó helyzetbe a műsorvezetők.

Az **Alkotmánybíróság (AB)** 2023-as gyerekeket érintő döntéseiben **több alkalommal**⁵² **vizsgált a kapcsolattartás végrehajtásával** kapcsolatos alkotmányjogi panaszokat. Az egyik **határozatában**⁵³ az AB a bíróságok eljárására kötelező alkotmányos követelményt állapított meg a bírósági nemperes eljárásokról szóló törvény (**Bnptv.**) kapcsolattartás pótlására vonatkozó rendelkezésével kapcsolatban.⁵⁴

Egy év eleji utólagos normakontroll **eljárásában**⁵⁵ az AB **arányosnak ítélte a sztrájkjog korlátozását köznevelési intézményekben** tekintettel a “még elégséges szolgáltatás” megvalósulásának legitim céljára, valamint olyan védelemre szoruló alapjogokra mint (különösen) a gyerek oktatáshoz, valamint

⁵¹ Az NMHH által működtetett Internet hotline 2023-as adatairól lásd bővebben a Gyermek elleni erőszak c. fejezetet.

⁵² **14/2023. (VII. 24.) AB határozat; 3379/2023. (VII. 27.) AB határozat; 3163/2023. (IV. 6.) AB határozat; 3064. (II. 16.) AB határozat.**

⁵³ 14/2023. (VII. 24.) AB határozat.

⁵⁴ Erről bővebben lásd A gyermek legjobb érdeke c. fejezetet.

⁵⁵ 1/2023. (I. 4.) AB határozat.

védelemhez és gondoskodáshoz való joga. A döntés az **érdekvédelmi** szervezetek körében és **szakmai fórumokon** is kritikát kapott.

Az Alkotmánybíróság **kimondta**⁵⁶ 2023-ban, hogy az ún. **pedofil nyilvántartásokba** bekerülés előírása nem alkotmányellenes, nem sérti a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmát azon elkövetők esetében, akik elítélésekor ez a szabály még nem volt hatályban.⁵⁷

Ezen kívül érdemes megemlíteni az Alkotmánybíróságnak a **gyerekek otthongondozási díjával** (GYOD) kapcsolatos 2023. évi **döntését**.⁵⁸ A bírói kezdeményezésre induló egyedi normakontroll-eljárásban az AB alaptörvény-ellenesnek minősítette és **megsemmisítette a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló törvény** (Szoctv.) **egy fordulatát**⁵⁹ **arra hivatkozás-**

sal, hogy az alkotmányosan nem igazolható hátrányos megkülönböztetést eredményezhet. Az ügyben egy unoka családba fogadását követően derült ki, hogy a gyerek autizmus spektrumzavar következtében súlyosan fogyatékosnak minősül, ezért a felperes kérte a gyod-ra való jogosultságának megállapítását, sikertelenül. Az AB előtti eljárást indítványozó bíró a hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközőnek ítélte a gyod azon feltételrendszerét, amely értelmében csak akkor folyósíthatják a szülőkn kívül más hozzátartozó számára az ellátást, ha a szülő jogosultságát már korábban megállapították. Egyes esetekben ugyanis “a szülő még objektíve nem lehetett abban a helyzetben, hogy az ellátást korábban igényelje”.⁶⁰ Az AB megalapozottnak ítélte a bírói kezdeményezést és megsemmisítette a megjelölt rendelkezést.

⁵⁶ 17/2023. (VIII.3.) AB határozat.

⁵⁷ További fontos megállapítása a 17/2023 (VIII. 3.) AB határozatnak, hogy “a bünyügyi nyilvántartó szervnek adatkezelőként objektív felelőssége kell legyen a nyilvántartásban szereplő adatok integritásáért. A nyilvántartáshoz való illetéktelen hozzáférés jelentős mértékű és helyrehozhatatlan érdeksérelemmel jár, így az adatkezelő szervet nem vezethetik költséghatékonysági szempontok az adatbiztonság megteremtésében.”

⁵⁸ 5/2023. (VI. 6.) AB határozat.

⁵⁹ A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 39. § (1) bekezdésének következő fordulatát nyilvánította alaptörvény-ellenesnek az AB: “a szülőnek az ellátásra való jogosultságát a gyermekre tekintettel korábban már megállapították, de”. A megsemmisítést követően a Szoctv. 39. § (1) bekezdése a következő szöveggel hatályos: „A gyermekek otthongondozási díjára való jogosultság – a 38. §-ban a gyermekre meghatározott feltételek teljesülése esetén – a szülőn kívül a gyermek más, a gyermekkel közös háztartásban élő hozzátartozója [Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 2. pont] számára is megállapítható, ha a szülő meghalt, a szülői felügyeleti joga a Ptk. 4:186. § (1) bekezdés a), c), e) vagy h) pontja vagy 4:186. § (2) bekezdése alapján szünetel, illetve azt a bíróság megszüntette, vagy a gyermek állandó és tartós gondozásában a saját egészségi állapotára figyelemmel akadályozottá vált.”

⁶⁰ 5/2023. (VI. 6.) AB határozat.

Az Egyezmény terjesztése

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye szerint „A részes államok kötelezik magukat, hogy az Egyezmény elveit és rendelkezéseit hatékony és arra alkalmas eszközökkel a felnőttek és a gyerekek széles körében ismertetik”.⁶¹ Ennek ellenére 2023-ban csak olyan – az Egyezmény szélesebb körű megismerését célzó – esemény valósult meg, amelyet civil szervezetek, egyházi vagy oktatási intézmények kezdeményeztek.⁶²

A 2023/24-es tanévben zárult le az új **Nemzeti alaptanterv** (NAT) bevezetése; felmenő rendszerben a végzős évfolyamokat érték el a NAT alapján készült helyi tantervek. A dokumentumban **nem jelennek meg a gyermekjogok átfogó jelleggel**. A módszertani előírások ugyanekkor **kitérnek a tanulás-hoz fűződő jogok** érvényesítésére, a differenciálásról és a különleges bánásmódról szóló leírásban. Alsó tagozat végére az elemi jogismereteket tűzi ki fejlesztési feladatként a NAT. Korosztály és téma szerint a következő előírások találhatók: **5-8. évfolyamon az Etika tantárgy keretein belül jelenik meg** a gyermeki jogok megismerése, mint fejlesztési feladat. A „követelmények” megfogalmazásánál a gyermekjogok tartalmát a „testi és érzelmi biztonságra” és a „képessé-

gek kibontakoztatására” vonatkozó jogokra szűkíti le, míg a véleményalkotás, a részvétel jogaival összefüggően nem fogalmaz meg követelményt. Másfelől egybefonja a jogokat a köteleességekkel, mintha a jogok érvényesülése a kötelezettségek teljesítésétől függne.

A **Kerettanterv** tartalmai ennél kiterjedtebbek. A **Nemzeti Köznevelési Portálon** elérhető a Gyermekjogi Egyezmény gyereknyelven, egy gyermekjogi kvíz, valamint további, gyerekek számára készült interaktív tananyag.

A NAT **7-8. évfolyamon, Etika tantárgy** keretében fejlesztési feladatként és megszerzendő ismeretként kitűzi az egyenlőtlen, kihasználó vagy bántalmazó kapcsolat jellemzőinek azonosítását, az erre vonatkozó jogok és a védelem lehetőségeinek megismerését. Tanulási eredménye az órának, hogy a gyerek ismerje a rá vonatkozó gyermekjogokat, ezek fő szabályozó dokumentumait, értelmezni tudja kötelezettségeit, és részt vegyen a szabályalkotásban, valamint ismerje az alapvető **emberi jogokat** és vizsgálni tudja ezek érvényesülését különböző embercsoportok esetében.

⁶¹ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

⁶² Lásd pl. a Gyermekjogi Civil Koalíció **konferenciája**, az UNICEF **konferenciája**, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet által szervezett **Gyermekjogi Napok**.

Civil együttműködés

2023-ban **egyszer ülésezett a Gyermekek Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoport**, melynek 26 civil szervezet a tagja, illetve további 16 szervezet vehet részt meghívottként ülésein. Az **ülés témája** a “Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030” elfogadásáról szóló Kormányhatározat, és a gyerekek eljárási meghallgatására vonatkozó rendelkezések, illetve a gyermekvédelmi szakellátásban, nevelőszülői gondoskodásban élő gyerekek ellátására vonatkozó ombudsmani jelentés ismertetése volt.⁶³

Ugyancsak **egy alkalommal ülésezett 2023-ban az Igazságügyi Minisztérium által létrehozott Családjogi Civil Munkacsoport**, melynek **témája** a korábbi évben bevezetett gyerekeket érintő jogszabályváltozások, különösen a váltott gondoskodás, a felügyeleti perek kapcsán a gyerekek kötelező értesítése, illetve az eljárási határidőket lerövidítő rendelkezések voltak. Ennek kapcsán mondta el szakmai tapasztalatait a gyakorló szakma néhány képviselője: bírósági vezetők, ügyvédek. Habár néhány civil szervezet képviselője felszólalt, illetve kérdést intézett a jelenlévő igazságügyi miniszterhez, érdemi egyeztetésre, minisztériumi visszajelzésre – a Gyermekek Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoportéhoz hasonlóan – nem került sor.

2023-ban lett 30 éves a **Kék Vonat Gyer-**

mekkrízis Alapítvány, amely többek között egész nap elérhető **lelkisegély-vonalat biztosít** a hozzájuk forduló gyerekek számára. A szervezet azon civil szervezetek egyike, melynek működéséhez a Központi költségvetés is hozzájárul. **Beszámolójuk** alapján 2023-ban több mint 20.000 megkeresés érkezett hozzájuk, és 1933 beszélgetésben hangzott el öngyilkossággal kapcsolatos gondolat az őket megkereső gyerek, fiatal részéről. A gyermek lelkisegély-vonal adatai alapján az öngyilkossági gondolatok megjelenése a beszélgetésekben 2020-2023 között az alábbiak szerint alakult: 746 (2020), 1304 (2021), 1505 (2022). 2023-ban tehát a megelőző évhez képest is további 28 százalékkal nagyobb arányban jelentek meg az öngyilkossági gondolatok a gyerekekkel folytatott segítő beszélgetésekben.

A **Gyermekjogi Civil Koalíció**, mint a gyerekekkel foglalkozó civil szervezeteket összefogó legnagyobb hazai ernyőszervezet 2023-ban nyilatkozatot adott ki többek között a **családjukból kiemelt, nevelőszülőknél nevelkedő gyerekek sorsáról**, illetve a **3 év alatti gyerekek elhelyezése** vonatkozásában, továbbá megtartotta **éves Gyermekjogi konferenciáját** is. Ugyancsak gyermekjogi témában rendezett **konferenciát** az UNICEF Magyarország a szülők és szakemberek számára.

⁶³ Az első témában (Gyermekgarancia cselekvési terv) a jelenlévő civil szervezetek az-napi határidővel kaptak észrevételezési lehetőséget, melyet – az anyag korábbi megküldésének elmaradása okán – másfél nappal hosszabbítottak meg.

B. A gyermek fogalma

C. Átfogó alapelvek

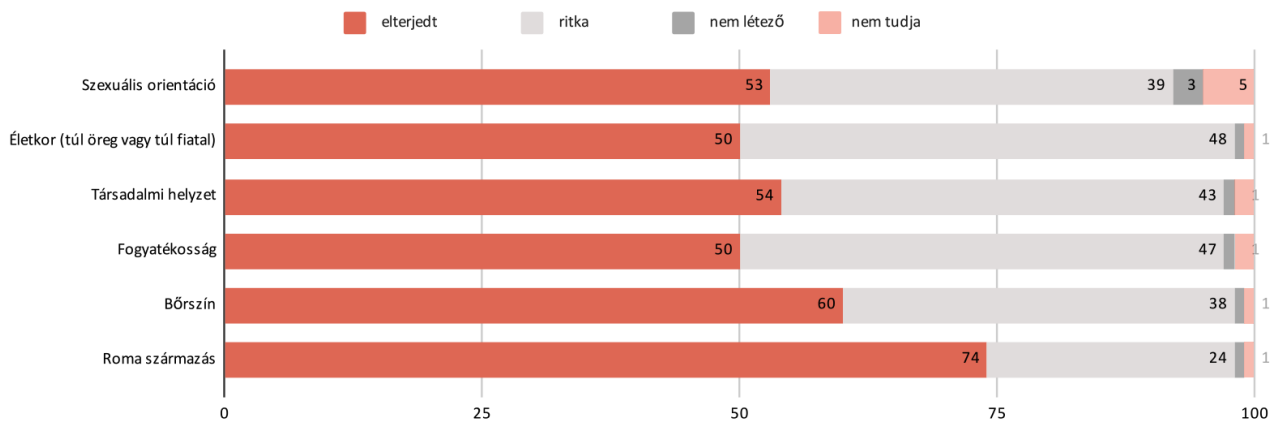
A diszkrimináció tilalma

„Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a (...) gyerekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.” - Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének bevezetése.

Az **Eurobarometer** 2023 decemberében tette közzé a diszkriminációra vonatkozó átfogó felmérését, amiben uniós és tagállami adatok is szerepelnek. Ennek alapján a magyarországi válaszadók szerint **a leg-erősebb hátrányos megkülönböztetés a romákkal szemben tapasztalható** (74% - az EU átlag 65%). Ezt követi az etnikai hovatartozás (62% - EU átlag 60%) és bőrszín (60% - EU átlag 61%) miatti diszkrimináció, a társadalmi helyzet (alacsony jövedelem,

szegénység) (54% - EU átlag 49%) valamint a szexuális orientáció (53% - EU átlag 54%) miatti hátrányos megkülönböztetés. Az életkor miatti diszkrimináció kapcsán, a magyar válaszadók az EU átlagnál nagyobb arányban érezték úgy, hogy széles körben elterjedt a hátrányos megkülönböztetés a fiatalokkal és az idősekkel szemben (50% - EU átlag 45%). A magyar adatokról lásd a 4. sz. ábrát.

4. sz. ábra. A diszkrimináció előfordulásának észleléséről Magyarországon

Forrás: Eurobarometer 2023

A diszkriminációval veszélyeztetett csoportok közül 2023-ban a roma, a fogyatékossgal élő, valamint a szexuális kisebbségekhez tartozó gyerekeket érintő kérdésekben történt változás vagy zajlott közéleti, közérdekű vita Magyarországon.

2023 decemberében fogadta el az Országgyűlés a köznevelés területén alkalmazandó diszkriminációellenes intézkedésekről szóló törvényt (2023. évi XCII. tv.), ami csupán négy paragrafusból áll, és arról rendelkezik, hogy ellenőrizni kell, hogy az általános iskolákban a hátrányos helyzetű gyerekek aránya jelentősen eltér-e a települési átlagtól. Abban az esetben, ha az általános iskolában ez az arány jelentősen kisebb, mint az adott településen, úgy a fenntartók felé a következő évben csökkentett összegű támogatást folyósít az állam. A társadalmi és szakmai egyeztetés nélkül betervezett jogszabály (ami a preambulum szerint az uniós pénzügyi forrásokhoz való hozzáfé-

rés érdekében született) **kritikusai** szerint egyetlen pozitívuma, hogy **újonnan indítandó tagozatok, osztálybontások esetén kötelező lesz figyelni a szegregáció elkerülésére**. Más tekintetben ezt a szabályozást nem látják alkalmasnak a roma gyerekekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés csökkentésére az oktatási rendszerben, ami egy olyan akut probléma, aminek kapcsán 2023. márciusban az Emberi Jogok Európai Bírósága ismét **megállapította**, hogy Magyarország megsértette a diszkrimináció tilalmát egy általános iskolás roma gyerek ügyében.⁶⁴

A **nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes** 3/2023. sz. **állásfoglalásában** egy egyedi ügy kapcsán hívta fel a figyelmet az **oktatási inklúzió** szükségességére, és hangsúlyozta, hogy “a roma gyerekek iskolai szegregációjának problémája évtizedek óta megoldatlan és folyamatosan

⁶⁴ A szülőnek nem engedték meg, hogy gyerekeit egy csak roma gyerekek által látogatott iskolából átírassa egy másik, nem szegregáló iskolába.

súlyosbodó visszasság hazánkban, hiába jelezték és jelzik annak káros voltát és veszélyét a szakemberek. A szegregáció mellett, hogy rontja a kiteljesedett élethez való esélyeket, legtöbb esetben együtt jár a kisebbség és megbélyegzés érzésével is, amely egy életen át elkísérheti a szegregáltan nevelt-oktatott gyermekeket.”

A **roma lányok** iskolai lemorzsolódása kapcsán 2023-ban megjelent **tanulmány** is felhívja a figyelmet a strukturális problémákra, arra hogy a magyar oktatási rendszer jelenleg nem tudja orvosolni azt a tényt, hogy 18-24 éves roma fiatalok kétharmada korai iskolaelhagyó, szemben a nem roma diákok tíz százalékával.

Bár a roma gyerekeket érintő kérdésekben 2023-ban nem született országos stratégiai dokumentum, olyan helyi kezdeményezéseket, mint a **Józsefvárosi Roma Stratégia** érdemes kiemelni.

A **szexuális kisebbséghez tartozó gyerekeket** is érintik azok az események, amelyek 2023-ban a homoszexualitást megjelenítő könyvek és események körül zajlottak.⁶⁵

Kérdéses, tekinthető-e érdemi diszkriminációellenes lépésnek – tekintettel a tartós beteg és fogyatékos-sággal élő gyerekekhez kapcsolódó magas ellátási költségekre –, de 2023-tól a **tartósan beteg vagy súlyosan fogyatékos személynek minősülő gyerek után a családi kedvezmény havonta 66 670 forinttal magasabb összegben vehető igénybe**, így az utánuk járó eddigi kedvezmény összege adóba átszámítva 10 ezer forinttal emelkedik.

Az **állami gondoskodásban élő gyerekekkel szembeni előítéletek** és hátrányos megkülönböztetés elleni fellépést is erősíti az SOS Gyermekfalvak által kezdeményezett, széles körű médiafigyelmet kapó, 2023-ban harmadik alkalommal megrendezett **október 7-i világnap**.

A gyermek legjobb érdeke

Az Egyezmény 3. cikke szerint „A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.”

⁶⁵ Erről bővebben A magánélethez való jogról szóló fejezetben írunk.

A gyermek legjobb érdekére hivatkozás a korábbi évekhez hasonlóan 2023-ban is főként a szülői jogok és a gyermekjogok határterületein jelent meg. Az Alkotmánybíróság (AB) egy 2023. évi **határozatában**⁶⁶ **alkotmányos követelményt** állapított meg a kapcsolattartás pótlására vonatkozóan. Eszerint a bíróságok hat hónap után is elrendelhetik a kapcsolattartás pótlását, ha egyébként a feltételek teljesülnek. **Az a jogalkotói értelmezés ugyanis, amely a hat hónapos időtartam leteltére hivatkozva kizárta a kapcsolattartás pótlását, végeredményben teljesen alkalmas arra, hogy a „gyermek (...) mindenképp felett álló legjobb érdekét sértse”.**⁶⁷

A szülői felügyeleti jog tartalma kapcsán az AB egy **döntésében**⁶⁸ vizsgálta, hogy a KRÉTA-rendszerhez való hozzáférés beletartozik-e a gyerek sorsát érintő lényeges kérdésekbe, és így annak a szülőnek is lehet-e hozzáférése az adatokhoz, aki nem rendelkezik szülői felügyeleti jogokkal. Bár végső határozatában az AB elutasította a beadványt, de megerősítette azt a korábbi megállapítását,⁶⁹ hogy a gyermekjogok “összefüggő egységet alkotnak, melynek kö-

zéppontjában a gyermek legjobb érdeke áll”. Ezen túl hangsúlyozta azt is, hogy a **szülői jogosultságok**⁷⁰ **tartalmi korlátja a gyerekek**⁷¹ **legjobb érdeke**. A témához tartozik a Köznevelési törvény 2023-ban elfogadott azon **módosítása**, ami alapján a tanulóra vonatkozó adatokat a szülői felügyeleti jog gyakorlásától függetlenül mindkét szülő számára meg kell küldenie az iskolának – kivéve, ha a bíróság a gyerek sorsát érintő lényeges kérdésekben a szülői felügyeleti jogát korlátozta vagy megvonta a szülőnek.

Sok esetben látható (nem csak a bírósági, alkotmánybírósági gyakorlatban), hogy a gyermek legjobb érdekének sérülése nem a jogi előírások vagy jogintézmények hiánya (vagy Alaptörvénybe ütköző megfogalmazása miatt) következik be, hanem azért, mert **a jogszabályi előírások végrehajtása nem biztosított**. Ezzel kapcsolatban érdemes kiemelni azt az **esetet**,⁷² ahol egy sajátos nevelési igényű gyerek (és törvényes képviselője) nyújtott be alkotmányjogi panaszt. A gyerek autizmus spektrumzavara miatt szakvélemény alapján magántanulói státuszba került, aminek következtében három évig mindössze heti tíz órában tanulha-

⁶⁶ **14/2023. (VII. 24.) AB határozat.** Az indítványozó a Budapest Környéki Törvényszék végzése ellen nyújtott be alkotmányjogi panaszt.

⁶⁷ A pontos idézet a határozatból: “(...) mind a különélő szülő Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése szerinti, a gyermekével való kapcsolattartását, mind pedig a gyermek Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdéséből fakadó mindenképp felett álló legjobb érdekét sértse”.

⁶⁸ **3443/2023. (X. 25.) AB végzés.**

⁶⁹ például: **9/2021. (III. 17.) AB határozat.**

⁷⁰ Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdés.

⁷¹ Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés szerinti.

⁷² **3105/2023. (III. 14.) AB határozat.**

tott az iskolában – integrált, inkluzív oktatását hiába kérvényezte. Ez a helyzet úgy állt elő, hogy minden hatóság a jogszabályoknak megfelelően járt el – állapította meg az Alkotmánybíróság is –, többek között kifejtve, hogy nekik „nem feladatuk az oktatási környezet és intézményrendszer szociológiai szempontú vizsgálata”.⁷³

Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala egy 2023-as **jelentésében**⁷⁴ felhívja a figyelmet arra, hogy a **gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek legjobb érdekének figyelembevétele sok esetben nem tud megvalósulni**. A kevés rendelkezésre álló nevelőszülői férőhely miatt egyrészt a gyerekek gondozási helyének kijelölése nem tud a legjobb érdekük figyelembevételével történni, így gyakran a lakóhelyüktől távol eső gondozási hely kerül kijelölésre. Másrészt az ombudsmani jelentés aggályosnak találja a jogszabályban rögzített maximális gyereklétszámot nevelőcsalád esetén, a nevelőszülői hálózatonként eltérő kiválasztási folyamatokat, amelyek következtében **kétséges, hogy a nevelőszülői tanácsadók az érintett gyerekek legjobb érdekének figyelembevételével tudják-e ellátni a feladataikat**. Az alapvető jogok biztosa mindezek fényében felkérte az Országos Gyermekvé-

delmi Szakszolgálat (OGYSZ) igazgatóját egy egységes kiválasztási szempontrendszer kidolgozására a nevelőszülői hálózatok működtetőivel együttműködésben, valamint kezdeményezte, hogy a **kapcsolattartás helyszínére tett javaslat a gyerek legjobb érdekének figyelembevételével történjen**.

Kifejezetten előremutató ugyanakkor a **Magyar Reklámszövetség** 2023-ban elfogadott/megújított **kódexe**,⁷⁵ amely a **gyerek- és fiatalok védelmét szolgáló szabályokat külön cikkelyben tárgyalja**. A részletes, konkrét helyzeteket megjelölő szabályozásban fontos, a gyerekek legjobb érdekét figyelembe vevő szempontok jelennek meg. Többek között, hogy társadalmi célú reklámban gyereket és fiatalokat – törvényes képviselői hozzájárulással is – csak indokolt esetben lehet beazonosítható módon szerepeltetni. Mind a reklámban, mind a reklámkészítés folyamatában pedig tekintettel kell lenni a kiskorú emberi méltóságára, tilos őt megalázó, kiszolgáltatott vagy nevetséges helyzetbe hozni vagy abban ábrázolni.

⁷³ A Kúria Kfv.II.37.170/2022/2. számú végzése elleni alkotmányjogi panasz (sajátos nevelési igényű tanuló tankötelezettségének teljesítése).

⁷⁴ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-276/2023. sz. ügyben.

⁷⁵ Magyar Reklámetikai Kódex 2023. A kódexet eredetileg 1981-ben hozták létre, a 2023-as frissítést megelőzően 2018-ban dolgozták át.

A gyermek véleményének tiszteletben tartása

„Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa a véleményét. A gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni” – Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 12. cikke.

A gyerekek részvételhez való joga a jogrendszer egészét átható alapelv, ami a 2023-as évben az **EU-ban** nagy hangsúlyt kapott, míg Magyarországon előrelépés csak egy területen, a gyerekek **bírósági meghallgatása** kapcsán történt. A 2022. augusztus 1-jén hatályba lépett **szabályozás** alapján, minden válóperben (vagy szülői felügyelet rendezése iránti perben) értesíteni kell az ítélőképessége birtokában lévő gyereket a nyilatkozattételi lehetőségről. Ennek alapján a bíróság korhatárra való tekintet nélkül, minden gyereket kiértésít az eljárások kapcsán. A kiértésítés formáját körülvevő **sajtóvisszhangra** reagálva az Országos Bírósági Hivatal Gyermekjogi Kabinetjének közreműködésével, pszichológus szakember bevonásával **készítettek értesítési mintákat**, melyek szövege **kizárólag a bírák számára elérhető**.

Arra vonatkozóan, hogy a 2023-as évben hány gyereket hallgattak meg bírósági, hatósági eljárásokban, illetve az egyes meghallgatások milyen körülmények között zajlottak, nem áll rendelkezésre hivatalos statisztikai adat. A gyerekek meghallgatásának módszertanára vonatkozó szakmai anyagok, leírások szintén nem hozzáférhetőek a nyilvánosság számára. **Ügyvédi leírások** alapján a meghallgatásokat a bírók gyakran úgy végzik, hogy a tárgyalóteremből a szülőket kiküldik vagy a külön erre kialakított gyerekbarát meghallgató szobában beszélgetnek a gyerekekkel. Azok a bírók pedig, akik nem érzik magukat felkészültnek egy gyerek meghallgatásához, náluk a gyerek nem lesz meghallgatva. Az **Országos Bírósági Hivatal tájékoztatása** szerint a gyerekek nagyon aktívak a véleménynyilvánítás terén, gyakran kifejezik a véleményüket.

2023-ban három év után⁷⁶ ismét ülésezett az **Országos Diákszemélyiségfejlesztési Tanács**, ahol a diákok 58 pontban fogalmazták meg javaslataikat. A diákok egy **weboldalon** követhetik nyomon, hogy a javaslatok közül melyik valósult meg, azonban a megvalósítás részleteiről, a döntést megalapozó tényekről nem szerepel információ a honlapon. 2023-ban **minden vármegyében, illetve a fővárosban egyszer tartottak Diákszemélyiségfejlesztési Tanácsot**. Ezek közül kilenc vármegyében nem szerepelt olyan napirendi pont, amelyben a megjelent küldöttek előadhatták volna észrevételeinket, javaslataikat. Azon vármegyékben ahol az ügyrend biztosította ezt a lehetőséget a diákok leginkább a **diáktársaik mentális egészségére, iskolapszichológusok, gyógypedagógusok hiányára, a diákok túlterheltségére, a tantárgyak korszerűtlenségére, illetve az intézmények eszközhiányára, fizikai állapotára hívták fel a figyelmet**.

Ezen túlmenően országos szinten nem valósultak meg olyan programok, amelyek a gyerekek érdemi bevonását mozdították volna elő. A kisebb kezdeményezések közül ki kell emelni, hogy 2023-ban a **Gyermekjogi Civil Koalíció** Gyermekrészvétel munkacsoportjának hét szervezete is működtetett olyan **gyermekrészvételi programot, projektet**, ami gyerekek biztonságos, valódi bevonását valósította meg. **Budapest 8. kerületi önkormányzata**, pedig kétéves **programot** dolgozott ki annak érdekében, hogy a helyi gyerekek véleménye is megjelenhessen az önkormányzati döntéshozatalban.

A **családból kiemelt, állami gondoskodásban** élő gyerekek tekintetében nem lelhető fel olyan adat, amely a véleményük megkérdezésére, annak tiszteletben tartására vonatkozna, akár az elhelyezésük, akár a napi életvitelük vonatkozásában.⁷⁷

⁷⁶ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. CXC. törvény 78. § (8) bekezdése az alábbiak szerint rendelkezik a diákszemélyiségfejlesztési tanácsról: „A köznevelésért felelős miniszter kétévenként összehívja a diákszemélyiségfejlesztési tanácsot. A diákszemélyiségfejlesztési tanács a diákok közneveléssel kapcsolatos országos tájékoztató fóruma, amely az előterjesztésében áttekinti a tanulói jogok érvényesülését, és ajánlást fogadhat el, amelyben megfogalmazza véleményét, javaslatát.”

⁷⁷ A gyerekek véleményének kikérésére a jogszabályok több lehetőséget is biztosítanak. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 8. § (1) bekezdése biztosítja a gyerekek jogát a személyüket és vagyonukat érintő minden kérdésben történő meghallgatásukra, és véleményük – koruk, fejlettségi szintjükre tekintettel – történő figyelembe vételére. Ezt a szabályt részletezi a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 11. § (2) bekezdése, amely rögzíti, hogy a gyámhatóság az egyes gyámhatósági eljárásokban közvetlenül, vagy mások által hallgatja meg a gyerekeket az őket érintő kérdésekben. Adatok hiányában azonban nem lehet tudni, hogy ezekből mi és hogyan valósul meg a gyakorlatban. Ezen túlmenően olyan intézményi gyakorlatok ismertek ezen a területen, mint az SOS Gyermekfalvak minőségbiztosítási csoportjának munkája. Aminek keretében a gyerekek visszajelzéseit, javaslatait az éves programtervezésbe beépítik.

D. Polgári jogok és szabadságjogok

Állampolgárság

Magyarország példamutató abban a tekintetben, hogy **minden, a területén született gyereket születési anyakönyvi kivonattal lát el.** Biztosítja a hontalankénti elismerést azoknak, akiket saját joga alkalmazásával nem ismer el állampolgárának egyetlen állam sem. Az eljáráshoz való hozzáférés, a hontalan státusszal járó jogok, valamint a születéskori hontalanság megelőzése terén azonban továbbra is rendszerszintű hiányosságok tapasztalhatóak.⁷⁸

Az állampolgársági törvény megszorítóan csak azon szülők hontalanként született (vagyis egyik szülő állampolgárságát sem öröklő) gyerekének teszi lehetővé a magyar állampolgárság megszerzését, akik lakóhellyel⁷⁹ rendelkeznek Magyarországon.⁸⁰ Mivel lakóhelyet a hontalanként elismertek nem létesíthetnek, így **a hontalan szülők Magyarországon született gyereke születésénél fogva hontalan lesz,** ami sérti a hontalanság eseteinek csökkentéséről szóló nemzetközi egyezményt.⁸¹ Aki kiskorúsága idején létesít magyarországi lakóhelyet, az kedvezményesen, 5 év elteltével kérheti a honosítását.⁸²

⁷⁸ A hontalanságra és az állampolgársági jogra vonatkozó részletes országjelentés elérhető a **Statelessness Index** oldalán.

⁷⁹ A lakóhely fogalmát a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. határozza meg. Ennek létesítésére csak magyar állampolgár, menekültként vagy oltalmazottként elismert külföldi, valamint nemzeti vagy EK letelepedési engedéllyel rendelkező külföldi jogosult. Akik más jogcímen tartózkodnak az országban – például tartózkodási engedélyük van – nem létesíthetnek lakóhelyet, az ő címüket szálláshelynek hívja a törvény. Számos jogosultság azonban csak azoknak elérhető, akiknek lakóhelyük van.

⁸⁰ A magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény (a továbbiakban: Áptv.) 5/A. § (1) bekezdés b) pont.

⁸¹ A hontalanság eseteinek csökkentéséről szóló, 1961. augusztus 30-án, New Yorkban elfogadott Egyezmény kihirdetéséről szóló 2009. évi XV. törvény 1. cikk.

⁸² A honosítási eljárás azonban a kérelmező elől teljesen elzárt: a köztársasági elnök diszkrecionális jogkörében meghozott döntés indokolását a kérelmező nem ismerheti meg, az elutasító döntést pedig nem lehet bíróságon megtámadni. Áptv. 4. § (4) bekezdés b) pont.

Az egyesülés és békés gyülekezés szabadsága

A 2023-as évben több olyan szervezet is aktívan alakította a közpolitikai beszédet, amelyet alulról felfelé szerveződő módon, fiatalok hoztak létre. Az **Egységes Diákfront** és az **Adom Diákmozgalom** országszerte több olyan tüntetésnek, kezdeményezésnek volt **szervezője**, társszervezője, amely becslések szerint ezreket mozgató meg, bár a pontos szám nem ismert, hogy hány gyerek vett részt szakszervezeti és egyéb szervezetek által kezdeményezett pedagógus tüntetéseken is. Az év folyamán **Országos Közös Akarat** (OKA) néven hozott létre társadalmi összefogást az Egységes Diákfront, a Civil Bázis és a PDSZ.⁸³

Az év során **két tüntetésen is alkalmaztak könnygázt a tüntető diákokkal szemben**. A tavasz során két ízben is előfordult, hogy a szabályosan meghirdetett tüntetés befejeztével egy diák szólította fel a jelenlévőket, hogy induljanak el a Karmelita kólostorhoz. Az első esetben 100 ezer forint⁸⁴, míg a másodikban a maximális **150 ezer forint összegre bírságotlák** a tüntetés bejelentésének elmulasztása miatt a folytatásra felszólító diákokot. Több diákokot is előálítottak, és volt olyan, akinek esetében **az ügyészség felajánlotta**, hogy felfüggeszti az ügyét, ha egy éven keresztül nem vesz részt tüntetéseken.

„Eddig se kedveltem különösen a rendőröket. Ezek után még annyira se mernék segítséget kérni, például az utcán. Tudom, hogy parancsot teljesítettek, de mégiscsak gyerekeket bántottak.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

Az Egységes Diákfront öt tagja, illetve két pedagógus, magánszemélyként **hét kérdésből álló népszavazást** kezdeményeztek a Nemzeti Választási Irodánál, a kérdések hite-

lesítését mindegyik esetben **megtagadták** (négy esetben volt felülvizsgálati kérelem, amiben a Kúria a Választási Iroda döntéseit helybenhagyta).

⁸³ A megalapítása óta a mozgalomnak több civil tagja is lett, a **FB oldaluk szerint** politikai szervezetként határozzák meg magukat.

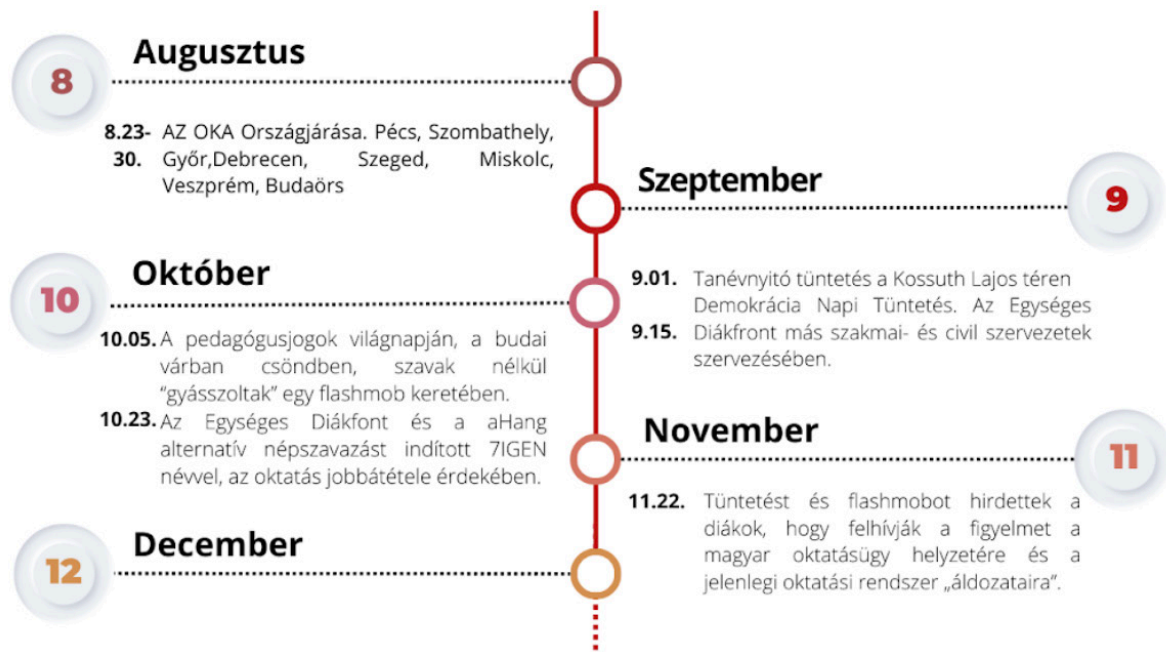
⁸⁴ Ezt később az Alkotmánybíróság 40 ezer forintra mérsékelte.

A diákok a **nyár során** is aktívak maradtak, és végigkísérték a **státusztörvény elfogadását**. A tanév kezdetével azonban ismételt **keményebb rendőri korlátozásokkal** találkozhattak. A rendőrség az év során több ízben is **jogellenesnek minősítette** az előre be nem jelentett tüntetéseket. A nagy médiavisszhangot kiváltott megmozdulások és rendőri intézkedések ellenére

2023-ban nem valósult meg olyan **teljes körű tájékoztatás**, ami a részvételi joguk gyakorlásában segítette volna a 18 éven aluliakat. Például, hogy mitől, milyen ruházattól (pl. maszkviselés) számít egy tüntetés, vagy azon való részvétel jogellenesnek. A 2023. évi főbb diáktüntetésekről és témáikról lásd az 5. ábrát.

5. sz. ábra. 2023. évi nagyobb létszámú diáktüntetések bemutatása időrend és téma szerint

A magánélet védelme

Az uniós jogban **2022-ben fogadtak el** egy jogszabálycsomagot, aminek magyar jogba való **átültetése** 2023-ban kezdődött el, és amely **a kiskorúak védelmében megfelelő és arányos intézkedések meghozatalát írja elő** az online óriásplatformokat, valamint a nagyon népszerű online keresőprogramokat üzemeltető szolgáltatók számára. A védelmi intézkedések között kiemelt hangsúlyt kapnak a gyerekek szexuális bántalmazását ábrázoló anyagok, a szolgáltatóknak pedig kifejezetten **gyermekjogi szempontokat is figyelembe kell venniük**.

A **Nemzeti Adatvédelmi és Információs Hatóság** (NAIH) éves **beszámolójából** kiderül, hogy több területen is merültek fel

adatvédelmi aggályok – főként a **gyerekek személyes adatainak hozzáférhetőségével** kapcsolatban. A Hatóság azt tapasztalta, hogy a családjogi ügyekben kirendelt igazságügyi pszichológus szakértők vizsgálata⁸⁵ során keletkezett **személyes adatok hozzáférhetőségéről** vagy annak korlátozásáról **a bíróságok kirendelő végzései nem tartalmazzak utasítást**. A vizsgálaton elmondottak azonban olyan információkat tartalmazhatnak, amelyeknek a törvényes képviselő általi megismerése a gyermek számára hátrányos következményekkel járhat. Ennek orvoslására eltérő gyakorlatokat alkalmaznak a bíróságok, amelyre tekintettel a NAIH **a gyerekek érdekeit szem előtt tartva indokoltnak látja, hogy a bíróságok**

⁸⁵ NAIH-6627-1/2023.

a szakértő kirendelésekor **hozzanak erre vonatkozó döntést**. Mindezek biztosítása céljából pedig szükségesnek tartja az igazságügyi szakértőkről szóló törvény, valamint a polgári perrendtartás vonatkozó rendelkezéseinek módosítását.⁸⁶

2023-ban több olyan eset is a NAIH elé került, amelyben az érintett gyerek különélő, de a szülői felügyeleti jogot közösen gyakorló szülei a gyerek nevében gyakorolt hozzáférési jog következtében mindketten külön-külön is jogosultak a gyerek adatainak megismerésére. Egy ilyen ügyben⁸⁷ a NAIH megállapította, hogy “az adatkezelő egészségügyi **szolgáltató nem tagadhatja meg a hozzáférési jog biztosítását** valamely törvényes képviselő részére **arra hivatkozással, hogy a Polgári Törvénykönyv szerinti együttműködés keretében a másik szülőnek már kiadta az iratokat**”.⁸⁸

Lezárult a 2022-es eKréta adatvédelmi incidens NAIH általi vizsgálata.⁸⁹ A NAIH megállapította, hogy az **eKréta Informatikai Zrt.** (2023. április 20-a óta Educational Development Informatikai Zrt.) **több ponton is megsértette az általános adatvédelmi rendeletben foglalt kötelezettségeit** és 110 millió forintos bírságot szabott ki a társasággal szemben.

A diszkrimináció tilalmával foglalkozó fejezetben már az említés szintjén megjelent, hogy 2023-ban a fogyasztóvédelmi hatóság több kiadót is megbírságolt a 210/2009. (IX. 29) Korm. rendelet 20/A. §-a alapján, amiért nem zárt csomagolásban és a többi gyerekeknek szóló terméktől elkülönítve tárolták a szexuális kisebbségeket megjelenítő könyveket.⁹⁰ A Nemzeti Múzeum **World Press Photo kiállításának látogatását** pedig a Családok védelméről szóló törvényre⁹¹ hivatkozva először **korlátozták**, majd **teljes mértékben meg is tiltották 18 éven aluliak számára**. A Néprajzi Múzeumban **elkoronozták** egy magyar származású brazil fotóművész, Claudia Andujar homoszexualitást is ábrázoló képeit. Az Egységes Diákfront tagjai **akciót szerveztek** a múzeumba, aminek következtében 80 ezer forintra **bírságolták őket**. Érdemes **a gyerekek magánéletébe való beavatkozás kérdésével összefüggésben** említést tenni ezekről az ügyekről, ugyanis jól rávilágítanak arra, hogy a gyerekek érdekeire és védelmére hivatkozással adott esetben **az ő magánéletünkbe történik aránytalan beavatkozás**.

⁸⁶ NAIH éves beszámoló 2023. pp. 26-27.

⁸⁷ NAIH-3606/2023.

⁸⁸ NAIH éves beszámoló 2023. p. 28.

⁸⁹ NAIH-4794/2023.

⁹⁰ A fóliázást elrendelő jogszabály nyelvi, megfogalmazásbeli pontatlansága (egy vessző hiány miatt) az elsőként kiszabott büntetést sikerrel **megfellebbezte** az érintett kiadó.

⁹¹ 2011. évi CXXI. törvény.

A megfelelő információkhoz való hozzáférés

„Az Egyezményben részes államok (...) gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják.” – Részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből.

„Rendesen nem tudom eldönteni, hogy egy tartalom AI vagy valóság.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

2023-ban az online térrel kapcsolatos adatok uralták a magyar gyerekek információhoz való jogával kapcsolódó társadalmi és szakmai vitákat. Egy, a gyerekek digitális tevékenységeit és az online áldozattá válás kockázatait vizsgáló, 2023-ban publikált **kutatás** alapján a **5-15 éves gyerekek majdnem mindegyike minden nap internete-**

zik. Az internethasználat mértéke pedig az életkorral és az idő múlásával párhuzamosan növekszik. Az NMHH 2017-ben elindított **Digital parenting** kutatás sorozatának 2023. évi adatai arra mutatnak rá, hogy az elmúlt években jelentősen nőtt a saját mobiltelefonnal rendelkező magyar gyerekek száma.

„Nekünk is már órákon is feltöltenek jegyzeteket, csinálunk online játékokat és kvízeket. Mindig szoktak a dolgozatok előtt is online tanulókártyákat csinálni, nagyon jó, hogy online is tudunk tanulni.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

Egy 2023-as **felmérésben** 14-25 év közötti gyerekeket és fiatalokat kérdeztek meg az internetezési szokásaikról. A megkérdezettek több mint 43%-a naponta 4 óránál is többet tölt online, és majdnem **50%-uk úgy ítéli meg, hogy túl sok időt tölt telefonozással**, social media használattal, játékkal. A válaszadó fiatalok az Instagramot (71,54%), a Facebookot (64,28%) és a TikTokot (64,06%) jelölték meg elsődleges tájékozási csatornaként. Az egyes hírportálokat ennél jóval alacsonyabb (43% és az alatti) arányban jelölték meg. A megkérdezett fiatalok több mint 90%-a kapott már olyantól üzenetet,

akiket igazából nem ismer és megközelítőleg 55%-ukat érte már zaklatás online médiában.

Ez a 2023-ban megjelenő **kutatás** azt támasztja alá, hogy **a szülők és a család internetes tartalomfogyasztási szokásai nagyban kihatnak a gyerekek internet- és közösségi média használatára.**

A témához kapcsolódik, hogy 2023. novemberében az NMHH és az IJSZ egy olyan **közös programot** indított, aminek keretében iskolai plakátokon hívják fel a figyelmet az online biztonságra.

Fotó forrása: NMHH

A turbulens magyar és világpolitikai, közéleti események miatt egyre erősebben jelenik meg, hogy Magyarországon hiányoznak a közszolgálati hírszolgáltatásból a gyerekeknek szóló, érthető tudósítások. Ennek a hiánynak az ellensúlyozására jelent meg 2023-ban a **kispolgar.hu**, valamint a **diaktájékoztatás.hu** oldalán is találhatóak ki-

fejezetten gyerekeknek és fiataloknak szóló hírek.

Civil szervezetek a gyerekeket is érintő közéleti eseményekre reagálva fontos **tájékoztató kiadványokat** készítettek a gyerekek **demokratikus jogairól**, valamint arról, hogyan érdemes közéleti és világpolitikai helyzetekről gyerekekkel **beszélgetni.**

“Az én osztályomban a kiégést az okozta, hogy nagyon sokat variálnak az érettségivel, senki nem tudja, hogy májusban mi hogy lesz, úgyhogy konkrétan már áprilisban vagyunk. Az OKJ-sok ugyanígy vannak ezzel, és egyre inkább ellehetetlenítenek minket. Ezt is tavaly tudtuk meg, miért 11-ben kell azt megtudni, hogy mi egy újfajta érettségit írunk, amiről csak egy mintapélda van. Azt sem tudjuk, hogy egyáltalán milyen új témák vannak, csomó mindent felvettek. Nagyon sokan úgy vannak, hogy most már nem tudják kalkulálni, hogy hány pontot fognak szerezni, felveszik-e az egyetemre, mert azt sem tudják, hogy mire kell számítani.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

A NAIH beszámolója szerint 2023-ban a **legtöbb adatigénylést a pedagógushiány jelenségével összefüggésben nyújtották be**. Érdekesség, hogy vélhetően a pedagógusok új jogviszonyára hivatkozással egyes tankerületek nem adtak ki pedagógusokra ill. pedagógushiányra vonatkozó adatokat. A NAIH álláspontja ezzel kapcsolatban az, hogy “az e tárgykörben igényelt adatok megismerhetőségéhez a gyerekek oktatáshoz való joga okán kiemelt közérdek fűződik”.⁹²

2023-ban volt 10 éve, hogy a kormány szakmai-társadalmi vita nélkül **elfogadta** a nemzeti köznevelés tankönyvellátásról szóló **törvénytervezetét**. Ezt követően a **tan-
könyvlistán** már csak állami, egyházi és külföldi kiadók tankönyvei szerepelhetnek, magánkiadók könyvei nem.

⁹² NAIH éves beszámoló 2023. p. 160.

E. Gyermek elleni erőszak

„Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától (...)”
– ENSZ Gyermekjogi egyezmény, 19. cikk

Bántalmazás, elhanyagolás

A KSH adatai alapján 2022-ben **106 130** gyermekkel kapcsolatban érkezett jelzés a család- és gyermekjóléti szolgálatokhoz és központokhoz, 2753-mal több, mint az előző évben.⁹³

A KSH legfrissebb adatai szerint 2022. december 31-én a család- és gyermekjóléti szolgálatoknál 65 164 gyermeket tartottak nyilván **veszélyeztetett**ként, míg a család és gyermekjóléti központoknál nyilvántartott veszélyeztetett kiskorúak száma 45 366 fő

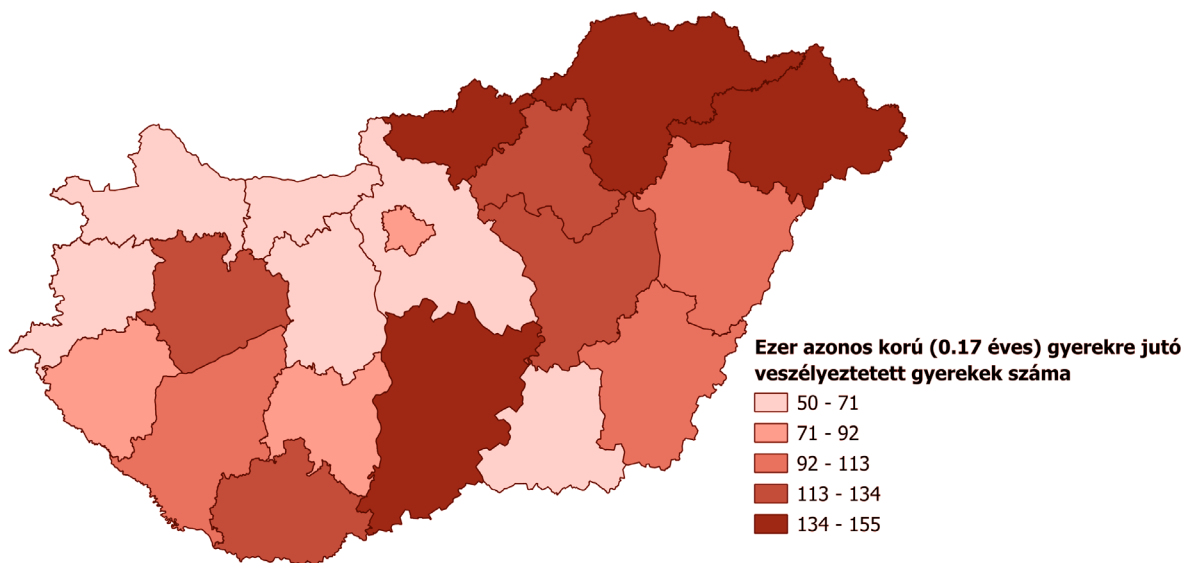
volt (összesen: **110 530 fő**).⁹⁴ A **védelemben vett** gyerekek száma **2022. december 31-én 28678 fő volt**. Ezek a számok a megelőző év adataihoz képest csekély mértékű csökkenést mutatnak a veszélyeztetett, és némi növekedést a védelemben vett gyerekek számára.⁹⁵ A gyereklakosság arányához viszonyítva a legtöbb veszélyeztetett gyermek az ország északkeleti részén (Borsod, Szabolcs és Nógrád vármegyékben), valamint Bács-Kiskun vármegyében él (6. ábra).

⁹³ Adatok forrása: a KSH 1696. sz. OSAP sz. adatgyűjtése (A család- és gyermekjóléti szolgáltatások adatai).

⁹⁴ Adatok forrása: a KSH 1696 és 1210. sz. OSAP sz. adatgyűjtése. (A család- és gyermekjóléti szolgáltatások adatai és Jelentés a gyámhatóság tevékenységéről.)

⁹⁵ 2021. december 31-én 110 750 gyermeket tartottak nyilván veszélyeztetettként, és 27 229 gyermek volt védelemben véve. Forrás: **Gyermekjogi jelentés 2022..**

6. sz. ábra. Ezer azonos korú (0-17) éves gyerekre jutó veszélyeztetett gyerekek száma vármegyénként, 2022.

Adatok forrása: KSH 1696 OSAP sz. adatgyűjtés

A gyerekek veszélyeztetettségének főbb okai: a szülők nevelésből eredő problémái, a szülői konfliktusok, az anyagi problémák és a gyerekek iskolai mulasztása.

A gyermekvédelmi rendszer tudomására jutott gyermekbántalmazási esetek többségében a gyerekeket a családjukon belül érte erőszak. A KSH 2022. évi adatai szerint **fizikai bántalmazás kapcsán 5083** gyereket tartottak nyilván.⁹⁶ **A bántalmazott gye-**

rekek 89 százalékát (4545 fő) a családján belül érte a fizikai erőszak. A gyerekekkel szembeni **szexuális visszaélések esetén 1013 érintett gyerekről volt tudomása a gyermekvédelemnek** a KSH adatai alapján. Az érintett gyerekek **79,6 százaléka a családjában** szenvedte el az abúzust. Gyerekekkel szembeni **lelki bántalmazást 6901 gyerek** esetében állapítottak meg a gyermekvédelmi alapellátásban dolgozók (lásd. 1. sz. táblázat).

⁹⁶ Adatok forrása a KSH 1696 OSAP sz. adatgyűjtése (A család- és gyermekjóléti szolgáltatások adatai).

1. sz. táblázat. A gyermekvédelmi rendszerben nyilvántartott bántalmazott és elhanyagolt gyerekek számáról, 2022.

Az ellátott bántalmazott és elhanyagolt kiskorúak adatai, 2022.	
Fizikai bántalmazás	5083
Lelki bántalmazás	6901
Szexuális bántalmazás	1013
Elhanyagolás	41 489
Összesen:	54 486

Adatok forrása: 1696. OSAP sz. adatgyűjtés

A 2022/2023-as tanévben tíz újpesti diák kísérelt meg öngyilkosságot, az egyik fiú életét is veszítette. Ezt követően a kerület felmérést végzett a diákok körében, aminek **eredménye** szerint 47% tapasztalt már verbális, 31% érzelmi, 21% fizikai, 20%-uk pedig szexuális bántalmazást is.

Az IDEA intézet 2023-ban készített felmérést a felnőtt lakosság iskolai bántalmazással kapcsolatos tapasztalatairól.⁹⁷ A válaszadók kétharmada úgy látja, hogy **az iskolákban többé-kevésbé rendszeresen előfordulnak gyerekekkel szembeni erőszakos megnyilvánulások, zaklatások.** Az ilyen eseményeket sokkal gyakoribbnak érzik azok, akiknek van valamilyen formában iskolai érintettségük. Az agresszívebb, zaklató viselkedésformákat a legtöbb esetben a hazai

felnőttek határozott, súlyos jelenségeknek tartják, ugyanakkor sokkal megengedőbbek azokkal a jelenségekkel, amelyekkel a leggyakrabban találkoznak a környezetükben (pl. csúfolódás, pletyka terjesztése, ki-rekesztés, akadályozás, lökdösés). Az internetes lejáratás, a provokálás, a megalázás súlyos agresszióknak számít a hazai felnőttek számára, amely egyenértékű olyan cselekményekkel, mint a verés, a fenyegetés, a zsarolás, a lopás, vagy a rongálás.

A gyerekekkel szembeni online visszaélésekről és bántalmazásokról országos reprezentatív adat nem áll rendelkezésre 2023-ról. Az NMHH által működtetett Internet Hotline (internetes jelző és segítő) szolgálat közérdekű adatigénylésre adott válasza alapján 2023-ban **1983 jelzés érkezett** hoz-

⁹⁷ 1800 fős, 18 éves és idősebbek körében végzett online felmérés, ami az online népességre nézve nem, kor, iskolai végzettség, településtípus és régió szerint reprezentatív.

zájuk, amiből 850 **gyermekpornográfiával, míg 375 online zaklatással** kapcsolatos volt.⁹⁸ A jelentés **felhívja a figyelmet** arra is, hogy a gyerekekkel szembeni online szexuális visszaélés eseteknél **egyre többször jelenik meg a gyerekek által saját magukról készített intim felvétel.**

A Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat **Biztonságosinternet** Hotline-hoz 2023-ban összesen **4419 bejelentés** érkezett. 715-öt minősítettek illegális tartalomnak, amelyből 549 **gyerekekkel szembeni szexuális visszaélést** rögzített.⁹⁹

A bűnügyi statisztika alapján, **kiskorú veszélyeztetése** büntett sértettjeként **1360 fő** 18 éven aluli gyereket regisztráltak 2023-ban¹⁰⁰, ami alapján megállapítható, hogy tovább folytatódott az elmúlt években tapasztalt csökkenés.¹⁰¹ A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmények szociológiai hátteréről 2023-ban a **Kriminológiai Tanulmányokban** jelent meg egy elemzés, ami megállapítja, hogy az ítélkezési gyakorlat ezekben az ügyekben indokolatlanul enyhe, az **eljárások elhúzódnak**, és a többszöri, szakszerűtlen meghallgatás a gyerekeket súlyosan terheli.

A családjukon kívül, **állami gondoskodásban nevelkedő gyerekekkel** szemben 2023-ban elkövetett bántalmazás esetekről kevés adat érhető el nyilvánosan. Noha 2018 óta hatályos a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyerekeket érő bántalmazások jelzésére, kivizsgálására szolgáló kötelező **eljárásrend**, azaz a nevelőszülői családokban és intézményes ellátásban történt bántalmazások nem maradhatnak rejtve¹⁰², mégsem hozzáférhető a statisztika és rendszerszintűen nincsen szakmai kommunikáció az esetekről. Nem tudható pontosan hány gyereket és milyen típusú bántalmazás ért a családjából való kiemelés után, ők milyen támogatást kaptak, hogyan történt megsegítésük.

Az OGYSZ adatszolgáltatása kapcsán és az AJBH egyes vizsgálataiból kapunk (nem teljes körű) képet. Az OGYSZ-hez 2023-ban 36 jelzés érkezett gyermekbántalmazásról (kilenc esetben felnőtt esetén merült fel a bántalmazás gyanúja, a többi esetben kortárs erőszakról volt szó). Az ügyek többségében fizikai bántalmazás fordult elő, de négy esetben a jelzés szexuális bántalmazásra vonatkozott. A statisztikai adatgyűjtés jelenlegi rendszerében nincs nyilvántartva, hogy ezekben az ügyekben mit tettek az érintett intézmények.

⁹⁸ 2023 elején megjelent egy, az Internet Hotline működésének első 12 évét áttekintő **tanulmány**, amely az internetes tartalomszabályozás és a Hotline működésének mérőföldkövein túl vizsgálja az új EU-s digitális szabályozások lehetséges hatásait a hotline-ok jövőjére.

⁹⁹ Az adatokat az Országos Gyermekmentő Szolgálat egyedi adatkérés alapján bocsátotta a rendelkezésünkre.

¹⁰⁰ Adatok forrása: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS).

¹⁰¹ Kiskorú veszélyeztetése, sértetti adat 2021-ben 2677 fő, 2022-ben 2631 fő.

¹⁰² A gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézmények és a javítóintézetek gyermekbántalmazási esetek kivizsgálására és kezelésére vonatkozó intézményi, fenntartói és ágazati módszertana - EMMI 2018.; 2022.

Az alapvető jogok biztosa 2023-ban egy speciális lakásotthonban („Kutasház”), valamint két gyermekotthonban végzett vizsgálatot.¹⁰³ Előbbi esetben megállapította, hogy „a meghallgatott gyerekek élethelyzetekről, eseményekről úgy számoltak be, hogy annak bántalmazási aspektusait nem ismerték fel.” A jelentés kimondja továbbá, hogy „A jelen vizsgálat tapasztalatai arra mutatnak rá, hogy indokolt és időszerű annak a felmérése, hogy – különös tekintettel a korábbi járványhelyzetre is – jelenleg milyen módon, milyen külön programok mentén kerül sor a kiszolgáltatott helyzetű, a korábbi bántalmazásokat, traumákat elszenvedő, **a családjukból kiemelt gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyerekek jogtudatosságának növelésére**, különösen az őket ért bántalmazás felismerésére.” A jelentés utal arra, hogy felnőtt általi bántalmazás, kiskorú veszélyeztetésének gyanúja miatt rendőrségi eljárás is folyamatban van és „összességében megállapítható, hogy „a „Kutasház” és „Forrásház” Lakásotthon tárgyi, személyi feltételeit tekintve jelenleg alkalmatlan a speciális ellátási igényű, valamint kettős szükségletű gyerekek gondozására, nevelésére”.¹⁰⁴

Más gyermekotthoni vizsgálatok inkább a **kortárs bántalmazásokra hívják fel a figyelmet**, megállapítva, hogy „Egyfelől a gyermekotthon a gondozott gyereket ért bántalmazást követően a szükséges, a jogszabályok által előírt eljárást követte. Másfelől a vizsgált időszakban a kortársbántalmazások folytatódtak, a regisztrált bántalmazás több mint fele kortársbántalmazás volt, így megkérdőjelezhető az intézkedések tényleges hatékonysága.”

Egy másik gyermekotthoni **vizsgálatban** a bántalmazások kapcsán a biztos arra hívta fel a figyelmet, hogy kortárs bántalmazásoknál a módszertani útmutatók nem részletezik, hogy **mely esetekben indokolt a rendőrségi feljelentés megtétele**, így előfordul, hogy kortárs konfliktusok esetén megsegítés és támogatás helyett az érintett gyerekeket feljelentik.

A családjukon kívül nevelkedő gyerekek esetén a bántalmazások problémájára 2023-ban több, **nagy médiavisszhangot** kiváltó eset is felhívta a figyelmet.¹⁰⁵ Bár nincsen összesített publikált adat a nevelőszülői háztartásokban megsérült, bántalmazott

¹⁰³ Győr-Moson-Sopron Vármegyei Gyermekvédelmi Központ hegykői „Kutasház” Speciális Lakásotthona működésének vizsgálata. **AJB-219/2023.**; Bolyai Farkas Gyermekotthoni Központ Zirzen Janka Gyermekotthona működésének vizsgálata. **AJB-374/2023.**; fonyódi Somogy Vármegyei II. Rákóczi Ferenc Gyermekotthon működésének vizsgálata. **AJB-569/2023.**

¹⁰⁴ A jelentés készítésekor tudomásunkra jutott információk alapján a Kutasház bezárt, és büntető feljelentések is történtek az ott tapasztalt visszaélések miatt. Ezt az információt publikus adattal nem tudjuk alátámasztani.

¹⁰⁵ Ezeknek az ügyeknek, tragikus eseteknek a média megjelenítése (kevés **kivételtől** eltekintve) gyakran általánosító volt, sok esetben **sértette** a gyerekek emberi méltóságához való jogát, ill. **megbélyegző** volt a nevelőszülősségre, mint szakmára, nézve.

gyerekekről, riasztóan sok volt 2023-ban az erről szóló híradás. **Debrecenben** egy nevelőszülő olyan súlyosan bántalmazta a rábízott 2,5 éves gyereket, hogy belehalt sérüléseibe. **Nyíregyházán** szintén egy nevelőszülőt vettek őrizetbe, miután az általa nevelt, fulladás miatt elhunyt két éves gyerek holttestével az autó csomagtartójában jelentkezett a rendőrségen. Egy tíz hónapos csecsemőt olyan **forró vízben** fürdetett meg a nevelőszülő, hogy súlyos égési sérüléseket szenvedett, majd életét a kórházban sem tudták megmenteni. Egy ötéves, örökbefogadott kislány az örökbefogadása után fél évvel kezdett el mesélni az őt korábban ért, a hivatásos nevelőszülő által okozott **szexuális traumákról**, a korábbi nevelőszülővel szemben eljárás indult. Egy vidéki általános iskolából kilenc, nevelőszülőknél élő gyereket **vittek el**, a nevelőszülőkkel szemben szexuális kényszerítés büntette miatt indult büntetőeljárás. Az **erdélyi Szovátán**, a Szent József otthonban éveken keresztül elkövetett, gyerekekkel szembeni szexuális visszaélések ügye Magyarországon is komoly társadalmi vitát váltott ki, ami az otthont működtető Szent Ferenc Alapítványt, és vezetőjét, Bőjte Csaba atyát is érintette.¹⁰⁶

A gyermekbántalmazások kapcsán **a sportoló gyerekeket érő erőszakra** az utóbbi években egyre többet tudott meg a magyar társadalom. 2023-ban megjelent egy olyan **kutatás** a témában, ami az úszó és vízilabdázó gyerekek érintettségét vizsgálta, és az eredmények azt mutatják, hogy valamennyi bántalmazási forma előfordul a medencék világában. 2023-ban vált nyilvánosan megismerhetővé a Gyerekek biztonsága a sportban c. **kutatás** is, ami 5076 résztvevő adatai alapján jutott arra a következtetésre, hogy a gyerekkorukban sportolók 36,4 százaléka felnőttként úgy értékeli, hogy történt vele bántalmazás sportolás közben.

2023-ban a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet kiemelt projekt keretében **képzést indított**, valamint országsszerte 5 helyszínen **szakmai tanácskozást szervezett** a szociális szakemberek számára a fogyatékossággal élők, az idősek sérelmére elkövetett és a családon belüli **bántalmazás felismerésének és megelőzésének hatékony előmozdítása érdekében**.

A Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet adatai alapján 2023-ban a Gyermekvédő Hívószámon 1401 érdemi hívás volt – mivel a hívások tárgyáról statisztikát nem vezetnek, ezért nem tudható, hány hívás kapcsolódott (és milyen típusú) bántalmazáshoz.¹⁰⁷

¹⁰⁶ A nevelőszülői hálózat helyzetéről bővebben lásd a Családi környezet és alternatív gondoskodás c. fejezetet.

¹⁰⁷ A Gyermekvédő hívószám mellett járási szinten működnek Gyermekvédelmi jelzőrendszeri készenléti szolgálatok is. Az ő munkájukra vonatkozó adatok a Központok speciális tevékenységei között jelennek meg olyan módon, hogy hány darab tevékenység volt az adott évben. Az érintettek számáról nem áll rendelkezésre adat. Az OSAP adatgyűjtési rendszer felülvizsgálatának szükségességét ez is alátámasztja. Erről lásd még az Adatnyilvánosság és a közérdekű adatokhoz való hozzáférés c. fejezetet.

Testi fenytés

A testi fenytés kapcsán 2023-ban átfogó kutatás vagy vizsgálat nem készült, azonban a **sportoló és az iskolába járó gyerekek** kapcsán mégis előkerült a téma. A műkorcsolyázó gyerekek (és edzőjük) kapcsán még **parlamenti előterjesztés** is született, és komoly **médiafigyelem** övezte a vitát, ami az „erőszakos tréneri magatartás” és a „lelkileg gyötört sportolók” körül kibontakozott. A 2023 tavaszán kirobbant ügy őszre rendőrségi feljelentésig fokozódott, miután a műkorcsolya-szövetségen belüli fegyelmi eljárást megszüntették. A szövetség tett feljelentést, és ezzel egyidőben nyilvános **ígéretet**, hogy gyermekvédelmi programjuk keretében bevezetnek egy jelzőrendszert.

A pedagógiai intézményekbe járó gyereket érintő testi fenytésről az **Oktatási Jogok Biztosának** 2023-ban kiadott **jelentése** ad információt, ami a megelőző év tapasztalatait összegzi. Az Oktatási Jogok Biztosához 1028 panasz érkezett, aminek többségét maguk a diákok nyújtották be. Sok esetben érzelmi és verbális bántalmazás miatt tettek panaszt, de több esetben is olyan ügyről számoltak be, amelyben testi fenytés, vagy a diákok testi épségét veszélyeztető intézményi helyzet fordult elő. Az Oktatási Jogok Biztosa a jelentésében hangsúlyozta, hogy „Következétesen képviselt álláspontunk szerint a legsúlyosabb jogsértés, amely nevelési-oktatási intézményben előfordulhat, az a tanulók testi fenytése, fizikai bántalmazása. Az emberi, állampolgári, gyermeki és tanulói jogokat a pedagógus nem vonhatja el, azok nem pedagógiai mérlegelés függvényei.”

F. Családi környezet és alternatív gondoskodás

„Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, azok akarata ellenére ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenek felett álló érdekében szükséges.” – Részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből.

Családi környezet

A kormányzat számára 2023-ban is kiemelten fontos témaként jelent meg a családok támogatása, a gyerekvállalás ösztönzése. A kormány kommunikációjának meghatározó eleme volt a családok védelme melletti elköteleződés.

A korábbi, elsősorban az otthonteremtést és az ingatlanok fejlesztését célzó juttatások mellett új **támogatási formák** jelentek meg, amelyek célja elsődlegesen a fiatal

párok anyagi segítése és gyerekvállalásuk ösztönzése.¹⁰⁸ 2023. január 1-től **SZJA-mentességet élveznek a 30 év alatti anyák** – ez vonatkozik a munkabérekre és a gyermekgondozási ellátásokra is. Az adókedvezményen túl elengedik a diákhitel-tartozásukat is. A tavalyi év során 17.5%-ra emelkedett a babakötvény kamata, valamint emelkedett a családi adókedvezmény összege a tartósan beteg, vagy súlyosan fogyatékos gyereket nevelők számára.

¹⁰⁸ A kedvezőtlen szociális helyzetű kisgyerekes családok számára ezen támogatások nehezen elérhetőek. Erről bővebben lásd az Életszínvonal c. fejezetet.

A 2020-tól 2023-ig terjedő időszakban 28 százalékkal nőttek a hagyományos családtámogatási eszközökre (pl. GYES, GYED) fordított állami kiadások. Az új típusú eszközök (pl. Babaváró, családi adókedvezmény) esetében erőteljesebb, 56 százalékos növekedés ment végbe ebben az időszakban. Fontos hangsúlyozni, hogy ezeket leginkább **magasabb jövedelmű** családok tudják kihasználni.

A Családokért Felelős Államtitkárság 2023-ban is pályázatot hirdetett **családbarát munkahelyek** kialakítására. A munka és a magánélet közötti egyensúlyt támogatandó, két EU irányelvnek¹⁰⁹ a hazai jogrendszerbe való átültetése nyomán bővült az igénybe vehető **apasági szabadnapok** száma. A Munka Törvénykönyvének 2023. január 1-jével hatályba lépő változásai szerint az apák a gyerekük születése, vagy az örökbefogadást engedélyező határozat véglegesítése utáni második hónap végéig 10 szabadnapra jogosultak.

A **KSH adatai** szerint 2023-ban 85 200 gyerek jött világra, 3291-gyel kevesebb mint az előző évben. **Ez minden idők legalacsonyabb száma** - az eddigi mélypont a 2011-es év volt, amikor 88 049 gyerek született. 2022-ben háromezerrel, 2021-ben pedig majdnem nyolcezerrel több gyerek született, mint 2023-ban. Lakosságarányosan nézve ezer lakosra 8,9 születés jutott 2023-ban, ami a valaha mért második legrosszabb adat - csak

a 2011-es 8,8 volt ennél alacsonyabb. **A teljes termékenységi arányszám**¹¹⁰ - illeszkedve az elmúlt évek mintázatába - szintén csökkent: **2023-ban 1,50-re esett.**

A számokat elemezve az látszik a gyerekvállalási kedv terén, hogy **a kormányzat törekvései, az elérhető családtámogatási formák ellenére megtorpant a korábbi években tapasztalt minimális növekedés.** A **TÁRKI** 2022-es longitudinális kutatásának tapasztalatai szerint az aktuális családpolitika nem releváns az első gyerek vállalásának szempontjából, hanem inkább arra lehet hatással, hogy a két, vagy több gyerekes családok vállalnak-e újabb gyereket, vagy nem.

Az elmúlt évekhez képest **látványosan visszaesett a házasságkötések száma** - 2023-ban 50 150 pár kötött házasságot, ami 22%-kal, 13 817-tel kevesebb, mint egy évvel korábban. Január-februárban 45, március-áprilisban 31, május-augusztusban 23, szeptember-decemberben 7,5%-kal kevesebb házasságkötés volt, mint 2022. azonos hónapjaiban. A házasságkötési arányszám 5,2 ezrelék volt, 1,4 ezrelékponttal kisebb, mint egy évvel korábban.

A népszámlálási adatok szerint tovább **nőtt az elváltak száma** (1 008 915 fő), és az egyszemélyes háztartások aránya (35,5%). 2023. december 31-én **örökbefogadásra** alkalmasként 2564 házaspárt és 169 egye-

¹⁰⁹ Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1152 és (EU) 2019/1158 irányelv.

¹¹⁰ A teljes termékenységi arányszám azt mutatja, hogy egy nő élete folyamán átlagosan hány gyereket szül. A népesség számának változatlanúságához szükséges 2,1-es érték legutóbb 1977-ben volt meg. A számokhoz ugyanakkor azt is hozzá kell tenni, hogy ez a mutató még így is jóval magasabb az 1997 és 2013-as adatokhoz képest.

dülállót tartott nyilván a KSH.¹¹¹ Az **örökbefogadható gyerekek száma** 1998 fő volt, közülük 553 fő 3 év alatti, 795 fő 3-9 éves, míg 650 fő 10 éves vagy idősebb. 2023-ban összesen **984 gyerek örökbefogadása zárult le** a szakszolgálatok közvetítésével: 579 vármegyén belüli, 237 más vármegyei örökbefogadók általi és 168 nemzetközi örökbefogadás valósult meg.

Az örökbefogadással kapcsolatos statisztikákat vizsgálva az látható, hogy 2023-ban csökkent a nyilvántartott örökbefogadásra alkalmas személyek száma. A nyilvántartott örökbefogadható gyerekek száma viszont növekedett az előző évhez képest. A gyerekek esélye az örökbefogadásra életkoruk előrehaladtával egyre csökken. **Annak ellenére, hogy még így is többen várakoznak az örökbefogadás lehetőségére, mint ahány gyerek az örökbefogadásra, az örökbefogadásra váró gyerekek profilja és az örökbefogadó szülők preferenciái nem találkoznak.** Az örökbefogadást megelőző

eljárás során a szülők általában kifejezhetik preferenciáikat a gyerek korával, egészségügyi állapotával és etnikai hovatartozásával kapcsolatban. Egy 2023-as **kutatás** tapasztalatai szerint ez főként a roma és az egészségkárosodott gyerekek örökbefogadási esélyeire van negatív hatással. A kutatás során az örökbefogadók három csoportját határozták meg: a „válogatós örökbefogadók” csak egészséges, minden „nehézségtől” mentes gyereket szeretnének. A második csoportot az „altruista örökbefogadók” alkotják, akiknek semmilyen szempont nem volt különösen fontos, bármilyen gyereket szívesen örökbe fogadnának. A harmadik csoportba pedig a „racionális örökbefogadók” tartoznak, akik néhány szempontot igazán fontosnak tartanak, főként azt, hogy a gyerek csecsemőkorú legyen (a vizsgálatban résztvevők közel háromnegyede, 72,8 százaléka biztosan csecsemőkorú gyereket fogadna örökbe).

Családjukon kívül élő gyerekek

A KSH adatai¹¹² szerint 2023. december 31-én a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő kiskorú gyerekek száma tovább emelkedett. 2023-ban is tovább növekedett – 2010 óta **megduplázódott** – a szakellátásban részesülő gyerekek aránya az azonos élet-

korú lakosságban. A 21 428 gyerek közül 14 668-an nevelőszülőnél élt. **A speciális szükségletű gyerekek esetében az arányok elmentésesek: a 284 kiskorú közül mindössze hárman éltek nevelőszülőnél.** Utógondozói ellátásban 2387 fiatal felnőtt részesült.

¹¹¹ Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről).

¹¹² Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről).

A három év alattiak között a 0-12 hónapos korosztály bekerülése a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe meghatározó arányú és növekszik: 2019-ben szakellátásba kerülő 3 éven aluli gyerekek 66 százaléka, 2020-ban 68 százaléka, 2021-ben 71 százaléka volt 0-12 hónapos. **2023-ban 935 csecsemő élt gyermekotthonban vagy nevelőszülőnél.** Az éves jelentéseinkben már többször említett törvényi kötelezettségnek, miszerint 2016. december 31-ig minden családjából kiemelt 12 éven aluli gyermeket nevelőszülőnél kellett volna elhelyezni, 2023. év végéig sem tudott Magyarország eleget tenni: 2023-ben 1855 12 évesnél fiatalabb gyerek élt gyermek- vagy lakásotthonban, még a **0-12 hónapos csecsemők közül is 207-en éltek gyermekotthonban (ami jelentős növekedés a tavalyi év 151 főjéhez képest).**¹¹³

2023 során 4495 gyerek került gyermekvédelmi szakellátásba, legnagyobb arányban 0-12 hónapos csecsemők (1151 fő). Ezzel szemben **4037-en kerültek ki** a gyermekvédelmi szakellátásból. A családjukból kiemelt gyerekek az esetek több mint felében **három évet meghaladó ideig** voltak a rendszerben, ami a hazagondozások alacsony hatékonyságát mutatja.

A 2021-ről szóló **jelentésünkben** részletebben foglalkoztunk a gyermekvédelmi szakellátás területén tapasztalható növekvő egyházi szerepvállalásról. Ahogy akkor ki-

emeltük: „2010-ben a nevelőszülőknél elhelyezett gyerekek 7 százaléka került egyházi fenntartásban lévő hálózathoz, 2019-ben kb. 50 százalék”. A nevelőszülői hálózatok területén folytatódott ez a **tendencia**: 2022 végére az engedélyesek 91 százaléka egyházi jogállású szervezethez került, valamint a civil fenntartók egy része is egyházi kötődésű. A kapacitásokat tekintve még egyoldalúbb a kép: **a nevelőszülői férőhelyek 98,4 százaléka egyházi fenntartású, vagy egyházi kötődésű civil szervezethez tartozik.**

A 2023-as évben **kiegészítő rezsitámogatásra volt jogosult az az egyházi fenntartású** szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató, intézmény vagy hálózat, amelynek a kormány korábban a 2023-as évre a költségvetési törvény alapján működési támogatást állapítottak meg.¹¹⁴

A KSH adatai¹¹⁵ szerint az elmúlt években a nevelőszülők száma nem változott jelentősen. 2022. december 31-én az 5909 nevelőszülő közül 5678 dolgozott egyházi fenntartású hálózatban. Annak, hogy a toborzó kampányok ellenére nem változik jelentősen a szakemberek száma, több oka is lehet. Az egyik a **nevelőszülők alacsony szintű anyagi megbecsültsége.** 2023-ban 25 százalékkal nőtt a gyerekek után járó ellátmány összege, azonban ez egyrészt nagyságrendekkel elmarad az elmúlt években tapasztalható infláció mértékétől, másrészt

¹¹³ A kórházakban helyzetük rendezésére “várakozó” újszülöttek problémájáról a Jogalkotás és intézkedések c. foglalkozó fejezetben írtunk.

¹¹⁴ 173/2023.(V.12.) Korm. rendelet az egyházi és nem állami fenntartású szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok állami támogatásáról szóló 489/2013. (XII. 18.) Korm. rendelet módosításáról.

¹¹⁵ Adatok forrása: a KSH 1208 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a gyermekotthonok, a nevelőszülői hálózatok és a külső férőhelyek helyzetéről).

nem jelenti azt, hogy nőtt volna a nevelőszülők munkabére.¹¹⁶ Ahogy arra az alapjogok biztosa átfogó **jelentésében** rámutat: „A nevelési díj és a családi pótlék változatlan összege, a minimálbérhez igazodó nevelőszülői díj a kiemelten fontos, hivatástudatot és felkészültséget igénylő, felelősségteljes feladatellátásra nem, illetve egyre kevésbé motivál, a nevelőszülői szakma iránti érdeklődésre negatív hatással van, akadályozza a nevelőszülők toborzását, a megfelelő utánpótlás így egyre több nehézségbe ütközik, ezzel a gyermekvédelmi szakellátórendszer – elsődlegesen anyagi okokra visszavezethetően – nem tud eleget tenni a nemzetközi kötelezettségvállalásnak.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a díjazással összefüggő jelenlegi jogi helyzet alkalmas arra, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban, nevelőszülőnél nevelkedő gyerekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő súlyos visszasságot okozzon, illetve nem egyeztethető össze a gyerek legjobb érdekét képviselő eljárás elvével sem.”

A nevelőszülők számának változatlansága mögött meghúzódó másik ok **a szakma és a tevékenység társadalmi megbecsültségének alacsony szintje** lehet. 2023-ban több tragikus eset történt, melyek széles körű médiavisszhangot is kaptak.¹¹⁷

Fontos beszélni ezekről az esetekről, hogy a jövőben kevesebb tragédia következhes-

sen be, kevesebb fájdalmat kelljen átélniük a családjukon kívül nevelkedő gyerekeknek. Ugyanakkor egyrészt fontos lenne megjeleníteni a gyermekvédelmi szakma másik oldalát is, növelve a szakma presztízsét, a szakemberek megbecsültségét. Másrészt pedig fontos felismerni az egyedi történetek hátterében meghúzódó strukturális okokat, amelyeket szakemberek évek óta **hangsúlyoznak**.

Az **alapvető jogok biztosa** 2023-as **jelentésében** ismételten hangsúlyozza, hogy a nevelőszülők kiválasztásának **egységes protokolljának hiánya, valamint szakmai támogatásuk korlátozottsága** (sok hálózatonál nem dolgozik pszichológus, a nevelőszülői tanácsadók túlterheltek, szupervízió a legtöbb esetben nem elérhető a szakemberek számára) alkalmas arra, hogy veszélyeztesse a nevelőszülőnél nevelkedő gyerekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogát. Kiemelendő továbbá a nevelőszülők nem megfelelő felkészültsége is.

A nevelőszülővé válás előfeltétele (a pszichológiai vizsgálat és a környezettanulmány mellett) a jogszabály által előírt képesítés megszerzése: egy 60 órás nevelőszülői alaptanfolyam elvégzése (28 órás döntéselőképzítő-tréning és 32 óra nevelőszülői képzés), majd az első gyerek kihelyezését követő 2 éven belül az 500 órás OKJ képzés, vagy a Központi Oktatási Program alapján szervezett 240 órás képzés befejezése. Azonban a jogszabályi változásoknak¹¹⁸ köszönhetően az előírt 2 éves időtartam folyamatosan ki-

¹¹⁶ 2023. január 1-jétől a nevelőszülőknek járó nevelési díj és külön ellátmány összege 25 százalékkal emelkedett, azt összevontan nevelési ellátmány jogcímen folyósítják a nevelőszülőknek, a nevelőszülői díj (fizetés) azonban változatlan maradt.

¹¹⁷ Ezekről a témákról bővebben, lásd a Bántalmazás, elhanyagolás c. fejezetet.

tolódik, vagyis **2024-ben is találkozhatunk olyan nevelőszülővel, aki 2016 óta dolgozik, azonban csak a 60 órás alapképzést végezte el** (a tanfolyam képzettségbeli előfeltétele a 8 általános iskolai osztály elvégzése).

A tárgyi és személyi feltételek problémájára a gyermekotthonok vonatkozásában több ombudsmani jelentés¹¹⁹ is rámutatott. A jelentésekben vizsgált intézmények között olyan is volt, ahol egy gyermekotthoni csoporthoz tartozó 5 álláshelyből, 3 betöltetlen volt.¹²⁰

A gyermekvédelmi szakmát és a közvéleményt egyaránt megrázta egy négy éves kisfiú **esete**, aki születésétől fogva ugyanabban a nevelőszülői háztartásban élt, nevelőszülei egy időben örökbe is szeretnék volna fogadni, majd szándékuktól – tekintettel arra, hogy azt az érintett szakemberek nem támogatták – elálltak. Ezután a kisfiú váratlanul új nevelőszülőhöz került, az indoklás szerint azért, mert **a korábbi nevelőszülők megnehezítették a kisfiú esetleges örökbefogadását**. A történetek súlyosan traumatizálhatták az érintett fiút, a vele egy háztartásban nevelkedő többi gyereket és a nevelőszülőket egyaránt. A kisfiú és a nevelőszülők ügyében **nyílt levelet** fogalmaztak meg a köztársasági elnöknek, valamint petíció is indult.

Az eset egyrészt ismét felhívja a figyelmet arra, amit a korábban idézett **jelentésében** az alapvető jogok biztosa is hangsúlyozott, nevezetesen, hogy milyen fontos a nevelőszülők szakmai és pszichés támogatása. Másrészt pedig felhangosította a gyermekvédelmi szakmát is megosztó kérdést, miszerint helyes-e, ha a hivatásos nevelőszülő örökbefogadja a gondjaira bízott kiskorút. Az **Esélyegyenlőségi és Gyermekjogi Főosztály** szervezésében 2023. május 23-án egy átfogó jellegű szakmai **műhelybeszélgetés**-re került sor az **Alapvető Jogok Biztosa Hivatalában** a nevelőszülői örökbefogadás és az ahhoz szorosan kapcsolódó kérdésekben. A tanácskozáson szó volt a „jó gyakorlat” továbbadásáról is: van, ahol a nevelőszülőt is behívják az illesztési teamre, így kompetenssé válhat saját ügyében. Elhangzott, hogy kiemelten fontos a nevelőszülők mentális támogatása az örökbefogadáskor, hogy segíteni tudják az átgondozási folyamatot. Jelezték, hogy az OGYSZ Örökbefogadási Teamje **egységes szempontrendszer**t alkalmaz a nevelőszülői örökbefogadási szándék mérlegelése során.

A családjukon kívül élő gyerekek ellátását, megsegítését hivatott gyermekvédelmi szakellátás mind a nevelőszülői, mind az intézményes színtereken Magyarországon

¹¹⁸ 2016. évi CLXVI. törvény 47. §; 2018. évi CXVII. törvény 60. §; 2020. évi CXLVII. törvény 35.§; 2022. évi L. törvény 64. §. Bővebb magyarázatot a 2023-as jogszabályváltozásról lásd a Jogalkotás és intézkedések c. fejezetben.

¹¹⁹ AJB-219/2023; AJB-374/2023; AJB-569/2023; AJB-367/3023; AJB-3632/2023; AJB-3790/2023; AJB-3807/2023.

¹²⁰ A szakellátásban tapasztalható munkaerőhiány problémájával részletesebben mi is foglalkoztunk korábbi **jelentésünkben**: „2020-ban a gyermekotthonokban és lakásotthonokban engedélyezett 3649 álláshely több mint 10 százaléka (394) volt betöltetlen. A helyzet ennél is aggasztóbb a speciális ellátást nyújtó intézmények vonatkozásában, ahol a 644 álláshely közül 164, vagyis minden 4. (!) státusz maradt betöltetlenül”.

2023-ban számos komoly problémával küzdött. Nem tűnik véletlennek, hogy 2023-ban a „Kihívások és lehetőségek a gyermekvédelmi szakellátásban” címmel rendezték meg az ÁGOTA® Országos Gyermekvédelmi Konferenciát. A konferencia **pódiumbeszélgetésében** a résztvevők érintették a gyermekvédelmi szakellátás legfőbb kihívásait: **az állandósult férőhelyhiányt, a tartós humán erőforrás hiányát, a gyerekek mel-**

lől hiányzó szolgáltatásokat. Felhívták a figyelmet a problémák holisztikus kezelésére és megfogalmazták, hogy a gyermekvédelmi szakellátás kihívásait csak komplex módon, szakmaközi együttműködésekkel és partnerségben lehet rendszereken átívelően megoldani.

G. Fogycatékossággal élő gyerekek

„Tekintettel a fogyatékos gyerek sajátos szükségleteire, a segítség lehetőség szerint ingyenes, és úgy kell alakítani, hogy a fogyatékos gyermek valóban részesülhessen oktatásban, képzésben, egészségügyi ellátásban, gyógyító nevelésben, munkára való felkészítésben és szabadidő-tevékenységben oly módon, hogy ezek biztosítsák személyisége lehető legteljesebb kibontakoztatását kulturális és szellemi területen egyaránt.” – ENSZ Gyermekjogi egyezmény, 23. cikk.

A **fogyatékos személyeket ellátó intézményekben**¹²¹ élő gyerekek száma stagnált az elmúlt években, a KSH legfrissebb elérhető adata 2022-re vonatkozik, ami szerint 657 gyerek élt ilyen intézményben, közülük 402-

en a 0-13 éves, 255-en pedig a 14-17 éves korcsoportba tartoztak.¹²² A gyerekek **támogatott lakhatásban** való elhelyezése továbbra is eseti jelleggel jelenik meg, 2022. december 31-én 6 fő élt ebben az ellátási típusban.¹²³

¹²¹ Fogyatékos személyek gondozóháza, fogyatékos személyek otthona, fogyatékosok rehabilitációs intézménye, fogyatékos személyek rehabilitációs lakóotthona, fogyatékos személyek ápoló-gondozó lakóotthona.

¹²² Adatok forrása: a KSH 1202 OSAP sz. adatgyűjtése. (Kimutatás a tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények működési adatairól).

¹²³ Adatok forrása: a KSH 2257 OSAP sz. adatgyűjtése. (A támogatott lakhatás adatai).

Nem történt változás a szakellátásban élő sajátos nevelésű gyerekek elhelyezésében sem 2023-ban. A szakellátásban élő, SNI-s gyermekotthonban élő kiskorúak aránya 2023. december 31-én 39,2%, az ápolást, gondozást nyújtó intézményben élőké 6,0% volt, valamivel magasabb is, mint az előző évben. **2023. december 31-én 282 kettős szükségletű gyerek élt gyermekvédelmi szakellátásban, közülük csak 2 fő élt nevelőszülőnél.**¹²⁴

A 2023/2024-es tanévben még tovább emelkedett az SNI-s gyerekek száma, a **KSH előzetes adatai szerint 107 421 gyereket tartottak nyilván, ami 5000 fővel több, mint az azt megelőző tanévben.** A **2022/2023-as tanévben** az általános iskolai tanulók 8,3%-a volt SNI-s, több mint kétharmaduk a KSH adatai szerint integrált oktatásban vett részt.¹²⁵ **A sajátos nevelési igény leggyakoribb oka (69%) a súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavar.**

A súlyos és halmozottan fogyatékos, fejlesztő nevelés-oktatásban résztvevő gyerekek száma az elmúlt években 2400 és 2600 között ingadozott. A KSH által közölt adatokból is kitűnik, hogy **az SNI-s gyerekek területi eloszlása nagyon egyenlőtlen.** Az adatok szerint a hátrányosabb helyzetű vármegyékben (pl. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye és Hajdú-Bihar vármegye) alacsonyabb, mint a fejlettebb vármegyékben (pl.

Győr-Moson-Sopron vármegye). Egy **2023-as tanulmány** részletesen vizsgálta ezeket a területi különbségeket. Bár az adatok alapján egyértelmű magyarázatot nem lehet adni, több ok is valószínűsíthető az eltérések mögött. Az okok között felmerülhet, hogy Észak-Kelet Magyarországon 2017-ig nem volt gyógypedagógus-képzés, ami rontotta a helyben hozzáférés esélyeit, de felmerülhet a szakértői bizottságok eltérő működése, vagy az is, hogy a hátrányos helyzetű szülők gyerekei később jutnak el a szakértői bizottságokhoz. **Egy másik 2023-as tanulmány** is megállapítja, hogy a **hátrányos helyzetű családokban atipikus fejlődést mutató gyerekeket rendszerszintű problémák veszélyeztetik.** Körükben nagyobb arányban marad rejtve a fejlődési probléma, vagy ha megállapításra is kerül, nem férnek hozzá a megfelelő szolgáltatásokhoz.

A KIR rendszeréből¹²⁶ kapott adatszolgáltatás alapján a 2022/2023-as tanévben 6654 gyerek vett részt korai fejlesztésben, 29 969 gyerekkel foglalkozott az utazó gyógypedagógusi vagy utazó konduktori hálózat szakembere és 155 383 gyerek vett részt logopédiai ellátásban. **2023-ban változott a korai fejlesztés és gondozás keretében végzett időkeret.** A gyerek állapotának, szükségleteinek, valamint a család terhelhetőségének függvényében a fejlesztési feladatok végrehajtásának időkerete a) 0-2 éves kor között legalább heti egy óra, b) 3-4 éves kor között legalább heti kettő óra, c) 5-6 éves kor között legalább heti öt óra.¹²⁷

¹²⁴ Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről).

¹²⁵ Ezt az arányszámot annak fényében érdemes értelmezni, hogy a KSH adataiban együttesen jelennek meg a valóságosan integrált, illetve a külön csoportban nevelt, oktatott SNI-s gyerekek.

¹²⁶ Köznevelés információs rendszere.

¹²⁷ 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet 4. § (6).

2023-ban elkészült a **„A fogyatékosági tanácsadás szolgáltatás módszertani útmutatója”**, melynek célja a fogyatékosági tanácsadás országos szinten történő **egységes szemléletű** biztosítása, a tanácsadók munkájának szakmai, jogi és etikai szempontból történő egységesítése, a szakmai feladatellátás gyakorlatának, a tanácsadók tevékenységeinek leírása. Továbbá megjelent a **fogyatékosági tanácsadó képzés oktatási programja** is. A fogyatékosági tanácsadás 2022. január 1. óta a család- és gyermekjóléti központok feladatellátási körébe tartozó szolgáltatás, amelynek célja, hogy speciális szolgáltatás kialakításával hosszú távon hozzájáruljon a fogyatékos személyek önálló, önrendelkező, aktív életviteléhez, támogató szolgáltatói környezet kialakításához, a teljes és hatékony társadalmi részvételhez és befogadáshoz.

2023-ban felállt az alapvető jogok biztosának a fogyatékosági független mechanizmus feladatai ellátását segítő **Fogyatékosági Tanácsadó Testület**, amely a fogyatékosággal élő személyek jogait érintően kiemelkedő elméleti tudással vagy gyakorlati tapasztalattal rendelkező szaktekin-télyekből, illetve a fogyatékosággal élőket képviselő szervezetek delegáltjaiból álló, a civil társadalom sokszínűségét reprezentáló fórum. Megfelelő szakmai működés esetén a Fogyatékosági Tanácsadó Testület felállítása fontos előrelépés lehet, hiszen az alap-

vető jogok biztosához kiemelkedő számban érkeznek elsősorban szülői beadványok sajátos nevelési igényű gyerekek jogsérelmeit illetően. Legtöbb esetben a megfelelő pedagógiai szakszolgáltatásokhoz (pl. logopédus, pszichológus) vagy a szakértői bizottság által előírt fejlesztőfoglalkozásokhoz való hozzáférés hiánya, illetve adott esetben a nem megfelelő iskola kijelölése, vagy a kijelölt iskolába való eljutás nehézségei miatt.¹²⁸

Az alapvető jogok biztosa 2023-ban megvizsgálta azt a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti szolgáltatásokra vonatkozó miniszteri rendeletet, amelynek az előírásai törvényi felhatalmazás nélkül teszik lehetővé **a bölcsődékben a sajátos nevelési igényű (SNI) gyerekek elkülönített („speciális”) csoportokban történő nevelését-gondozását**.¹²⁹ A vizsgálat arra a következtetésre jutott, hogy a rendeleti szabályozás nem megfelelő, azt törvényben kell rendezni, valamint feltárta, hogy a pedagógiai szakszolgálati intézménynek nincs hatásköre arra, hogy szakértői bizottsági tevékenységet bölcsődében (is) végezzen, az hatáskörön túli tevékenysége. Az ombudsman felkérte a kulturális és innovációs minisztert, hogy készítse elő a gyerekek napközbeni ellátásával kapcsolatos jogszabályok módosítását, amelyek eleget tesznek az egyenlő bánásmód követelményeinek.

¹²⁸ AJB-3741/2023., AJB-1853/2023.

¹²⁹ AJB-51/2023.

2023-ban nőtt a tartósan beteg vagy súlyosan fogyatékos gyerekek után igénybe vehető **családi adókedvezmény összege**, amelyet a családi kedvezményről szóló adóelőleg-nyilatkozaton kell kérni a munkáltatótól, rendszeres bevételt juttató kifizetőtől. 2023-ban egy jogszabályváltozás megszüntette azt a problémát, hogy a jogosult

családoknak rendszeresen át kell esniük azon a procedúrán, amelynek során újra és újra megvizsgálják, hogy továbbra is jogosultak-e a GYOD-ra (gyerekek otthongondozási díja), még akkor is, ha a súlyos fogyatékból vagy tartós betegségből eredően önellátásra képtelen gyerekük állapotának javulása sajnos nem várható.¹³⁰

¹³⁰ A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (Szt.) 25. § (4) bekezdése alatt 2023. 07. 22 napjától kerültek bevezetésre a GYOD esetében a módosított felülvizsgálati szabályok (a módosított rendelkezéseket az Szt.-be a 2023. évi LX. törvény 20. § vezette be). A GYOD esetében korábban irányadó általános, 2 éves felülvizsgálati kötelezettség megszüntetésre került, a módosítás indoklása leszögezi, hogy ezen túl az ellátásra való jogosultságot a gondozási szükségletet és önellátási képességet igazoló szakorvosi/szakértői vélemény hatályának lejártakor vizsgálja felül a hatóság (az egészségi állapotot igazoló orvosi igazolás érvényessége a szakmai vélemény érvényességéhez igazodik) (2023. évi LX. törvény indoklás).

H. Alapvető egészség és jólét

„Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint, hogy orvosi ellátásban és gyógyító nevelésben részesülhessen. Erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva az ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevételére irányuló jogától.” – ENSZ Gyermekjogi egyezmény, 24. cikk.

Egészség és egészségügyi ellátás

„Amikor eltörtem az ujjamat sínbe kellett volna tenni és mondták, hogy nincsen, szóval vagy az egész karommal együtt begipszelik vagy nem raknak rá semmit. Az egyik osztálytársam mesélte, aki a kisujját törte el, hogy neki sem jutott sín és akkor már gipsz sem volt. Végül patikában vett rá, mert nem adtak rá az SZTK-ban.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

Az egészségügyi alapellátás hiányosságairól évek óta beszámolunk az éves jelentésekben. A 2023-as év vonatkozásában még nem állnak rendelkezésre a háziorvosi ellátásról szóló statisztikák. A KSH-tól kapott adatok alapján azonban látható, hogy 2022-re még tovább csökkent a gyermekházi orvosok száma, így a betöltetlen háziorvosi praxisok száma emelkedett.

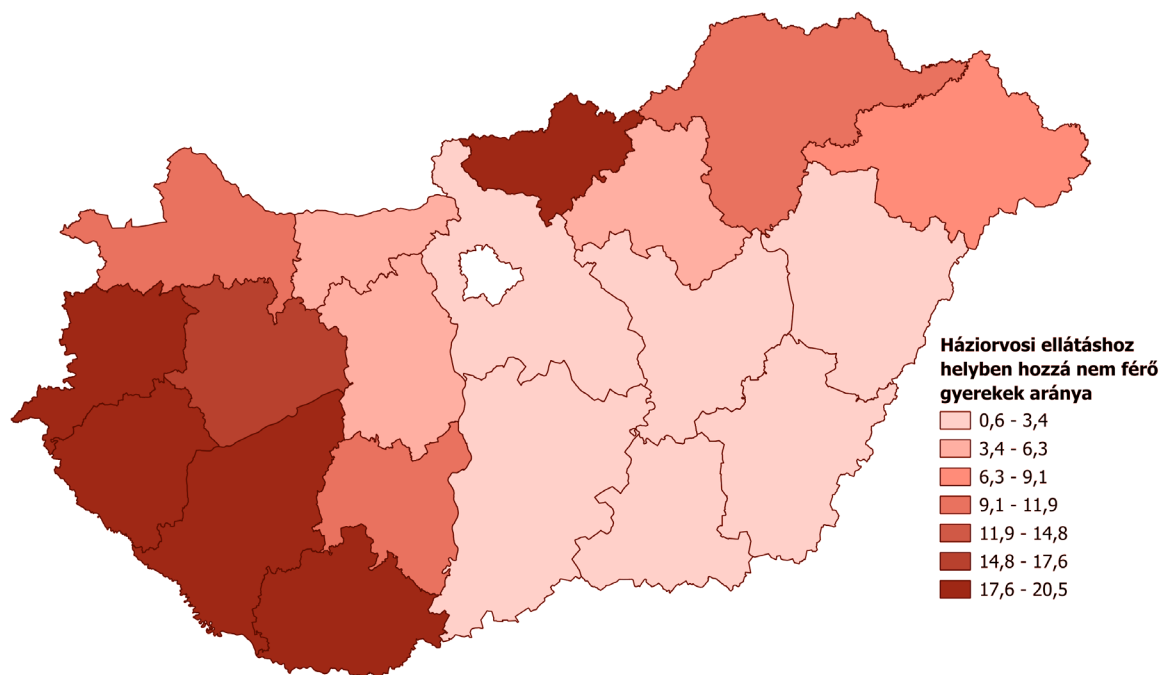
2022. december 31-én 103 731 0-18 éves

gyerek nem fért hozzá helyben gyermek (és más háziorvosi ellátáshoz).¹³¹ A területi különbségek jelentősek (lásd 7. ábra). Míg Közép-Magyarországon és a Dél-Alföldön 5% alatti a helyben háziorvosi ellátáshoz hozzá nem férők aránya, addig a nyugat-dunántúli és a dél-dunántúli vármegyékben 20% ezeknek a gyerekeknek az aránya.¹³²

¹³¹ Az ilyen települések esetében a lakosságot területi ellátási kötelezettségéből adódóan, valamilyen szerződés alapján más településen működő háziorvosi praxis látja el.

¹³² Adatok forrása: a KSH 1021. OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a házi orvosok és házi gyermekorvosok tevékenységéről).

7. sz. ábra. Háziiorvosi ellátáshoz hozzá nem férő gyerekek aránya vármegyénként, 2022. (%)

Adatok forrása: KSH 1021. OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a házi orvosok és házi gyermekorvosok tevékenységéről)

A betöltetlen háziiorvosi praxisok emelkedő száma is indoka lehet annak, hogy 2023-ban **új háziiorvosi ügyeleti rendszer** lépett életbe. Az új rendszert az Országos Mentőszolgálat (OMSZ) koordinálja, lényege, hogy probléma esetén lakóhelytől függetlenül mindenkinek a 1830-as telefonszámot kell tárcsáznia, ahol az OMSZ munkatársa javaslatot tesz a megoldásra, vagy a hívót tovább irányítja a megfelelő helyre.¹³³ Az új ügyeleti rendszer több ütemben került bevezetésre, és a kialakítása nem volt zökkenőmentes, pl. egyes házi orvosok bizonytalanabbá váló finanszírozásuk miatt nem írták alá az ügyeleti rendszerre vonatkozó szerződést. Az új rendszerben **a személye-**

sen is felkereshető ügyeleti pontok száma csökkent. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében pl. csak egy helyen, a nyíregyházi kórházban működik gyermekorvosi ügyelet. **A Házi Gyermekorvosok Egyesületének (HGYE) elnöke** ugyanakkor az átalakítás-tól az ügyelet országos kiegyenlítését várja, mert a **gyermekorvosok korábban sem tudtak részt venni az ügyeletben**, hiszen sokan idősek, 70-80 évesen is dolgoznak, ráadásul nemcsak a saját praxisukat viszik, hanem helyettesítenek, vagy iskolákban is dolgoznak, az ügyelet vállalása pedig így nem fér bele az idejükbe a nappali ellátás veszélyeztetése nélkül.

¹³³ Hétköznap 16-22 és hétvégén vagy ünnepnapon 8-14 óra között háziiorvosi ügyelet elérhető, hétköznap 22 óra után, valamint hétvégén 14 óra után mentőszolgálat működtet sürgősségi ügyeletet a kijelölt telephelyeken. A háziiorvosi ellátás körébe tartozó panaszokkal, amelyek a rendelési időig nem várhatnak, személyesen is fel lehet keresni az ügyeletet. Az ügyeleti ellátásban házi orvosok, mentőtisztek és okleveles kiterjesztett hatáskörű ápolók (orvos felügyeletével) vesznek részt.

„Én november-decemberben nagyon sokat voltam beteg, és igazából nem volt semmi komoly bajom, de két hétig otthon voltam lázasan, meg nagyon meg voltam fázva. Elmentem a házi orvosomhoz, ami úgy néz ki, hogy két órát van nyitva három délelőtt, és akkor megy mindenki. Háromnegyed óras csúszások vannak, és akkor már nem fér be mindenki. Én konkrétan minden vérvételemet magánban csináltam, mert egyszerűen nem működött volna, nem lett volna meg időben.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

Az iskolaorvosi szolgálatok adatai a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő **honlapján** elérhetők. Az adatok szerint az **iskolaorvosi szolgálatok 16,9%-a betöltetlen.**

Az egészségügyi ágazatot érintő átalakítások keretében 2023. július 1-től **az állam átvette a védőnői ellátást az önkormányzatoktól.** Ettől fogva a védőnői hálózat szakmai irányítását az Országos Kórházi Főigazgatóság látja el, szakmai felügyeletét pedig Nemzeti Népegészségügyi Központ. Területi irányításuk a vármegyei kórházak feladata lett, a korábbi fenntartó önkormányzatoknak velük kell együttműködést kötni. Az átalakítással kapcsolatban a kritikusok szerint a **legnagyobb problémát** az érintettek információhiánya jelentette, ami jelentős bizonytalansághoz vezetett.

A Covid-19 járvány, valamint az azt követő háború és az elmúlt években romló gazdasági helyzet tartósan rontja a fiatalok **mentális egészségét.** Az **ellátórendszer** azonban **nincs felkészülve a megnövekedett terhelésre.** Nemcsak nem növekszik érdemben a kapacitása, de a jelenleg működő szolgáltatásban is **jelentős hiányosságok** tapasztalhatók. A Nemzeti Népegészségügyi Központ

(NNK) közérdekű adatszolgáltatása alapján az látszik, hogy a gyermek- és ifjúságpszichiátriai járóbeteg-ellátás kapacitása csökkent 2022 óta, sőt országosan kevesebb telephelyen folyik ellátás (66), mint 2018-ban (69). **Pszichiátriai fekvőbeteg-ellátás** 19 vármegyéből csak hétben, ezenkívül a fővárosban elérhető. Bár ennek kapacitása növekedett, hiszen Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében – ahol korábban nem volt – is **létesültek új férőhelyek,** azonban fenntartási nehézségekre hívja fel a figyelmet annak a fiúnak az esete, aki **megszökött** a frissen átadott miskolci pszichiátriáról. A kórházban dolgozók elmondták, hogy alig van munkaerő az osztályon. Ez ráirányítja a figyelmet arra, hogy nem elegendő csak férőhelyeket létesíteni, biztosítani kell a **megfelelő szakemberekkel való ellátottságot** is.

A **hálópiénz** megszüntetése érdekében az elmúlt években jelentősen átalakításra került a **szülészeti ellátás.** A szabályok értelmében egy orvos nem kezelheti egyidőben a magán- és a közellátásban a kismamát, a szüléseket csak az ügyeletes orvosok vezethetik. Ez az intézkedés azonban sok bizonytalanságot eredményezett a kismamák kö-

rében, s bár pozitív eredménye a hálapénz visszaszorulása, negatív következményei is vannak. Az orvosok jelentős része kizárólag a magánellátásban folytatta a munkát, ami **szakemberhiányhoz** vezetett, ami pedig szülészeti osztályok **bezárását**, vagy **korlátozott** ügyeleti időt eredményezett. Sok kismama a biztonságérzet érdekében pedig nem az állami szülészeteket, hanem a magánellátást választja. Ez azonban jelentős egyenlőtlenségeket eredményez, hiszen az ország nagyobb részében nincsenek magánklinikák, így nem hozzáférhető ez az ellátás. Egy 2023-ban megjelent **tanulmány** átfogó képet ad a **hátrányos helyzetű és roma nők szülészeti ellátásának alacsonyabb minőségéről**.

A korábbi években előforduló, súlyos allergiás reakció miatt bekövetkező **tragédiák** után sürgetővé vált a köznevelési intézményekre vonatkozó szabályozás kialakítása annak érdekében, hogy az **életveszélyes allergiás reakciók felismerésére és azonnali kezelése megfelelően történjen**. A köznevelési törvény módosítása szerint a szülő kötelezettsége, hogy a fokozott kockázatú allergiás betegséggel diagnosztizált gyereke külön figyelmet igénylő egészségi állapotáról és a megteendő sürgősségi intézkedésekről az intézményt tájékoztassa, valamint köteles gondoskodni arról, hogy az életmentő gyógyszert a gyerek, tanuló mindig magánál tartsa.¹³⁴

A fiatalok egészségége

„Mostanában sokat beszélünk arról, hogy igazából mindenki ki van égve, főleg a sulival kapcsolatban. Tehát, hogy mindenki annyira túl van terhelve, hogy már nem bírják, és ki vannak az érettségitől, és ki vannak a tantervtől, és már amúgy kivannak a tüntetésektől is. Senkinek nincsen kedve vagy energiája ezzel foglalkozni, és mindenki csak így elsorvad. Szóval szerintem így kábé ez van most.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

2022-ben tizedik alkalommal zajlott az iskoláskorú gyerekek testi-lelki egészségi állapotát legátfogóbban felmérő **HBSC adatfelvétel**, melynek eredményeit 2023-ban publikálták. Legfőbb eredményei szerint a

tanulók közel kétharmada normál tápláltsági állapotú, valamivel több mint **ötödük túlsúlyos vagy elhízott**, a nemek szerint a fiúkat nagyobb arányban érinti a súlyfelesleg. Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy az el-

¹³⁴ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 72. § (1a).

múlt 20 évben mindegyik nem esetében jelentősen **növekedtek a túlsúlyosság arányszámai**. A fiatalok kevesebb mint a fele **elégedett a testtömegével**, minden ötödik próbálja csökkenteni valamilyen módon, a lányokra valamivel magasabb arány jellemző, mint a fiúkra. Az eredmények alapján ugyanakkor **a fiatalok alig több mint ötöde végez elegendő fizikai aktivitást**, pedig az elmúlt 20 évben lassan javuló tendencia volt megfigyelhető ezen a területen, különösen a fiúk körében. **A napi gyümölcs- és zöldségfogyasztás a fiatalok kevesebb mint harmadára jellemző**, ami alacsonynak mondható, kedvező viszont, hogy az édesség- és cukortartalmú üdítőital napi fogyasztásában csökkenő arányok jellemzők. **Az energiatartalmú italok napi fogyasztásának aránya 14%, ami kismértékű növekedést jelent 2014 óta.**

Hétköznap **az átlagos alvásidő nem kielégítő**, alig több mint 7,5 óra, míg hétvégén valamivel meghaladja a 9,5 órát. A tanulók átlagos alvásideje tanítási napokon több mint 20 perccel rövidebb, mint 2018-ban.

A saját egészségüket kitűnőnek minősítő tanulók aránya 2002 és 2022 között több mint 10%-kal csökkent, és még soha nem volt olyan alacsony, mint 2022-ben. Minde mellett **az iskolások több mint fele legalább heti rendszerességgel két vagy több pszichoszomatikus tünetet (pl. fejfájást vagy fáradtságot) is megtapasztal**. A COVID-19 járvány időszakában e mutatók tekintetében nagyon kedvezőtlen változások következtek be. A járvány a fiatalok életének nagyobb részére gyakorolt kedvezőtlen, mint

kedvező hatást, ennek ellenére a legtöbb tanuló annak hatásait semlegesnek minősítette. **Az iskolások 22%-a nyilatkozott úgy, hogy van krónikus egészségi problémája**, ami nagyságrendileg megegyezik a korábbi években mért adatokkal.

Az eredmények szerint **a lelki egészség az életkor előrehaladtával romlik**, ami arra utalhat, hogy az iskola és a társadalmi környezet egyre kevésbé elégíti ki a fejlődési szükségleteket. A gyerekek romló mentális állapotára a szakemberek is felhívják a figyelmet. A Kék-Vonal 2023-as évről szóló **beszámolójában** arról ír, hogy **egyre több gyerek fordul hozzájuk szorongás, lehangoltság, önértékelési probléma, depresszió miatt**. A szervezet szerint különösen aggasztó az önsértő, szuicid gondolatokkal hozzájuk forduló gyerekek aránya, ráadásul **azoknak az eseteknek a száma is megnőtt, ahol az akut öngyilkossági késztetések is megjelennek**, vagy a megkereső arról számolt be, hogy már tett is maga ellen valamit öngyilkossági szándékkal.¹³⁵ A jelentés elkészítéséhez adatkérést küldtünk más telefonos lelkisegély szolgálatoknak is. Az adatokat szolgáltató szervezetek nyilvánosságából az látszik, hogy a gyerekek leggyakrabban érzelmi problémák, félelem, szorongás és tartós megoldatlan feszültség miatt fordultak a lelkisegély vonalához 2023-ban. A gyerekek hívásait fogadók értékelése alapján a „kommunikáció, beszélgetés igénye”, valamint a „ventilláció, meghallgatás igénye” jelent meg legerősebben. **Az öngyilkossági gondolatok hátterében gyakran a gyerekek által elszenvedett bántalmazás áll**. A KSH halálügyi statisztika-

¹³⁵ A szervezet felhívja a figyelmet arra, hogy ezekben az esetekben a legfontosabb, hogy minél gyorsabban el tudják érni azt a bizalmi szintet, ahol elvárható, hogy a gyerek lemondjon az anonimitásról és a 112-es segélyhívón keresztül mentőt, rendőrt tudjanak hozzá hívni. Az alapítvány beszámolója szerint erre 2023-ban 28 alkalommal került sor.

kája szerint a 10-14 éves korcsoportban az elmúlt években 1-3 fő követett el öngyilkosságot, míg a 15-19 éves korcsoportban 20-30 fő között alakult a befejezett öngyilkosságot elkövetők száma. Az adatok alapján fontos felhívni a figyelmet arra, hogy már ebben a korcsoportban is inkább a fiúk veszélyeztetettek, **2022-ben több mint kétszer annyi fiú követett el öngyilkosságot, mint lány**, ez a különbség felnőtt korban tovább nő, kb. háromszor, négyszer annyi férfi követ el öngyilkosságot, mint ahány nő. Ez kiemelten felhívja a figyelmet arra, hogy nagy hangsúlyt kell fordítani a **fiúk mentális egészségére** is.

A HBSC kutatás szexuális egészséggel kapcsolatos eredményei azt mutatják, hogy a **9-11. évfolyamon tanulók közel 45%-ának volt már szexuális kapcsolata**, ami nem mutat jelentős változást a 2018-as adatfelvételhez képest. A szexuális kapcsolatot már létesített tanulók leggyakrabban 15 vagy 16 évesek voltak első szexuális kapcsolatuk idején, körülbelül negyedüknek pedig 14 évesen vagy annál fiatalabban volt az első szexuális kapcsolata. Fontos kiemelni, hogy **a szexuális kapcsolatot már létesített tanulók ötöde nem védekezett a legutóbbi szexuális együttlét során**. Óvszerrel kicsit több mint a fiatalok fele, tablettával és mindkét módszerrel 10-10%-uk védekezett. Minden nemi és évfolyam szerinti kategóriában a csak óvszerrel történő védekezés volt a leggyakoribb módszer. A KSH adatai alapján **a kiskorú anyák által világra hozott gyermekek száma 2022-re tovább csökkent**, ami 2016 óta lassú, folyamatos csökkenést

mutat. Ugyanakkor 2022-ben **a terhesség-megszakítások száma kis mértékben nőtt**, pedig 2016 és 2021 között csökkenő tendenciát mutatott.

A HBSC eredményei szerhasználattal kapcsolatban **az iskoláskorú gyerekek 16%-ára jellemző a jelenlegi rendszeres (legalább heti gyakoriságú) dohányzás**, ami 2018-hoz képest magasabb arányt jelent. Szignifikáns nemi különbségek nem figyelhetők meg. **A diákok közel 40%-a volt már legalább egyszer részeg életében**, amelyben szintén nem figyelhető meg nemi különbség, ugyanakkor a 2022-es vizsgálatban a részegség gyakorisága szignifikánsan magasabb volt, mint 2018-ban. **A 9-11. évfolyamon tanulók 17%-a kipróbálta már életében a marihuánát, és körülbelül 12%-uk körében előfordult már visszaélészerű legális szerhasználat (pl. nyugtató vagy altató)**. A marihuána vagy más drogok kipróbálásának aránya nem növekedett a korábbi adatfelvételekhez képest.

Az gyermek- és ifjúságaddiktológiai ellátásban **csökkent az elérhető szolgáltatások száma** is. Járóbeteg-ellátás továbbra is csak két vármegyében elérhető, azonban a telephelyek száma itt is csökkent. A rehabilitációs fekvőbeteg-ellátás pedig a korábbi négy vármegyében helyett már csak két vármegyében érhető el, ezzel a 2022-ben elérhető ágyszámok 70%-a működött már csak 2023-ban, derült ki az NNK közérdekű adatszolgáltatásából. A szatymazi rehabilitációs intézetnek a **megtízszereződött működtetési költségek** miatt kellett bezárni.

Életszínvonal

„Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek a szociális biztonság-hoz (...) való jogát.” – ENSZ Gyermekjogi egyezmény, 24. cikk.

A 2023-as évet gazdasági nehézségek jellemezték. A háztartások számára az **infláció** gyors növekedése miatt bekövetkező drágulás különösen megterhelő volt. Bár az infláció elszabadulása 2022-ben kezdődött és 2023-ra valamennyit mérséklődött is, ugyanakkor a nyár közepén az Európai Unió

országai közül **Magyarországon volt a legmagasabb az infláció** mértéke: míg az EU-n belül 6,4% volt az átlagos értéke, addig Magyarországon a 19,9%-ot érte el. Az infláció ilyen mértékű növekedése **az év végére csökkent**, ugyanakkor ez csak azt jelenti, hogy a drágulás üteme lassult.

„Szörnyű látni, ahogy mindenki keze közt csúszik ki a pénz. Szerintem nagyon gyakran adnak át szülők a gyerekeknek kvázi véletlenül pénzügyi szorongást, és a 23-as infláció ezen elég nagyot dobott.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

A kézirat lezárásakor a szegénységre vonatkozó adatok még csak 2022-re vonatkozóan voltak elérhetők. Ezek alapján – hosszú idő után –, ez az első év, amikor a **szegénységi mutatók romlottak**. A gyerekek 24,4%-a érintett. A KSH által közölt adatok alapján a **szegénység vagy társadalmi kirekesztettség kockázata elsősorban az alacsony iskolai végzettségűeket és a munkanélkülieket érinti a leginkább. A gyerekek helyzete romlott**, aminek elsősorban az lehet az oka, hogy a szegény családokban magasabb az átlagos gyerekszám. Az adatok alapján megállapítható, hogy **a gyerekvállalás továbbra is jelentős szegénységi kockázatnak szá-**

mít. Az **MNB elemzése** is megerősíti ezt, és felhívja a figyelmet arra, hogy a gyerekes háztartások között magasabb azoknak az aránya, amelyek a bevételeiknél többet költenek, és azoké is, akik elégtelen bevétellel rendelkeznek. Az **adatok** rávilágítanak arra is, hogy a jövedelem nagyon egyenlőtlenül oszlik el a jövedelmi ötödök szerint,¹³⁶ ebből következően pedig **a szegény háztartások jövedelmük több mint felét költik élelmiszerre és lakhatásra**, szemben a legmagasabb ötödbe tartozókkal, ezért sokkal kevesebb pénzük marad az egyéb kiadásokra, pl. kultúrára és szórakozásra.

A Habitat for Humanity **Éves lakhatási**

¹³⁶ A "jövedelmi ötödök" azt jelenti, hogy a népességet az egy főre jutó évi nettó jövedelem alapján sorba rendezzük, és az így rendezett személyeket öt egyenlő részre osztjuk.

jelentése felhívja figyelmet arra, hogy az **infláció, és ezen belül lakhatásra fordított kiadások emelkedése a lakhatási szegénységben élőket érintette a leginkább.** Nemcsak a háztartási energiaárak emelkedtek drasztikusan, de az albérletek árai is jelentősen drágultak. A lakhatás **megfizethetőségének hiánya** a háztartások eladósodásához és lakásvesztéshez vezet. **A magyarországi lakosok 11,2%-ának volt elmaradása a lakáshitel-részletek, a bérleti díjak vagy a rezsiköltségek fizetésében,** míg az európai uniós átlag 8,9% a Eurostat 2021-es adatai szerint. Magyarországon évente 3000 kilakoltatásra kerül sor. Ráadásul sok család lakik nem megfelelő körülmények között, pl. olyan lakásokban, ahol beázik a tető, nincs WC, vagy túlzásfolt a lakás. A jelentés megállapítja, hogy miközben egyre növekednek a megélhetési, ezen belül a lakhatási költségek, továbbra sincsenek olyan állami szakpolitikák, amelyek a lakhatáshoz való hozzáférést segítenék, vagy a lakhatási költségeket csökkentenék.

2023-ban az elmúlt években nagy hangsúlyt kapó **lakhatási célú családtámogatási rendszert is átalakította** a kormány, elsősorban költségvetési takarékoskodási megfontolásból. A babaváró hitel 2023. december 31-ig volt felvehető régi formájában, ezt követően csak a 30 év alattiak vehetik fel, illetve 2024 végéig még a 30 év felettiak is hozzáférnek, ha igazolják a várandósságot. A családi otthoneremtési kedvezmény (CSOK) pedig 2024-től csak a falusi CSOK-településeken lesz elérhető, városokban nem lesz hozzáférhető. Ezekhez a támogatás-

hoz elsősorban csak a magasabb státuszú családok férnek hozzá. **A babaváró hitelt igénylők 11,9%-a tartozik az alsó jövedelmi ötödbe.** A CSOK változásai pedig a lakhatási szegénység területi kockázatát növelik. A kevésbé tehető igénylőket olyan, alacsonyabb ingatlanárakkal rendelkező falusi CSOK-os kistelepülések irányába mobilizálja, ahol a közszolgáltatások hozzáférhetősége sokkal rosszabb.

A Habitat for Humanity jelentése ezenkívül arra is felhívja a figyelmet, hogy a **lakhatási szegénységben** élők helyzetének segítését a kormányzat egyre nagyobb részben szervezi ki **egyházi és karitatív szereplőknek.** Ezt az elmúlt években megvalósuló “Legyen jobb a gyermekeknek!” stratégia keretében megvalósuló **Gyerek-esély** és más **felzárkózást segítő programok** értékelő jelentései is megerősítik. A programoknak elsősorban a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Katolikus Karitás, az Ökumenikus Segélyszervezet, a Magyar Református Szeretetszolgálat és a Baptista Szeretetszolgálat mellett kisebb helyi civil szervezetek voltak a megvalósítói.

A KSH adatai szerint 2022-ben csökkent a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek száma. Ennek hátterében az áll, hogy ennek megállapításához alapkövetelmény a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság, ami pedig jövedelemhez kötött ellátás. Ennek megállapítása az elmúlt években változatlan jövedelmi szinthez kerül megállapításra, így egyre többen esnek ki a jogosultak köréből.

Hátrányos helyzetűként (HH) 84 152 gyereket, halmozottan hátrányos helyzetűként (HHH) 76 581 gyereket tartottak nyilván. A HH és HHH státuszt a szülők iskolai végzettsége, alacsony foglalkoztatottsága és az elégtelen lakókörnyezet indokolja. Szintén a KSH adataiból látható, hogy 2022-ben **6677 gyerek esetében a gyermekvédelmi rendszer a család rossz anyagi helyzetét és az azzal összefüggő egyéb okokat** tartotta nyilván, mint veszélyeztetettségi okot.¹³⁸ A legtöbb gyereket Budapesten, valamint

Pest, Borsod, Szabolcs és Veszprém vármegyékben nyilvánítottak veszélyeztetettnek emiatt.

A családi pótlék összege 2008 óta továbbra is változatlan. A **KSH adatai szerint** a családi pótlék egy családra jutó havi átlaga 23 769 Ft volt, kevesebb mint 2008-ban. A családi pótlék a fejezet elején bemutatott inflációs terhek mellett 2023-ra szinte teljesen **elértéktelenedett**, ez az összeg kb. egy **átlagos nagybevásárlásra elegendő.**

I. Oktatás, szabadidő, kultúra

„Az Egyezményben részes államok megegyeznek abban, hogy a gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia: (...) elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kifejtését (...)” – Részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből.

„Annyi minden történt, hogy már egyszerűen nincs kapacitás arra, hogy elolvassak egy hírt, meg senkinek sem, vagy arra, hogy végiggondoljam, hogy akkor ez most mit jelent, és mi így ebben is kiégtünk, nemcsak mindenki a munkahelyén, meg az iskolában.

(Kiskorú Kolléga meglátása)

¹³⁸ Az adat forrása 1696 sz. OSAP adatgyűjtés.

A 2023/2024-es tanév **rengeteg változást** hozott a gyerekek életébe. Ettől a tanévtől **változott** az érettségi rendszere, a felvételi pontok számítása, életbe lépett a tanárok jogállását rendezni hivatott törvény, melyre a közbeszédben elsősorban státusztörvényként hivatkoznak, de még a tanév rendje is megváltozott. A **tanév rendjével** kapcsolatban a legfontosabb újdonság, hogy ebben a tanévben először, **egy héttel tovább tart a tanítás**, mint a korábbi években. A nyári szünet június 21-én kezdődik annak ellenére, hogy a szakmai szervezetek felhívták a figyelmet arra, hogy ez az időszak nem alkalmas hatékony tanítási napok szervezésére. A tanítás többségében nem légkondicionált tantermekben történik a június végi hőségben, amelyben a diákok már nem tudnak

megfelelően koncentrálni. A tanév rendjét érintő további változás, hogy a köznevelési törvénybe olyan kiegészítés került be, amely lehetőséget teremt a köznevelésért felelős miniszter számára, hogy „előre nem látható és el nem hárítható okból a tanítási évben a tantárgyi követelmények átadása nem biztosítható” okból a tanévet július 15-ig meghosszabbítsa. Ezt legkésőbb tárgyév április 30-ig kell bejelentenie. A társadalmi egyeztetés során Alapítványunk is felhívta a figyelmet arra, hogy ez a rendelkezés ellentétes a gyermekek pihenéshez, játékhoz és szabadidőhöz való jogával, ráadásul bizonytalanságot és kiszámíthatatlanságot okoz a gyerekeknek és a szüleiknek is.

„Ha a mostani események után senki nem csinál semmit, és ez ugyanúgy folytatódna, akkor olyan lenne az összes mostani gyerek, ha felnőne, hogy ott van benne egy gyerek, akinek még mindig vannak álmái és motivációi, de nem tud mit csinálni vele, mert túl későn jött arra rá, hogy kezd felnőni, és nem csinált senki semmit. Egyszerűen kiégett abból is, amit akart volna csinálni, és inkább elzárta magába, mert hogy „ ezt nem szabad”.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

A 2020-ban elfogadott új Nemzeti alaptanterv értelmében a 2023/2024-es tanévtől **megváltozik az érettségi rendszere**. A változás elsősorban a **magyar érettségit** érinti, amiben a korábbinál sokkal nagyobb hangsúly kerül a lexikális tudásra, amelyet

2021-ben a **Magyartanárok Egyesülete** hibásnak és károsnak nevezett. Kisebb mértékben, de a **történelem** érettségi követelményei is változnak a témakörök átalakításával, valamint megújulnak a **természet-tudományos** érettségi követelményei is.

A 2022/2023 és a 2023/2024-es tanévtől a **felsőoktatási felvételi rendszere is átalakult**. Ennek értelmében többek között eltörlésre került a jogszabályban meghatározott minimum ponthatár, ezentúl az egyetemek szakonként határozhatják meg, hogy mi az a legkevesebb pont, amivel felvételt nyerhet egy hallgató. Szintén az egyetemek dönthetnek arról, hogy az érettségi pontok számításakor melyik két érettségi tárgyat kell kötelezően teljesíteni és arról is

dönthetnek, hogy emelt- vagy középszinten veszik figyelembe. Emellett lehetőségük van kijelölni, hogy a pontok számításakor melyik legyen az ötödik tantárgy, ami beleszámít a tanulmányi pontba. Fontos változás még, hogy 100 pontot az egyetemek maguk is adhatnak még, pl. sporteredményekért, tanulmányi vagy művészeti versenyeken elért eredményekért, nyelvvizsgáért, vagy nyelvismeretért, az emelt szintű érettségiért, de pont adható a katonai szolgálatért is.

„Teljesíthetetlen a tanterv. Én még egy osztályt se jártam ki úgy, hogy sikerült bármilyen tantárgyból teljesíteni az az évi tantervet. Pedig már tíz éve iskolába járok.“

(Kiskorú Kolléga meglátása)

2023-ban elfogadásra, és a 2023/2024-es tanévtől bevezetésre került a pedagógusok életpályájáról szóló törvény.¹⁴¹ Ezt sok vita előzte meg, amelyeket ebben az évben is végigkísértek az oktatás színvonalának javításáért és a tanárok helyzetéért küzdő **megmozdulások**. Ezeknek 2023-ban is aktív szereplői voltak a diákok.¹⁴² A törvény elfogadása következtében megjelent a tanárok **tömeges pályaelhagyásának** lehetősége. Az **Átlátszó közérdekű adatigénylése** szerint **2023 január és szeptember között 4314 tanár mondott fel a tankerületi központok által fenntartott iskolákban, mely az 5%-ukat teszi ki, ugyanakkor a tanévkezdéskor több, mint 5000 új tanár kezdte**

meg a munkát. Fontos felhívni a figyelmet, hogy ezek az adatok pillanatnyi állapotokat rögzítenek, az idősödő tanár populáció és a tanárhiány hosszú távú jelenségnek számít. Az **Európai bizottság éves jelentése** felhívja a figyelmet, hogy a tanárhiány több tagállamban is jelentős. Magyarországon területi vonatkozásban **a hátrányos helyzetű területek, oktatási vonatkozásban pedig a matematika és a természettudományos területek és az idegen nyelvek, iskolarendszer szempontjából pedig a szakképzés küzd a legnagyobb hiányokkal**. Az Educatio folyóirat 2023-ban egy **különszámot** szentelt a pedagógushiány témájának. A tanulmányokban több szakértő is felhívta a fi-

¹⁴¹ Bővebben lásd a Jogalkotás és intézkedések c. fejezetet.

¹⁴² Bővebben lásd az Egyesülés és békés gyülekezés szabadsága c. fejezetet.

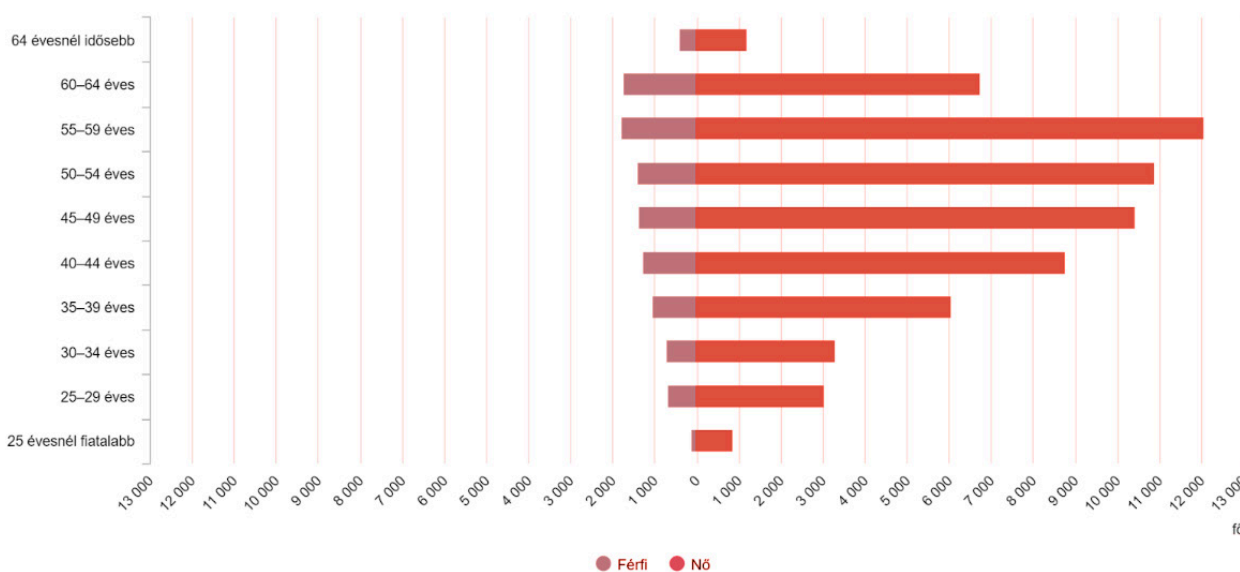

Fotó forrása: Index

gyelmet arra, hogy bár világszinten gondot jelent a megfelelő képzettségű pedagógusok pótlása, Magyarországon a közelmúltban radikálisan csökkentett költségvetési források, az oktatásirányítási, finanszírozási döntéshozatal drasztikus központosítása, az intézményhálózat nagyobbik részének államosítása tovább rontotta a helyzetet. Míg 2015 előtt a pedagógushiány lassú, hullámzó növekedést mutatott, az ezt követő időszakban rendkívüli növekedésnek indult, és struktúrájában is számos változás történt. Míg korábban a települési hierarchia mentén felfelé haladva egyre kisebb volt a pedagógushiány, addig 2019 óta **Budapesten romlik a legjobban a helyzet**, ami az alter-

natív munkalehetőségek szélesebb elérhetőségével függ össze. További aggodalomra ad okot, ha megvizsgáljuk az **általános iskolában oktató tanárok korfáját** (lásd 8. sz. ábra). A KSH adatai szerint 2022/2023-as tanévben főállásban, általános iskolában tanító pedagógusok **65%-a 45 éves és idősebb volt**. A 25-34 évesek aránya 10%-kal, számuk pedig 800 fővel volt kevesebb mint az előző évben.

8. sz. ábra. Az általános iskolában főállású munkaviszony keretében foglalkoztatott pedagógusok száma korcsoportok és nemek szerint, 2022/2023 tanév

Adatok forrása: KSH

Egy 2023-as **tanulmány** az **óvodapedagógusok** helyzetére is felhívta a figyelmet. Ezt a területet is kiemelkedően magas szakemberhiány, emellett az alacsony társadalmi elismertség, a szakemberek autonómiájának gyengülése, a **deprofesszionalizáció** jellemzi. A tanulmány rámutat, hogy bár részben ez is az intézményrendszert érintő változásokból és az alacsony bérekből fakad, az óvodapedagógusokat a szülők felől érkező nyomás, a szakmaiságuk megkérdőjelezése is terheli, ami olyan feszültséget okoz bennük, ami tovább nehezíti az óvodapedagógus-hiány kezelését.

A **koragyerekkori nevelésben és gondozásban résztvevő 3-5 éves gyerekek** aránya (93,4%) kismértékben meghaladja az uniós átlagot (92,5%). Az EU új célkitűzése szerint 2030-ig el kell érni, hogy a korosztály 96%-a részt vegyen óvodai nevelésben. Az óvodák **regionális lefedettsége** azonban nem kiegyensúlyozott, a **KSH adatai szerint**

a 2022/2023-as tanévben **a gyerekek 31%-a nem fért hozzá helyben óvodai neveléshez**. Bár országos szinten átlagosan 83 óvoda jutott 100 férőhelyre és még járási szinten sem jellemző férőhelyhiány, települési szinten nem mindenhol volt megoldható a gyerekek elhelyezése férőhelytúllépés nélkül. A **3 év alatti gyerekek részvétele** azonban **alacsony**, 2022-ben csak 12,9%-uk vett részt gyerekgondozásban, mely jelentősen elmarad az uniós átlagtól (35,7%), ami részben a gyerekekkel 3 éves korig otthon maradó szülőknek nyújtott családi támogatás elérhetőségével, részben pedig a bölcsődei férőhelyek nem kielégítő számával függ össze.

A **KSH adatai szerint** a 2023/2024-es tanévben **nappali rendszerű általános iskolai oktatásban 712 ezren vesznek részt**, ami 3 ezerrel kevesebb, mint az előző tanévben. A nappali rendszerű középfokú oktatásban, kb. az előző tanévhez hasonló számban 428 ezren vesznek részt. A diákok 45,4%-a

gimnáziumban, 39,9% technikumban vagy szakgimnáziumban, 13,1% szakképző iskolában, 1,6% pedig szakiskolában tanul.

A **korai iskolaelhagyók**¹⁴³ száma azonban **folyamatosan nő**, ezzel Magyarország a 3. legrosszabb helyen áll az Európai Unió országai között. 2010-ben a korai iskolaelhagyók aránya 10,8% volt, 2021-ben 12,1%, 2022-ben pedig tovább emelkedett 12,4%-ra. A magyar tendencia ellentétes az EU-s trendekkel, ahol egyre csökken a korai iskolaelhagyók aránya, 2022-ben 9,9% volt. Az Európai Unió célkitűzése, hogy ez az arány 2030-ig 9%-nál kevesebb legyen.

Magyarországon jelenleg 16 éves kor a tankötelezettség korhatára, amit 2012-ben 18 éves korról szállítottak le az 1996-ot megelőző szintre. A korhatár leszállítását támogatók szerint ez lehetővé teszi a fiatalok számára, hogy belépjenek az elsődleges munkaerőpiacra, hiszen a 18 éves tankötelezettségi korhatár nem növelte a középfokú végzettséget megszerzők arányát. Egy 2023-ban a **Munkaerőpiaci tükörben** megjelent **tanulmány** szerint azonban a **tankötelezettség korhatárának leszállítása a rövid távú hátrányos hatások mellett nem járt előnyös hatásokkal**, ugyanis az oktatási rendszerből kimaradó 16-18 évesek nem tudnak beilleszkedni a munkaerőpiacra. A 16 éves kori tankötelezettség miatt bekövetkező lemorzsolódás sokkal nagyobb arány-

ban érinti a hátrányos társadalmi helyzetű gyerekeket, ezáltal **növeli a társadalmi egyenlőtlenségeket**.

A Munkaerőpiaci tükör több tanulmánya is foglalkozik az **iskolai szegregáció** kérdésével. Az elemzések megállapítják, hogy az **iskolai szegregáció mértéke** 2006 és 2019 között jelentősen nőtt, különösen a társadalmi háttérindex szerint az alsó ötödbe¹⁴⁴ tartozó gyerekek esetében. A szerzők megjegyzik, hogy ez részben a szegény és a gazdag gyerekek által látogatott iskolák elkülönüléséből fakad, részben pedig abból is, hogy a szegények és a gazdagok területi koncentrációja nő, azaz a **fejlett térségek lakóhelyeiről egyre inkább kiszorulnak a szegény családok**. A hátrányos helyzetűek szegregációjának jelentős negatív eredményét jelezheti, hogy a vizsgált időszakban **erősödtek a gyerekek kompetenciaméréseken nyújtott eredményei közötti különbségek a társadalmi helyzet szerint**. A szegregált iskolákban tanulók **kisebb valószínűséggel** szereznek középfokú végzettséget, érettségit és vesznek részt a felsőoktatásban. Az eredmények megerősítik, hogy **a szegregált iskolákban tanulók tényleges hátrányt szenvednek az oktatás alacsonyabb minősége miatt**.

A magyar oktatási rendszer szelektív működése nem csak a szegény és roma gyerekek szegregációjában mutatkozik meg.¹⁴⁵ Egy **elemzés** rávilágít arra is, hogy **a hatosztályos**

¹⁴³ Ez az indikátor azoknak a 18–24 éves fiataloknak az arányát mutatja, akik legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek, és akik a képzést megelőző négy hét folyamán sem iskolarendszerű, sem iskolarendszeren kívüli oktatásban, képzésben nem vettek részt.

¹⁴⁴ A népesség jövedelmi ötödökbe rendezése azt jelenti, hogy a népességet az egy főre jutó évi nettó jövedelem alapján sorba rendezzük, és az így rendezett személyeket öt egyenlő részre osztjuk. Az alsó jövedelmi ötödbe az alacsony egy főre jutó évi nettó jövedelemmel rendelkező népesség tartozik.

¹⁴⁵ Erről bővebben lásd A diszkrimináció tilalma c. fejezetet.

gimnáziumokba a jó családi helyzetű, jobb képességű gyerekek járnak, melyet az országos kompetenciamérés adatai is megerősítenek. A kompetenciamérés eredményei pedig arra is rávilágítanak, hogy a hatosztályos gimnáziumi programok is jobban működnek, hiszen az ilyen képzésben résztvevő 10. osztályos tanulók átlagosan jobb eredményt érnek el, mint az ugyanabban az iskolában (4 évfolyamos képzésen) tanuló, ugyanabból az általános iskolából jövő, 6. osztályos korában ugyanolyan kompetenciájú, ugyanolyan családi háttérű gyerekek.

A 2021-es kompetenciamérés eredményei alapján **kimutatható**, hogy a **Covid-19 járvány miatti iskolabezárások és online oktatás tanulási veszteséget okozott**, ami különösen a 6. osztályosok körében volt jelentős. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a **jó családi háttérű és a jó képességű gyerekeket érintette leginkább hátrányosan a járvány**. Ezzel szemben a hátrányos helyzetű gyerekek eredményeit már nem rontotta tovább, ami olyan helyzetet hívott életre, amelyben az elért pontszámok egyenlőbben oszlottak meg, de nem a hátrányos helyzetű csoportok felzárkózása miatt, hanem a felső csoportok nagy veszteségei miatt. A **2022-es eredmények** pedig még tovább romlottak a nyolcadikosok és a tizedikesek körében. **A nyolcadikosok 40%-a, a tizedikesek pedig kicsit több mint 30%-a az alapszintet sem érte el a szövegértési feladatokban.**

A KSH adatai szerint 2022-ben **10 609 gyerek esetében szerepelt a veszélyeztetettség**

gi okok között az iskolai mulasztás (több, mint 50 tanóra és egyéb okok).¹⁴⁶ Ez az adat komoly kérdéseket vet fel a tankötelezettség érvényesítése érdekében 2012-ben bevezetett, családot érintő szankciók hatékonyságával kapcsolatban.

A 2022/2023-as évben **megnőtt az évismétlők aránya, különösen az első évfolyamosok körében**, ami összefüggésbe hozható azzal, hogy 2020-ban bevezetésre került a 6 éves gyerekek kötelező beiskolázása, aminek következtében sem a szülők, sem az óvodapedagógusok nem dönthetnek arról, hogy egy gyerek iskolaérett-e már.

A fiatalkorúak egészsége c. fejezetben már említett **HBSC kutatás** a gyerekek iskolai jól-létével is foglalkozott. Az eredmények alapján **a tanulók háromnegyede legalább egy kicsit szereti az iskolát**, bár az életkor előrehaladtával kedvezőtlenül változik az iskolához fűződő viszony, ugyanakkor majdnem kétharmaduk kismértékben, **minden tizedik tanuló azonban nagyon nyomasztónak érzi az iskolai elvárásokat**. Az észlelt tanári és osztálytársi támogatás mértéke közepesnél erősebb volt, de az elmúlt nyolc évben összességében romló tendencia bontakozik ki.

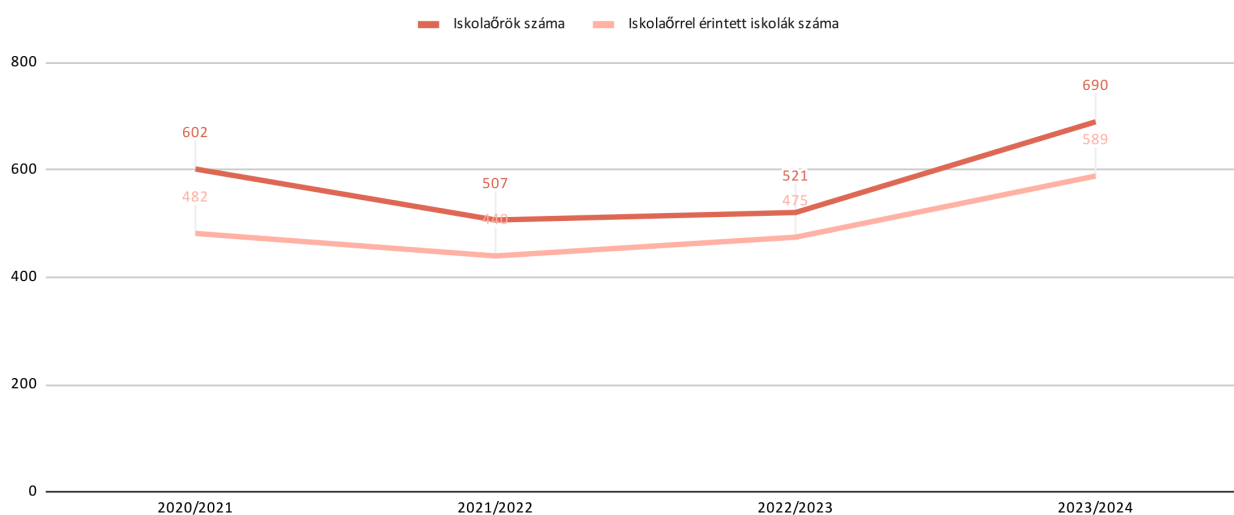
Már a korábbi években is foglalkoztunk az **iskolaórség** intézményeinek problémáival, ami elsősorban rendészeti eszközökkel akarja orvosolni az iskolai erőszak összetett és sok tényezőre visszavezethető jelenségét. Az Országos Rendőr-Főkapitányságtól az elmúlt években közérdekű adatigénylés

¹⁴⁶ Az adat forrása: a KSH 1696 OSAP sz. adatgyűjtés. A család- és gyermekjóléti szolgáltatások adatai.

keretében rendszeresen rendelkezésünkre bocsátotta az iskolaőrökre vonatkozó adatokat. A 2023/2024-es tanévben a korábbinál több iskolaőr teljesít szolgálatot és az érintett iskolák száma is nőtt (lásd 9. sz. ábra). A rendelkezésünkre álló adatok alapján az is látszik, hogy **jelentős területi különbségek** vannak: míg Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében 104 iskolában van iskolaőr, addig Vas vármegyében csupán három is-

kolában. Az iskolaőrök a legtöbbet a bevezetést követő első tanévben intézkedtek: 335 esetben. A 2021/2022-es tanévben 162-szer, a 2022/2023-asban 199-szer, míg a 2023/2024-es tanévben 2024. január 31-ig 116 esetben történt valamilyen intézkedés.¹⁴⁷

9. sz. ábra. Az iskolaőrök és az iskolaőrökkel érintett iskolák száma 2020/2021 - 2023/2024 es tanévekben

Adatok forrása: ORFK

A „**pedofiltörvény**” néven híressé vált jogszabályváltozás óta a 2021/2022-es tanévtől kezdődően, nem lehet az oktatási intézményekben foglalkozást tartaniuk a szexuális kultúrával, a kábítószer-fogyasztás káros hatásaival, az internet veszélyeivel, és egyéb testi és szellemi egészségfejlesztéssel kap-

csolatos intézményen kívülről érkező szakembereknek. A szabályozás¹⁴⁸ értelmében az intézmény saját pedagógus-munkakörben foglalkoztatott alkalmazottján és az intézményben iskola-egészségügyi szolgálatot ellátó szakember és az intézménnyel kötött együttműködési megállapodással ren-

¹⁴⁷ Az alkalmazott intézkedések fajtáját nem tartják nyilván.

¹⁴⁸ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 9/A. §.

delkező állami szervén kívül más személy vagy szervezet csak akkor tarthat a diákoknak tanórai vagy egyéb foglalkozást, ha a szervezetet a jogszabályban kijelölt szerv nyilvántartásba vette. A rendeletalkotásra felhatalmazott belügyminiszter azonban 2023-ban **sem rendelkezett a nyilvántartás létrehozásáról és a bekerülés feltételeiről.**

Ezzel kapcsolatban (a 2022. évre vonatkozó Gyermekjogi Jelentés készítése során) a Belügyminisztérium megkeresésünkre **2023. március 3-án** keltezett levelében azt írta: „Mindaddig **nem született kormánydöntés** arra vonatkozóan, hogy előbbieken túlmenően ki és hogyan kapcsolódhat be az iskolai prevenciós foglalkozások megvalósításába.” Az idei megkeresésünkre **2024. február 23-án** keltezett levelében viszont már úgy válaszolt, hogy „A pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2021. évi LXXIX. törvényben foglaltakkal összefüggésben indult **Uniós kötelezettségzegési eljárás lezárultáig** a részletszabályok megalkotása nem időszerű. Az eljárás időtartamára a Kormánynak nincs ráhatása, álláspontunk szerint a részletes szabályozás megalkotása és közzététele csak annak lezárását követően indulhat el.” A végeredményen nem változtat, de a változó indoklások (és azok jellege) mutatja a gyerekekkel kapcsolatos ügyek átpolitizáltságát.

A 2022-ben kirobbant **ukrajnai háború** következtében Magyarországra menekült gyerekek oktatási integrációja fontos feladat. A Civil Kollégium Alapítvány és a Civil Közoktatási Platform által megvalósított EDUA projekt keretében **kutatás készült** a gyerekek helyzetéről, amihez kapcsolódóan **szakpolitikai ajánlásokat** is megfogalmaztak. A legfontosabb problémát az **adatok és információk hiánya**, az oktatási rendszer felkészületlensége mind intézményi, mind a szakemberek vonatkozásában, valamint az átgondolt központi helyzetkezelési elképzelések és a helyzethez való rugalmas alkalmazkodás hiánya jelentik. Bár az Ukrajnából menekült gyerekekről nem áll rendelkezésre pontos adat, becslések alapján számuk biztosan jóval 10 ezer alatt van, az érintett intézmények köre pedig 1200 körül lehet. A gyerekek nem alkotnak egységes csoportot, sem anyanyelvük, sem tartózkodási státuszuk, sem társadalmi hátterük szerint. Speciális magyarországi sajátosságuk, hogy sokan magyar anyanyelvűek és/vagy kettős állampolgárok. Emellett ugyanakkor **nagy kihívást jelent a kárpátaljai hátrányos helyzetű romák helyzetének kezelése.**

Pihenés, szabadidő, rekreációs, kulturális és művészeti tevékenységek

„A gyermeknek joga van a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhoz és szórakoztató tevékenységekhez, ahhoz, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.” – ENSZ Gyermekjogi egyezmény, 31. cikk.

Az **Ifjúságkutató intézet** több kiadványa is megjelent 2023-ban, amelyben a 15-29 éves korosztályt vizsgálta. Kultúra és szabadidő témában fontosnak tartjuk kiemelni a fiatalok **elmagányosodására**, a baráti társaságok és közösségek hiányára utaló **adatok**.¹⁴⁹ A megkérdezettek közül minden

negyedik a bizonytalanságot és a kiszámíthatatlan jövőt jelölte meg problémaként. Az idén megjelenő kutatások adatfelvételi időpontja 2020. szeptember és december között valósult meg (tehát a koronavírus második hulláma alatt), amely befolyásolhatta az eredményeket.

„Úgy érzem, hogy igazából ahogy mennek a gyerekek az útjukon, egyre több kihívás elé kerülnek felkészületlenül, és igen, ez így rossz. Most én magamon ezt az érettségivel tapasztalom, hogy ez az, amire túl sokat kell tanulni. És emellett nem hagynak elég időt arra, hogy kitaláljam, hogy mit akarok. Nagyon sok osztálytársam és évfolyamtársam még közelébe sem jár annak, hogy tudja, hogy mit akar.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

Fiatalok szabadidős közösségválasztási te-reivel foglalkozik egy 2023-ban megjelent magyar **kutatás**, melynek érdekessége, hogy egy 600 fős reprezentatív minta (16-24 évesek) mellett egy olyan 1000 fős mintát

(12-24 évesek, nem reprezentatív) vizsgált, akiket a közösségi médián keresztül értek el, és akik kifejezetten érdekeltek ezen a területen. Kutatásukban a közösségekhez tartozás pozitív hatásait vizsgálták. A rep-

¹⁴⁹ Pillók Péter-Székely Levente: Kívánj tized! A magyarországi fiatalok nemzedéki önreflexiója és jövőképe. Nemzeti Ifjúsági Tanács Szövetség. Budapest, 2022. pp. 74-75.

reprezentatív minta alapján azt állapították meg, hogy a **16-24 éves fiatalok életében az offline és az online közösségek nagyjából kiegyensúlyozott arányban jelennek meg.** A két minta eredményeiben “jelentős különbségek fedezhetők fel, alapvetően a közösségekhez tartozók javára”.¹⁵⁰ Fontos megállapításuk, hogy a fiatalokról alkotott generációs sztereotípiák árnyalásra szorulnak, a hightech magatartású csoportok mellett eltérő jellemzőkkel leírható közösségek is vannak.

Készült egy ezer fős reprezentatív online kutatás az **MTA Nagykockázatú poszt-COVID** kiemelt programok kutatássorozatának keretében a “magyar fiatalok külföldi tanulással, munkával és élettel kapcsolatos vélekedéseiről”. Az adatfelvétel 2023 májusában indult.

A **kutatás** legfontosabb eredményei többek között megmutatják, hogy **minden harmadik 16-29 éves eljátszott már a gondolatot, hogy külföldön éljen,** a külföldi tanulást elsősorban a magas státuszú fiatalok fontolgatják, illetve, hogy “a rossz közhangulat és a rossz közérzet magas külföldi letelepedési mérlegeléssel jár együtt”.

2023-ban kijöttek a 2021-2022-es tanévre vonatkozó **NETFIT adatok** is. A felmérésben 642 000 fő, 5-12. évfolyamba járó tanuló vett részt, akiknek az állóképességét mérték. A Nemzeti Egységes Tanulói Fittségi teszt

eredményei alapján a vizsgált két évben a **felső tagozatosok fittségi szintje romlott a leginkább.** A 2018/2019-es mérés adataihoz képest 1,5 százalékponttal nőtt a magas BMI-vel rendelkezők aránya. Szembetűnő, hogy vármegyéenként nagy eltérések mutatnak ki: amíg Budapesten a vizsgált diákok csak 6,3%-a, addig Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében a vizsgált diákok 13,9%-a rendelkezik magas BMI-vel. A gyerekek egészségi állapotával kapcsolatban lásd még a **Fiatalokorúak egészsége** c. fejezetet.

2023-ban a gyerekkor és az ifjúság témáját is érintően olyan magyar **filmművészeti** alkotásokat mutattak be, mint a **Magyarázat mindenre** (r.: Reisz Gábor), az **Elfogy a levegő** (r.: Moldovai Katalin), vagy a **Valami madarak** (r.: Hevér Dániel) c. filmek. Kifejezetten gyerekeknek szóló művek körében megjelent a Bogyó és Babóca könyvsorozat 5. része, a **Hónapok meséi**, színházi előadások közül pedig érdemes megemlíteni a **Kiállok érted** (Láthatatlan Csoport és a KVTársulat előadásában és a Névtelen Utak Alapítvánnyal partnerségben. Stúdió K Színház; r.: Romankovics Eda), vagy a Janne Teller Semmi c. könyvét feldolgozó **darabot** a Bábshínház előadásában.¹⁵¹ Kifejezetten a gyerekkorosztálynak szóló játékfilm 2023-ban nem készült.

Több **egyetemen** Gyermekművelés MA szak indult.

¹⁵⁰ Németh Péter-Csóka László-Töröcsik Mária (2023). A fiatalok szabadidős közösségválasztásainak háttere. Pécsi Tudományegyetem. In: Marketing & Menedzsment – The Hungarian Journal of Marketing and Management. 2023 / Különszám EMOK 2. p. 45.

¹⁵¹ A művészeti fesztiválok (Bábfesztivál, Néptáncantológia, Weöres Sándor Gyermekszínház Fesztivál stb.) elsősorban az alapfokú művészeti iskolák csoportjai aratnak sikereket igényes darabjaikkal. Előremutató példa a Máltai Szeretetszolgálat által működtetett **Szimfónia Program** (11 helyszínen), illetve a **Superar**-projekt (3 helyszínen). Ez utóbbi innovációk kifejezetten a hátrányos helyzetű gyerekek szocializációját segítik zenei eszközökkel. A <https://www.szhazineveles.hu/> portálon önkéntes, társadalmi minőségértékelés indult meg.

J. Különleges védelmi intézkedések

„Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket, hogy az a gyermek, aki akár egymagában, akár apjával és anyjával vagy bármely más személlyel együtt az erre vonatkozó nemzetközi vagy hazai szabályok és eljárások értelmében menekült helyzetének elismerését kéri vagy menekültnek tekintendő, megkapja az Egyezményben és más emberi jogokkal kapcsolatos vagy humanitárius jellegű egyéb nemzetközi okmányokban, amelyekben az említett államok részesek, elismert jogok élvezetéhez szükséges védelmet és humanitárius támogatást.” – ENSZ Gyermekjogi egyezmény, 22. cikk.

Menedékkérő, menekült és migráns gyerekek

Menedéket kérni az ország területén néhány elenyésző kivételtől eltekintve nem lehet. Továbbra is csak Magyarország belgrádi vagy kijevei nagykövetségén¹⁵² lehet ún. menedékkérelmet benyújtására irányuló szándéknyilatkozatot tenni, amely alapján az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (OIF) dönti el, hogy beléphet-e Magyar-

országra formálisan is menedékkérelmet benyújtani egy kérelmező. Ez az eljárás nem nyújt valódi, hatékony és hozzáférhető lehetőséget a sérülékeny menedékkérőknek ahhoz, hogy védelmet kérjenek és kapjanak Magyarországon.¹⁵³ A témával foglalkozó civil szervezetek 2023-ban is hangsúlyozták, hogy a menedékkérő gyerekeket rendszer-

¹⁵² A nagykövetségi rendszer sérti az uniós jogot, így az Európai Bizottság 2021-ben emiatt is kötelezettségszegési **eljárást indított**; az ügyben 2023. június 22-én született döntés. Az Európai Unió Bírósága kimondta, hogy Magyarország megsértette az uniós jogot azáltal, hogy az általános szabályok szerint a területén tartózkodó külföldi állampolgárok sem tudnak Magyarországon menedékkérelmet benyújtani; nekik is kötelező a nagykövetségi rendszert kialakító szabályok szerint eljárni.

¹⁵³ **Menekültügyi eljárás Magyarországon**

szintű jogsértések érik. Ezek a jogsértések korra, nemre és az egyéni körülményekre tekintet nélkül érik a menekülőket, ideértve a gyerekeket is.¹⁵⁴ 2023-ban 98 687 visszakényszerítést¹⁵⁵ hajtottak végre a **hatóságok**, megtagadva ezzel a menedékkérelmek benyújtásának lehetőségét. A visszakényszerítéseket az Emberi Jogok Európai Bírósága szintén jogellenesnek ítélte több ítéletében, 2023-ban a bíróság több alkalommal is gyerekeket érintő ügyekben hozott **döntést**.

Kísérő nélküli kiskorú 2022-ben nyújtott be először Szerbia területéről menedékkérelmek benyújtására irányuló szándéknyilatkozatot a belgrádi magyar nagykövetségen. **2023-ban tíz kísérő nélküli kiskorú tudott Magyarországon menedékkérelmet benyújtani.**

Noha 2023-ban közel két és fél millió, **Ukrajnából** menekülő ember lépte át a magyar határt¹⁵⁶ (ide tartoznak azok a menekülők is, akik Románia felől érkeztek); a múlt évben csak 7776 menedékeskénti elismerés iránti kérelmet nyújtottak be, azonban a 2022-ben benyújtott, de még el nem bíralt kérelmekkel együtt 6870 ember kapott menedékes státuszt 2023-ban. **A menedékesként el-**

ismertek közel harmada, 2201 fő gyerek volt. Ha a 2022-es adatokkal összehasonlítjuk ezeket a számokat, akkor erős csökkenés látható: a háború kitörésének évében 33 273 menedékeskénti elismerés iránti kérelmet nyújtottak be, amelyből 28 908 kérelemnek adott helyt az OIF, a kérelmezők közel fele, 15 096 fő gyerek volt.

A Magyar Helsinki Bizottság tapasztalata szerint a háború kitörését követően a kormány nem állított fel egy minden releváns segítő és segítségre szoruló számára hatékonyan, átláthatóan és hozzáférhetően működő központi koordinációs mechanizmust. Ugyan 2023 májusában létrejött egy új tisztség, az orosz-ukrán háború elől Magyarországra menekülő személyekért felelős kormánybiztosi pozíció, azonban a Magyar Helsinki Bizottság tapasztalatai szerint a kormánybiztos nem látja el feladatát hatékonyan, továbbra sem valósul meg a központi koordináció. **A menedékes státusz kérelmezésével, valamint a magyarországi tartózkodás alapvető szabályaival kapcsolatban továbbra sincs átfogó és közérthető központi információs kampány.**¹⁵⁷

¹⁵⁴ A Magyar Helsinki Bizottság munkatársai 2023 folyamán a déli határ szerb oldalán több alkalommal személyesen is találkoztak a hatósági erőszak egyértelmű nyomait viselő menekülőkkel, akik egymástól független elmondásai megerősítik a rendszerszintű hatósági erőszak alkalmazását a határon.

¹⁵⁵ A visszakényszerítést 2020-ban jogsértőnek mondta ki az Európai Unió Bírósága, az ítélet végére nem hajtása miatt jelenleg is kötelezettségszegési eljárás folyik. Az Európai Unió Bírósága 2023. november 30-án meghallgatást tartott az ügyben, mely során mind az Európai Bizottság, mind a magyar kormány képviselőihez kérdéseket intézett.

¹⁵⁶ Ideértve az ukrán – magyar határt és a román-magyar határon belépő ukrán állampolgárokat is.

¹⁵⁷ Indokolt felülvizsgálni a Gyermekvédelmi törvény hatályát a menedékes, többnyire veszélyeztetett gyerekek vonatkozásában is, mert nemcsak különleges védelmi intézkedésekkel, ellátásokkal szükséges őket támogatni, hanem azt is biztosítani kell, hogy az általános gyermekvédelmi szabályok hatálya rájuk is kiterjedjen.

A megfelelő koordináció hiánya nagymértékben hátráltatta a segítő szervezetek munkáját, valamint azt, hogy a rászoruló emberek naprakész, használható és valóban a szükségleteiknek megfelelő segítséghez jussanak. Az sem változott a háború kitörésének évéhez képest, hogy az Ukrajnából menekülőket az ország egész területén **szétszórva** szállásolták el a hatóságok, így az egyes helyszínek, települések között jelentős eltérések voltak a szolgáltatások színvonala és elérhetősége terén, ami alapvetően kihatott az Ukrajnából érkező gyerekek helyzetére, jogérvényesítési lehetőségére. Az a tény, hogy a **szálláshelyek minősége nagyban eltér egymástól**, azt is eredményezi, hogy egyes gyerekek kiemelten kiszolgáltatott és hátrányos helyzetbe kerülnek társaikkal szemben. Vannak olyan szálláshelyek, melyek a gyerekek alapvető szükségleteit sem képesek kielégíteni: nincs megfelelő fűtés, a családok kicsi, zsúfolt szobákban laknak együtt. Előfordul olyan is, hogy egy gyerek teljesen nyilvánvalóan veszélyeztetett helyzetbe kerül (például a szülei nem viselik gondját, hosszabb-rövidebb időközökre eltűnnek a szállásról), de a probléma nem jut el a gyermekvédelmi hatóságokig; sokszor csak a helyi segítő civil szervezeteken, önkénteseken múlik, hogy sikerül-e bevonni a megfelelő szervezetet.¹⁵⁸

Emellett ha a szálláshely távol esik egy infrastruktúrával jól ellátott településtől, a gyerekek eljutása az óvodába, iskolába hatványozottan nehezzé válik, így sokszor a

szülők mellett döntenek, hogy csak az online, ukrán iskolába járjanak a gyerekek. A nagyon távol eső településeken való elhelyezés továbbá komoly akadályokat gördít az **integráció** elé is.

2023. augusztus 1-jétől alkalmazandó az az új rendelkezés, amely kimondja, hogy az úgynevezett **védetti körbe nem tartozó, Ukrajnából érkező menekültek után már csak meghatározott feltételek teljesülése esetén, meghatározott ideig igényelhetnek a szálláshelyek állami támogatást**. Kivételt képeznek azok, akik munkát vállalnak, de ebben az esetben is csak akkor lehetséges a támogatás folyósítása, ha a munkáltató és a szállásadó szerződést kötnek egymással, tehát ezen a téren is súlyos adminisztratív akadály gördült az Ukrajnából érkezők elé. A védetti körbe tartoznak: várandós nő (a várandósságának megállapításától kezdve), **18 év alatti személy** és a vele egy háztartásban élő szülője, a fogyatékossgal élő személy, 65 év feletti személy.¹⁵⁹ Ugyan a jogszabály szövegéből nem következik az, hogy 18 év alatti gyerek esetén csak az egyik szülő után igényelhető a szállástámogatás, a gyakorlatban sajnos a hatóságok így értelmezték a szabályozást. Ennek eredményeként – mivel már csak az egyik szülő után volt jogosult kérni a szállásadó az állami támogatást – családok szakadtak szét, rendszerint az édesapákat szólította/szólítja fel távozásra a szállásadó.¹⁶⁰ A családok így egy lehetetlen helyzettel szembesülnek abban az esetben, ha az egyik szülő nem kap a családja tartóz-

¹⁵⁸ A Magyar Helsinki Bizottság gyakorlatában megjelenő eset.

¹⁵⁹ A veszélyhelyzet ideje alatt a szomszédos országban fennálló humanitárius katasztrófára tekintettel érkező személyek elhelyezésének támogatásáról és az azzal kapcsolatos egyéb intézkedésekről szóló 104/2022. (III. 12.) Korm. rend. 3. § (5) bekezdés.

¹⁶⁰ A Magyar Helsinki Bizottság gyakorlatában megjelenő eset.

kodási helyén (bejelentett) munkát: vagy elszakadnak egymástól, vagy az egész család követi a támogatott lakhatástól megfosztott szülőt, súlyosan veszélyeztetve ezzel eddigi integrációjukat, különös tekintettel pedig a gyerekek testi-lelki egészségére és oktatására.

A kísérő nélküli és szüleiktől elszakadt ukrán gyerekek azonosítása és védelme 2023-ban sem működött. Sem a rendőrség, sem az OIF nem végzett világos utasítások és egyértelmű protokoll alapján sérülékenység-azonosítást a belépők és a menedékes státuszt igénylők között. A Magyar Helsinki Bizottság számos alkalommal találkozott azzal a jelenséggel, hogy sportoló gyerekek az edzőjükkel érkeztek Magyarországra (törvényes képviselő nélkül), és a későbbiekben sem rendeltek ki nekik gyermekvédelmi gyámokat. A háború kitörése után nem sokkal az OIF egy saját készítésű **dokumentum** kitöltésével tette lehetővé bármely arra vállalkozónak, hogy „gyámja” legyen egy kísérő nélküli kiskorúnak, amely ellentétes a gyámrendelés szabályaival, és jelentős kockázati tényező az emberkereskedelem szempontjából is. **Az OIF nem rendelkezik statisztikai adattal arról, hogy a 2201 menedékesként elismert kiskorúból hányan érkeztek kísérő nélkül** – ami önmagában is egy aggasztó, jogellenes jelenség.¹⁶¹

Az oktatáshoz való hozzáférés terén továbbra is jelentkeztek problémák, mind az ukrán, mind a magyar nemzetiségű, Ukrajnából menekült gyerekek esetében. Az Oktatási Hivatal a 2022–23-as tanévre vonatkozóan 2746 külföldi állampolgárt tartott nyilván a köznevelési rendszerben; nem közöltek külön adatot arra vonatkozóan, hogy ebből hányan ukrán állampolgárok. **Míg 2022 szeptemberében 2746 ideiglenes, illetve nemzetközi védelmet¹⁶² élvező gyerekek kezdte meg a tanévet Magyarországon a köznevelésben, ez a szám 2023. szeptember 1-re 2484-re csökkent (ideértve a menedékjogot kérőket is).**

A Magyar Helsinki Bizottság az egész országra kiterjedő helyszíni tapasztalatai alapján az ukrán állampolgár gyerekek még 2023-ban is elvétve jártak csak magyar általános- vagy középiskolába, mert nem biztosítottak nekik olyan programot, amellyel érdemben be tudtak volna csatlakozni az oktatásba. Sokan az ukrán online oktatásban vettek részt, amelyhez kiegészítő jelleggel csatlakozott magyarországi segítő szervezetek, önkéntesek által szervezett, nem hivatalos oktatási tevékenység.

Ezzel szemben **az óvodai hozzáférés a beszámolók szerint gördülékenyebben ment;** azonban a beiratkozáskor gyakran jelentett adminisztratív akadályt az, hogy az ukrainai menekülteknek nincs TAJ- illetve lak-

¹⁶¹ A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény (a továbbiakban: Met.) 83. § (1) bekezdés d) pontja szerint az OIF köteles a kísérő nélküli kiskorú kérelmezőket így nyilvántartani.

¹⁶² Menekült, menedékes jogállású, illetve kérelmező harmadik országbeli kiskorú (az oltalmazott státuszú gyerekekre vonatkozóan az Oktatási Hivatal nem rendelkezik statisztikával).

címekártyájuk (ezekre főszabály szerint nem is jogosultak), azonban ezeket az okmányokat mégis kérték tőlük az óvodákban.

A **kárpátaljai magyar ajkú közösség** jelentős része roma nemzetiségű és mélyszegénységből érkezett. A fentiekén kívül a romákkal szembeni általános diszkrimináció is nehezítette a romák oktatáshoz való hozzáférését. Az etnikai alapú diszkrimináció abban is megmutatkozott, hogy a roma gyerekeket sokszor a “körzetes” iskolák sem szerették volna felvenni, noha nekik jogszabályi kötelezettségük lett volna ezeket a gyerekeket az oktatásba integrálni. Az ukrán ajkú gyerekek esetében az iskolák elutasító válaszaikban gyakran hivatkoztak arra, hogy nem tudják biztosítani a megfelelő tolmácsolást, fordítást, ezért nem tudják a gyerekeket beiskolázni. A kárpátaljai roma gyerekek oktatáshoz való hozzáférésénél azonban az esetek nagy többségében a nyelvi korlátok nem is jelentek meg, hiszen a kárpátaljai roma közösség számottevő részének magyar az anyanyelve. Az oktatáshoz való hozzáférés elősegítése érdekében a Magyar Helsinki Bizottság **mintalevelet** készített, amely az oktatási intézményeknek szól és a hatályos jogszabályi környezetet vázolja fel.

Az oktatás kérdéskörében, a **magyar nyelv tanulásával** kapcsolatban felmerült, hogy ez a szolgáltatás a hatályos jogszabályok alapján¹⁶³ a menedékeseknek az elismerésüket követő két éven belül díjmentesen jár. Az oktatás megszervezése a menekültügyi hatóság feladata lenne, azonban az OIF tájékoztatása szerint a **díjmentes magyar nyelvi oktatásra nincs kijelölve konkrét intézmény**, valamint az elmúlt évben nem érkezett az OIF-hoz kérelem arra vonatkozóan, hogy az ilyen képzésen részt vett menedékes képzési díját a menekültügyi hatóság megtérítse. Az a tény, hogy ezt a szolgáltatást a valóságban nem tudják igénybe venni az Ukrajnából érkezők, jelzi, hogy az államnak továbbra is komoly hiányosságai vannak az ukrainai menekültek integrációja terén.

Az oktatáshoz hasonlóan az **egészségügyi szolgáltatások** során is gyakran előfordult, hogy jogosulatlanul kérték egyes szolgáltatók a jogszabály szerint térítésmentes ellátás díjának megtérítését. Az egészségügyi szolgáltatók sok esetben még 2023-ban sem voltak tisztában azzal, hogy az Ukrajnából menekülő a menedékes, illetve magyar vagy ukrán okmányaikkal (pl. útlevel, személyi igazolvány) térítésmentesen jogosultak igénybe venni az egészségügyi szolgáltatások széles körét.¹⁶⁴ A TAJ szám helyettesítésére szolgáló “technikai azonosító” létrehozásáról ugyan a magyar jogal-

¹⁶³ 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról szóló 301/2007. (XI. 9.) Korm. rend. (Metvhr.) 51. § (1): A menedékesnek az elismeréstől számított huszonnégy hónapon belül, a menekültügyi hatóság által megjelölt intézményben szervezett 520 órás alap-, vagy középfokú magyar nyelvi oktatáson való részvétele díjmentes, ha tanulmányait az intézmény által meghatározott feltételek szerint, folyamatosan végzi, vagy a nyelvi szolgáltató által előírt vizsgakövetelményeknek eleget tesz.

¹⁶⁴ A Magyar Helsinki Bizottság gyakorlatában megjelenő eset.

kotó rendelkezett,¹⁶⁵ de számos egészségügyi szolgáltatónál még az elmúlt évben is problémába ütközött az ukrajnai menekültek térítésmentes ellátása. Az oktatási mintalevélhez hasonlóan az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés elősegítése céljából is készített a Magyar Helsinki Bizottság **mintalevelet**.

2023. júliusban a kormány határozott arról, hogy **400 ukrajnai gyerek és kísérőik** 2023 nyarán több turnusban magyarországi üdültetésben részesüljenek, és az ehhez szükséges feltételeket a központi költségvetés biztosítsa.¹⁶⁶

Gyerekekre vonatkozó igazságszolgáltatás

Korábbi jelentéseinkben beszámoltunk róla, hogy a fiatalkori bűnözés volumene az elmúlt években csökkent, valamint stagnált. Ezzel szemben 2023-ban **nőtt az általuk elkövetett bűncselekmények száma**.¹⁶⁷ Az adatokból nem derül ki, hogy ez összesen hány 18 éven alulit jelent, hiszen 2018 óta nincs nyilvántartás az elkövetők számáról. A gyerekek és fiatalok által elkövetett bűncselekményeket a Covid-19 járvány hatásai szempontjából vizsgálódó **tanulmány** felhívja a figyelmet arra, hogy a lezárások időszakában csökkent a jelenléttel elkövethető bűncselekmények száma, amiben szerepet játszott a szülők erősebb kontrollja. Ugyanakkor a szerzők megállapítják, hogy a szülői felügyelet nélküli internethasználat megnövelte az online térben elkövet-

hető bűncselekmények számát, pl. online zaklatás, pornográf tartalmakkal való visszaélés. A kutatásból szintén kiderül, hogy a **bűnelkövetés szempontjából a járvány a gyermekotthonban élő fiatalokat sújtotta a leginkább**. Ez a csoport a bűnelkövetés szempontjából kiemelten veszélyeztetett, de ebben az időszakban a korábbinál is nagyobb arányban követtek el bűncselekményeket, beleértve a nevelők sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmények növekedését is.

Az elmúlt években az Országos Bírósági Hivataltól (OBH) kapott adatok alapján elmondható, hogy **évente kb. húsz, 12-13 éves bűnelkövető gyereket ítélnak el jogerősen**, kivétel ez alól a 2020-as és 2021-es év, ami-

¹⁶⁵ Az ukrajnai válsággal összefüggő egyes, az egészségügyi ellátást érintő adatkezelési kérdésekről szóló 171/2022 (IV. 29.) Korm. rendelet.

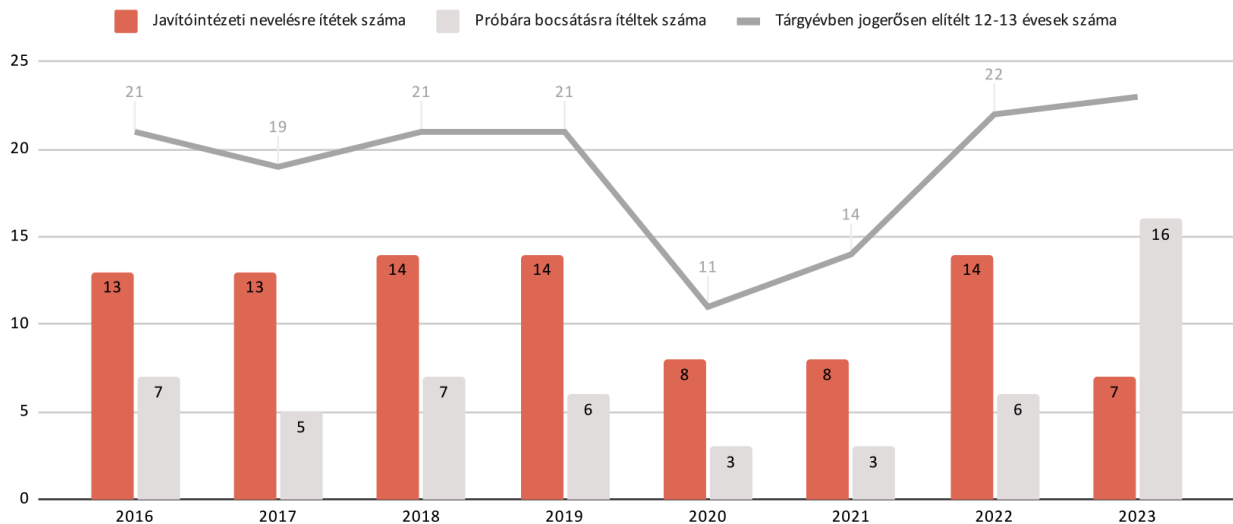
¹⁶⁶ 1273/2023. (VII. 14.) Korm. határozat ukrajnai gyermekek magyarországi üdülésével kapcsolatos intézkedésekről.

¹⁶⁷ Adatok forrása: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS).

kor a Covid-19 járvány miatti lezárások következtében a bíróságok is korlátozottabban működtek. Esetükben a két leggyakrabban kiszabott intézkedés a javítóintézeti neve-

lés és a próbára bocsátás (lásd 10. sz. ábra), ezenkívül a próbára bocsátás mellett a legtöbb esetben pártfogó felügyelet is elrendelésre kerül.

10. sz. ábra. A tárgyévben jogerősen elítélt 12-13 éves elkövetők száma, 2016-2023

Adatok forrása: OBH

Az OBH adatai alapján a 14-17 éves jogerős elítéltek száma 2016 és 2020 között csökkent, 2016-ban 4065 fiatalkorút ítétek el, míg 2020-ban 2345-öt. 2020 óta számuk 2000-2300 között stagnál. Esetükben is a próbára bocsátás és a pártfogó felügyelet a leggyakrabban kiszabott intézkedés. Szabadságvesztés büntetés kiszabására 2019 óta évente 400-500 fiatalkorú esetében kerül sor, azonban ezek jelentős része felfüggesztésre kerül. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BVOP) adatszolgáltatása alapján **2023-ban 12 fiatalkorú került befogadásra büntetés-végrehajtási intézetbe**

szabadságvesztés büntetés céljából, 2023. december 31-én pedig 9 fő töltötte büntetését, letartóztatásban 32 fő tartózkodott bv. intézetben A tárgyévben 6-an szabadultak, közülük 1 főt feltételesen bocsátottak szabadon. Többségében 1-6 hónapot töltöttek Bv. intézetben. A KSH adatai alapján **javítóintézetbe 2023-ban a 12-13 évesek közül egy fő került jogerős ítélet végrehajtása, 8 fő letartóztatás miatt, a 14-17 évesek közül pedig 72 fő jogerős ítélet végrehajtása, 116 fő letartóztatás miatt.**¹⁶⁸

¹⁶⁸ Adatok forrása: a KSH 1511 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a javítóintézetek helyzetéről).

A BVOP-tól kértünk adatokat a fiatalok kapcsolattartására vonatkozóan is, azonban nyilvántartási okok miatt 2023 vonatkozásában csak azokról a fogvatartottakról tudták megadni, akik az adatkiadás napján is bv. intézetben voltak. Ez a 102 fő közül, aki tavaly bv. intézetben volt, 29 főt jelent, velük összesen 123 fő volt kapcsolattartásra jogosult, ami átlagosan 4 kapcsolattartó személyt jelent, a védőügyvédet is beleértve. A kapcsolattartó személyek leggyakrabban az ügyvédeken kívül, az anya (18 fő), az apa (10 fő), a testvér (18 fő), a gyám (13 fő).

2023-ban elfogadásra került az új **Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia**,¹⁶⁹ mivel az előző tíz éves dokumentum lejárt. Az új Stratégia szintén tíz évre határozza meg a bűnmegelőzési feladatokat, kijelölt prioritásai között az előző Stratégiákhoz¹⁷⁰ hasonlóan megjelenik a fiatalkori bűnözés megelőzése. Az új dokumentum távolodik a 2013-as Stratégia rendészeti eszközöket hangsúlyozó szemléletétől és szélesebben értelmezve a felelősségi köröket, a dokumentum szövegében újra hangsúlyosabbá vált a **társadalmi bűnmegelőzés** koncepciója.

Bűncselekmények gyermekáldozatai és -szemtanúi

2023-ban nőtt a bűncselekmények sértettjévé vált gyerekkorúak és fiatalkorúak száma. (lásd 11. ábra) A 0-13 évesek sérelmére most is a kiskorú veszélyeztetése volt a leggyakrabban elkövetett bűncselekmény, míg a 14-17 évesek leggyakrabban lopás áldozatává váltak. **Mindegyik korcsoportban a második leggyakrabban elszenvedett bűncselekmény a testi sértés volt.** 2023-ban a korábbi évekhez képest **duplájára nőtt a gyermekpornográfia áldozatainak a száma a 0-13 évesek korcsoportjában,**

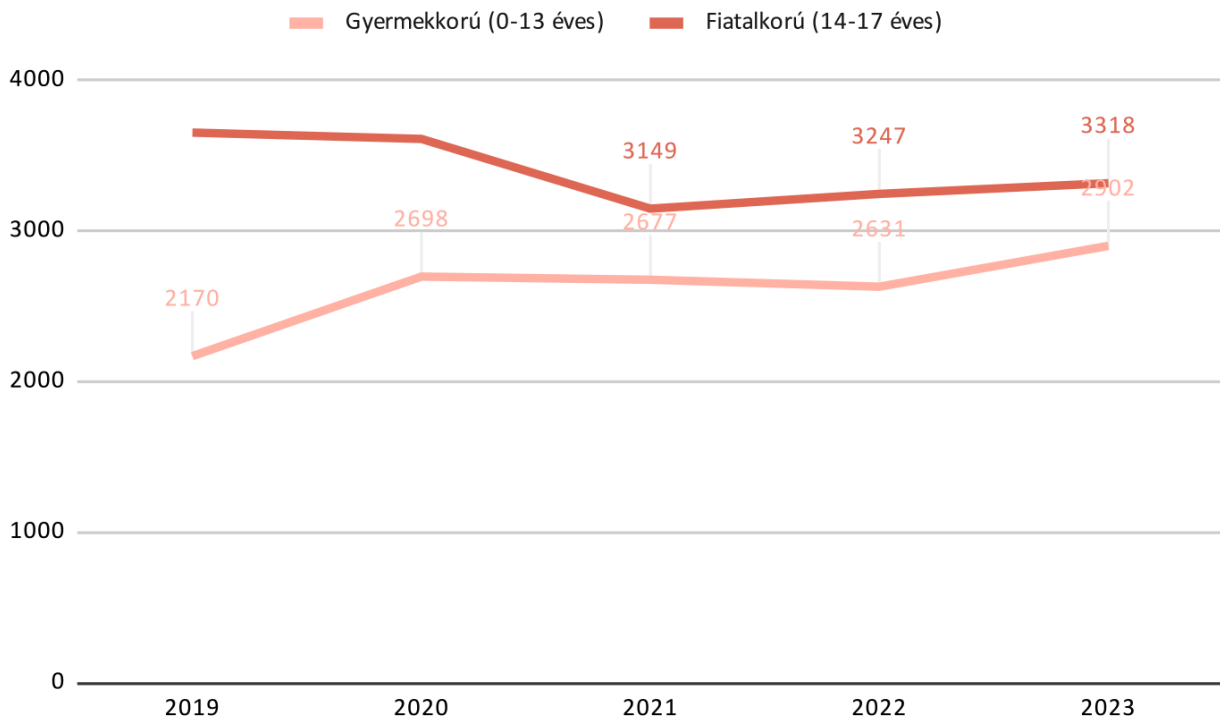
mely így a harmadik leggyakrabban elszenvedett bűncselekmény volt körükben. Az adatok alapján ennek áldozatai leggyakrabban lányok voltak, a legtöbb esetben pedig az elkövető intézményen belüli (pl. iskola, gyermekotthon) kortársuk volt. A negyedik legtöbbször elszenvedett bűncselekmény a **szexuális erőszak** volt, aminek az elkövetője fiúk és lányok esetében is egy "ismerős" volt. Lány sértettek esetében gyakori elkövető a nevelőszülő és az együttélő mostohaszülő, ez a fiú sértettek esetében nem jellemző.¹⁷¹

¹⁶⁹ Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2024-2034) szóló 1291/2023. (VII. 19.) Kormányhatározat.

¹⁷⁰ Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája 2003-2013, Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia 2013-2023.

¹⁷¹ Adatok forrása: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS).

11. sz. ábra. A regisztrált bűncselekmények sértettjeivé vált kiskorúak száma korcsoport szerint, 2019-2023

Adatok forrása: ENyÜBS

Az **áldozatsegítő szolgáltatás** a tavalyi évhez hasonló ügyszámmal működött. Az Igazságügyi Minisztérium tájékoztatása szerint 772 esetben fordult kiskorú gyermek (vagy képviselője) az Áldozatsegítő Szolgálathoz, ebből 736-an fordultak Áldozatsegítő Központhoz vagy Ponthoz. A Szolgálathoz fordulók közül legtöbben (751 fő) érdekérvényesítés elősegítése szolgáltatásban, 13 fő áldozati státusz igazolása szolgáltatásban, 24 fő azonnali pénzügyi segélyben, valamint 1 fő állami kárenyhítésben részesült.

Az Igazságügyi Minisztérium arról is adott ki információt közérdekű adatigénylésre, hogy a 0-24 órában elérhető **Áldozatsegítő Vonalon** (+36 80 222 5225) 2023-ban 4 hívást kezelt kiskorúakra vonatkozóan. Ez sokkal kevesebb volt mint az elmúlt években, amikor a megkeresések száma évről évre

növekedett, például 2022-ben 55 hívást kezelték. Ezenkívül adatkérésrel fordultunk az **Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálatot (OKIT)** (+36 80 205520) üzemeltető Családbarát Magyarország Központjához is. Ezen a vonalon a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelem áldozatai kérhetnek segítséget. Válaszukban arról tájékoztattak, hogy évente 10-11 ezer hívást kezelnek, azonban mivel a hívónak nem szükséges azonosítania magát, ezért nem rendelkeznek a hívó félre vonatkozó valós, ellenőrzött információkkal.

2023-ban **öt Meghallgató és Terápiás Központ** működött az OGYSZ fenntartásában. (lásd 2. sz. táblázat) Ezek az intézmények a Barnahus-modell alapján kerültek kialakításra, és az áldozattá vált, traumatizált, vagy törvénnyel összeütközésbe került gyerekek

meghallgatását, vizsgálatát és terápiáját teszik lehetővé. A meghallgatást speciális felkészültséggel rendelkező szakemberek, “szaktanácsadók” vezetik. Képzésüket az OGYSZ és az Országos Rendőr-főkapitányság a Nemzeti Közszoigálati Egyetemmel közösen valósítja meg. Az OGYSZ tájékoztatása alapján a 2023-as év folyamán 15 fő szaktanácsadó, valamint 7 fő pszichológus

állt a Meghallgató és Terápiás Központok alkalmazásában. 2023-ban nőtt a meghallgatott gyerekek száma: míg 2022-ben 190 gyerek, addig **2023-ban 301 gyerek meghallgatására került sor**, emellett 99 gyerek részesült pszichés támogatásban. A gyerekeket érintő bűncselekményeket az OGYSZ nem tartja nyilván.

2. sz. táblázat. A Meghallgató és Terápiás Központokban kihallgatott és pszichés támogatásban részesült gyerekek száma 2023-ban, életkori csoportok szerint

Életkori csoportok	Meghallgatott gyerekek száma	Pszichés támogatásban részesült gyerekek száma
3-5 éves	22	6
6-8 éves	46	15
9-11 éves	57	25
12-14 éves	108	35
15-17 éves	68	18

Adatok forrása: OGYSZ

2023-ban több nagy port kavart ügy jelent meg a médiában. Az év elején egy 39 éves, pedagógiai asszisztensként dolgozó férfi beszélt arról a Tik-Tok-on, hogy egy **15 éves diákjával létesített szexuális kapcsolatot**. Őt később elbocsátották a munkahelyéről. Nyáron pedig **egy olyan férfit fogtak el**, aki gyermekotthonban élő fiúkat hálózott

be, és követett el sérelmükre szexuális bűncselekményeket – a tavalyi év során több, a gyerekek áldozattá válásával járó eset is médiavisszhangot kapott.¹⁷² Fontos lenne a tragikus események hátterében meghúzódó strukturális, rendszerszintű okok elemzése és kezelése, hogy a jövőben kevesebb hasonló eset történhessen.

¹⁷² Bővebben lásd az Erőszak, elhanyagolás c. fejezetet.

K. A Bizottság korábbi záró észrevételeinek nyomon követése

Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek elleni szexuális visszaélésekről

„A részes államok a jelen Jegyzőkönyv előírásainak megfelelően megtiltják a gyermekek eladását, a gyermekprostitúciót és a gyermekpornográfiát.” – Részlet a Fakultatív Jegyzőkönyvből.

Az ENYÜBS adatai szerint **2023-ban 299 fő 0-13 éves és 118 fő 14-17 éves gyerek vált gyermekpornográfia bűncselekmény áldozatává.**

A KSH adatai alapján 2023-ban 10 gyerek került speciális gondozási helyre azért, mert emberkereskedelem áldozatává vált.¹⁷³ **2020-2023 között összesen 110 gyerek sértett esetében indult emberkereskedelemmel összefüggésben büntetőeljárás.** Gyermek-

prostitúció kihasználása miatt 2020-2023 között 96 gyerek sértett ügyében indult eljárás – ebből a 2023-ban indult büntetőügyekben érintett gyerekek szám: 15 fő volt.

Az Igazságügyi Minisztérium tájékoztatása szerint 2023-ban, szexuális kizsákmányoláshoz kapcsolódó bűncselekmény miatt (gyermekprostitúció kihasználása, emberkereskedelem, gyermekpornográfia), 10 esetben részesült 18. év alatti személy áldozati státusz elismerésében.

¹⁷³ Forrás a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről).

2023-ban kevés tanulmány foglalkozott a témával. Megjelent **írás** az emberkereskedelem és a gyermekbántalmazás összefüggéseiről, **elemzés** a szexuális bűnelkövetőkkel kapcsolatos kriminálpolitikáról, valamint egy ügyészek munkáját segítő **tanulmány**

az online tér segítségével megvalósuló emberkereskedelemtől. Ez utóbbi dolgozat szerzői kiemelik, hogy a magyar emberkereskedelem elleni nyomozóegységek mellett is kellene egy IT-hoz értő szakember, mert az online tér ismerete elengedhetetlen a bűncselekmények megfelelő felderítéséhez.

Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek védelméről fegyveres konfliktusokban

„Az Egyezményben részes államok minden lehető gyakorlati intézkedés megtételével gondoskodnak arról, hogy a tizenötödik életévüket be nem töltött személyek ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésekben.” – Részlet a Fakultatív Jegyzőkönyvből.

A korábbi jelentéseinkben írottakhoz hasonlóan a 2023-as évre is igaz, hogy előtérbe került a fiatalok hazafias nevelése, a honvédelmi tanulmányok folytatásának elősegítése. Ezt a Honvéd **Kadét Program** háromszintű felépítése és a részt vevő diákok, iskolák **száma**

is tanúsítja. A Honvédelmi Minisztérium adatai szerint **2023-ban összesen 9506 diák vett részt a programban**, mely az elmúlt évekhez képest kiugróan magas létszám. Közülük is a legtöbben, 3533-an, kilencedik évfolyamosként csatlakoztak (lásd 3. sz. táblázat).

3. sz. táblázat. A Kadét Programban résztvevő diákok számának tanév és évfolyam szerinti eloszlása

	9. évf.	10. évf.	11. évf.	12. évf.	Összesen
2018/2019	488	386	429	420	1723
2019/2020	540	367	469	387	1763
2020/2021	809	521	536	370	2236
2021/2022	2186	1125	844	463	4618
2022/2023	2987	2171	1141	810	7019
2023/2024	3533	2812	2120	1041	9506

A Honvédelmi Minisztérium adatai szerint 2023 szeptemberében megkezdődött a honvédelem tantárgy próbaoktatása hat középiskolában (három gimnáziumban és három technikumban), összesen 824 kilencedik és tizenegyedik évfolyamos diák részvételével.

A **tantárgyat** az adott intézményhez vezényelt katonaoktató tanítja.¹⁷⁴ Az első félévben heti egy órás elméleti oktatás (összesen 16 alkalom), a második félévben pedig 20 órában, zömmel gyakorlati foglalkozások keretében zajlik az oktatás, aminek része a **lövészet** is. A kormány rendeleti úton¹⁷⁵ rendelkezett az ehhez szükséges eszközök **használatáról**. A Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség **tájékoztatójában** külön kiemelik, hogy “a tankönyvben lőelmélet is szerepel, az oktató szerint a reakciókat látva borítékolható, hogy utóbbi foglalkozás különösen

népszerű lesz. Ráadásul az iskola területén biztonságosan ki lehet alakítani a lövészet lebonyolításához előírás szerint szükséges feltételeket.”

Az Oktatási Hivatal érettségi statisztikái **szerint** 2023-ban – emelt és közép szinten, illetve a honvédelmi és a korábbi években választható katonai ismereteket egybe számolva – **398-an választották a honvédelmi ismeret tárgyat érettségi tárgynak** (2022-ben ez az adat 252, 2021-ben pedig 208 volt).

Felsőoktatási intézménybe történő felvételi eljárásban többletpontok vehetőek igénybe önkéntes tartalékos katonai szolgálat¹⁷⁶ elvégzéséért. Az Oktatási Hivatal tájékoztatása alapján ezért általános eljárásban 138-an, a pótfelvételi eljárásban 16-an kaptak **többletpontot**.

Fotó forrása: honvedelem.hu

¹⁷⁴ A pedagógusok új életpályájáról szóló 2023. évi LII. törvény végrehajtásáról szóló 401/2023. (VIII. 30.) Korm. rendelet 9. § (16)-(18) bekezdése.

¹⁷⁵ 404/2023. (VIII. 30.) Korm. rendelet a Honvédelem tantárgy bevezetésével kapcsolatos, a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2021. évi CXL. törvénytől eltérő veszélyhelyzeti rendelkezésekről, valamint 405/2023. (VIII. 30.) Korm. rendelet – a honvédelem tantárgy bevezetésével kapcsolatos kormányrendeletek módosításáról, utóbbi a 253/2004. (VIII. 31.) Korm. rendelet – a fegyverekről és lőszerokról vonatkozó rendelkezéseit egészítette ki.

¹⁷⁶ A felsőoktatási felvételi eljárásról szóló 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet, 20. §.

A korábbi évekhez hasonlóan a Magyar Honvédség 2023-ban is rendezett **Honvédelmi Táborokat**. A honvédelmi miniszter azt **nyilatkozta**, hogy júniustól augusztusig közel 4500-an (a 2022-es létszám kb. másfélszerese), 59 helyszínen 153 turnusban táboroztak. A diákok **17 féle tematikából** választhattak, legtöbben a harcos tábor mellett tették le a voksukat.

A **Honvédelmi Sportszövetség** folytatta a korábbi **Bátrak Ligája programját**. A szövetség munkatársa az esemény kapcsán arról nyilatkozott, hogy a verseny már a kadétképzés előszobája. Magyarországon jelenleg öt honvédelmi sportközpont működik (Újfehértó, Baja, Balassagyarmat, Szarvas, Szigetvár). A Sportszövetség **hírei** alapján a sportközpontot nem csak kadétek, hanem akár általános iskolás diákok is látogathatják az intézmények szervezésében, akik “első látó-

gatásukkor a lőteret választották, ahol egy rendhagyó testnevelés óra keretén belül a lézer-, illetve a légfegyverrel ismerkedhettek meg”. Simicskó István, a Honvédelmi Sportszövetség elnöke akként **nyilatkozott** egy rendezvényen, hogy “a részt vevő fiatalok 70-75 százaléka a katonai hivatást választja a képzés után, ezzel a program támogatja a honvédség toborzómunkáját, utánpótlás bázisként is működik”.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának **Záró észrevételei** a legutóbbi jelentéstételi időszakban felhívták az állam figyelmét arra,¹⁷⁷ hogy a gyerekek nem lehetnek részesei olyan katonai kiképzéseknek, amelyekben valódi lőfegyvereket használnak. Továbbá kiemelte, hogy a Honvédsuli Kadét Programnak¹⁷⁸ meg kell felelnie a **Fakultatív Jegyzőkönyv**ben foglaltaknak.

¹⁷⁷ “43. (b) Biztosítsa, hogy gyermekek ne vehessnek részt olyan katonai kiképzésen, ahol lőfegyvereket használnak, beleértve a KatonaSuli Programot, a Kratochvil Károly Honvéd Középiskolát és Kollégiumot, és hozza létre a Honvédsuli civil szervezet „Hazafias Iskola” programjának rendszeres monitorozását annak biztosítása érdekében, hogy ennek tanterve és oktató személyzete megfeleljen a Fakultatív Jegyzőkönyv rendelkezéseinek;”.

¹⁷⁸ A **Honvédsuli Kadét Programról a 2018-as jelentésünkben** írtunk először. A Honvédsuli alapvető célja (saját meghatározása szerint), hogy a gyerekek már általános iskolás korban megértsék, hogy „a honvédelem nemzeti létünk egyik alapja”. A hazafias és honvédelmi nevelésen belül kiemelt figyelmet fordítanak a honvédelemhez köthető sportok népszerűsítésére, a katonai hagyományőrzésre, valamint a hadisírgondozásra.

L. A kommunikációs eljárásról szóló Fakultatív Jegyzőkönyv ratifikációja

Fakultatív Jegyzőkönyv a kommunikációs eljárásról

A harmadik Fakultatív Jegyzőkönyv a korábbiakkal ellentétben nem a Gyermekjogi Egyezmény valamely pontját bontja ki, hanem egy – gyermekjogok megsértése miatti – panasztételi mechanizmust rögzít, és 2014 áprilisában lépett hatályba. Ez lehetővé teszi a gyerekek számára, hogy panaszukat közvetlenül a Gyermekjogi Bizottsághoz nyújtsák be, amely azokat kivizsgálja, majd a kormányokat a megfelelő intézkedések meghozatalára utasítja. **Jelenleg 53 ország írta alá és 52 ország ratifikálta.** A Fakultatív Jegyzőkönyvet Magyarország még

nem írta alá, továbbra is az alapvető jogok biztosának egy 2021-es tájékoztatása¹⁷⁹ áll rendelkezésünkre, miszerint a szaktárca erről szóló tervezete már a Kormány előtt állt, azonban elfogadásra, aláírásra és ratifikációra nem került sor.¹⁸⁰

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának **Záró észrevételei** felhívták Magyarországot figyelmét arra, hogy a gyermekjogok érvényesülésének további megerősítéséhez elengedhetetlen a jegyzőkönyv ratifikációja.

¹⁷⁹ AJBH (2021.03.30.) – Megkeresésünkre kapott információ, 2024 februárjában a Belügyminisztériumot is megkerestük, amelynek munkatársa a megkeresést áttette a Kulturális és Innovációs Minisztériumhoz, de megkeresésünkre a Jelentés lezártaig választ nem kaptunk.

¹⁸⁰ Az Adatnyilvánosság és a közérdekű adatokhoz való hozzáférés c. fejezetben bővebben is írtunk arról, hogy a Fakultatív Jegyzőkönyvvel kapcsolatos adatkérésünkre évek óta nem kapunk választ.

Regionális szervezetekkel együttműködés

2023 júliusában Magyarország és az ENSZ Gyermekalap meghosszabbították **együttműködésüket**.

2023. szeptember 26-án az UNICEF Menekültügyi Programirodája és Magyarország Belügyminisztériuma szándéknyilatkozatot **írt alá**, amelynek középpontjában a menekült gyerekek és családjaik számára nyújtott gyermekvédelmi, gyermekjóléti, oktatási,

emberkereskedelem elleni és egészségügyi szolgáltatások további erősítése áll.

Európában az Eurochild a legnagyobb, gyermekjogokkal foglalkozó civil szervezeteket tömörítő ernyőszervezet, ami uniós szintű lobbitevékenységet is folytat. Több magyar tagja is van, és az uniós tagállamokról (így **Magyarországról** is) éves gyermekjogi országjelentést készít.

Fenntarthatóság

Az Európai Bizottság 2020-ban indította útnak az **európai éghajlati paktumot**. A paktum célja többek között az emberek, közösségek és szervezetek támogatása tudományosan megalapozott információk megosztásával. Ezt a célt szolgálva, az idei Gyermekjogi Jelentésben első ízben szerepel a fenntarthatósággal foglalkozó önálló fejezet. A klímaválság leginkább a gyerekekre és a fiatalokra van hatással, az ő jövőjüket fenyegeti, így **a fenntarthatóságra való törekvés során is szükséges a gyerekek érdekeit és jogait szem előtt tartani**.

Az ENSZ által felállított, 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlődési menetrend világos keretet biztosít az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének végrehajtásához is, és célja a gyerekek élhető jövőjének biztosítása egy egyértelmű célokat és célkitűzéseket tartalmazó egyetemes menetrend révén. **A gyerekek jogainak érvényesítése a 2030-ig szóló menetrend megvalósításának előfeltétele és alappillére.**

Az Európai Bizottság 2023-ban is elkészítette az **éves országjelentést** Magyarországról, melyben többek között az ENSZ által meghatározott 17 fenntartható fejlődési cél végre-

hajtását is véleményezi (lásd 12. sz. ábra). Az országjelentés szerint **Magyarország a legtöbb fenntartható fejlődési cél megvalósításában eredményeket ér el, azonban egyes uniós országoktól még el van maradva.** Az országjelentés szerint fejlődés figyelhető meg a környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos mutatók tekintetében (2., 6., 11., 12., és 13. cél), illetve továbbra is jól teljesít a növeke-

déssel és a szegénység felszámolásával kapcsolatos mutatók (1. és 8. cél) tekintetében. A jelentés hangsúlyozta, hogy intézkedésekre van szükség az egészségüggyel, oktatással és nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos területeken (3., 4. és 5. cél), illetve felhívta a figyelmet arra, hogy az egyenlőtlenségek csökkentését kitűző 10. cél elérésétől kifejezetten távolodik Magyarország.

12. sz. ábra. Magyarország teljesítménye a fenntartható fejlődési célok egy-egy területén¹⁸¹

A fenntartható fejlődési célok elérésében nyújtott teljesítményt figyelembe véve **Magyarország jelenleg a 193 ENSZ tagállamból álló rangsorban a 22. helyet foglalja el, 79.4 ponttal.** Az rangsorolás során legfeljebb 100 pontot lehet elérni, amely azt jelentené, hogy minden fenntartható fejlődési célt sikerült elérnie az adott országnak.

Az UNICEF International **A klímaválság gyermekjogi válság** (The climate crisis is a child rights crisis) címmel elkészítette az

első olyan klímaváltozással kapcsolatos kockázatelemzését 2021-ben, amely kifejezetten a gyerekekre fókuszál. A kutatás alapján **Magyarország a 163 országból álló listán a 130. helyen szerepel 3.2/10-es klímakockázati indexszel.**¹⁸²

Míg a fenntarthatósággal kapcsolatos tudatosság elengedhetetlen ahhoz, hogy egy élhető jövőt biztosítsunk a Földön, a klímaválságról való közbeszéd hatására egyre több embernél megjelent a klímaszorongás,

¹⁸¹ Az ikonok magyar nyelvű fordítása megismerhető a **KSH vonatkozó kiadványában.**

¹⁸² A klímaválságnak a 8.7-es indexű Közép-afrikai köztársaságbeli gyerekek a legkitettebbek, míg a 163. helyen Izland szerepel, 1.0-ás pontszámmal.

és ez alól a gyerekek sem kivételek. A **Publicus Research** és az UNICEF Magyarország 2022-ben készített kutatása szerint a 13-25 év közötti **magyar fiatalok 90%-a érez valamilyen mértékű szorongást a klímaváltozással kapcsolatban**, 30%-a pedig kifejezetten erőteljesen szorong. A fiatalok a téma kapcsán megfogalmaztak félelmet és aggodalmat (60%), tehetetlenséget (53%) és dühöt (30%), nyugalmat viszont alig 9%-uk érez csak.

A magyar fiatalok 2023-ban is aktívan részt vettek és szerveztek klímaválsággal kapcsolatos **eseményeket**. Az UNICEF Magyar-

ország a klímaeducációs gyerekrészvételi program egyik állomásaként megszervezte a **Klímahősök konferenciát**, míg szeptember 15-én a Fridays for Future Magyarország és az Egységes Diákfront szervezésében Magyarország is csatlakozott a **globális klímasztrájkhoz**. A diákmozgalom célja az volt, hogy felhívja az emberek és döntéshozók figyelmét arra, hogy a minőségi oktatás biztosítása elengedhetetlen ahhoz, hogy a társadalom képes legyen megelőzni, vagy éppen alkalmazkodni a klíma- és ökológiai válság hatásaihoz.

Fotó forrása: Facebook

„A klímaváltozás egyre nyomasztóbb a fiatalabb generációk számára. A mi jövőnkéről van szó és sokan érzik úgy, hogy nincs elég komolyan véve. A közterületeken, intézményekben ritkán található szelektív kuka, az iskolákban pedig nem beszélünk eleget ezek fontosságáról. Ez azt eredményezi, hogy van egy része a generációnknak, akik nem érzik a környezetvédelem fontosságát, illetve nem tudják, hogy mekkora probléma. Budapesten látszik, hogy dolgoznak a város zöldítésén, az utcákon egyre több fa van, a parkok sorra újulnak. Ezek fontos fejlesztések, de kicsik, ahhoz képest, amit tenni kéne a klímaváltozás lassításáért, megállításáért.”

(Kiskorú Kolléga meglátása)

Hintalovon

Gyermekjogi Alapítvány

Gyermekjogi jelentés 2023

Készítette a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány

Szerzők:

Balogh Karolina
Botos Viktória
Csonka Blanka (Magyar Helsinki Bizottság)
Glatz Anna
Gyurkó Szilvia (szerk.)
Merényi Dóra
Rác Dominika
Sall Zsófia
Vaskuti Gergely

Kiskorú Kollégák:

Balázs Szonja
Kornokovics Kitti
Kozmér Milán
Kóka Hanna
Patyi Alexandra
Rohácsi Kristóf
Széles Abigél

A Kiskorú Kollégák részvételét támogatta: Botos Viktória, Glatz Anna, Sall Zsófia

Olvasószerkesztő: Csiki Ingrid

Design: Hitka Viktória

Tördelés, grafikonok: BeSocial

**Köszönjük a jelentés elkészítéséhez nyújtott szakmai segítséget,
valamint lektorálást a következő szakembereknek:**
Bakonyi Anikó, Boros Ilona, Both Éva, Darvas Ágnes, Gazsi Adrienn,
Láposy Attila, Katonáné Pehr Erika, Makai Éva, Oláh Lili, Zeller Judit

www.hintalovon.hu
info@hintalovon.hu

© Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány, 2024
Gyermekjogi jelentés 2023